

„UNSER STAT RATHAUS“

Staroměstská radnice v Praze a její nejstarší znaková galerie

MARTIN MUSÍLEK

Předložená studie dokládá, že při výstavbě Staroměstské radnice je nutné rozlišovat přinejmenším dvě hlavní stavební fáze. Dokončení spodní části radniční věže včetně arkýře kaple lze nově klást do rozmezí let 1365–1366. Nejstarší znakovou galerii Staroměstské radnice totiž lze ztotožnit s osmnácti měšťany-konšely, kteří v dané době zasedali v městské radě a měli podíl na dokončení stavby. Tomu nasvědčuje jak pozdější doklad o tom, že na zdech radnice se skutečně objevují erby členů městských rad, za nichž byla ta která přestavba ukončena, tak skutečnost, že znakové galerie neobsahují erby všech významných rodů sídlících ve městě. Konzoly v podobě nestvůrných hlav pod ochozem staroměstské radniční věže, jejichž vyhotovení lze datovat do rozmezí let 1372 až 1381, potvrzují, že v srpnu roku 1381 byla konečně završena celá stavba radnice včetně radniční věže. Znakovou galerii umístěnou pod ochozem radniční věže, z níž se do dnešních dnů dochoval pouze jeden erb, lze dle soudu autora opatrně vztáhnout k městské radě 1381, během jejíhož působení došlo k dokončení Staroměstské radnice.

„UNSER STAT RATHAUS“. THE OLD TOWN HALL IN PRAGUE AND ITS EARLIEST GALLERY OF COATS OF ARMS

This study presents evidence of minimum two main construction phases in the building development of the Old Town Hall. The completion of the lower part of its tower, including the oriel with a chapel, can newly be dated from 1365–1366, since the earliest gallery of arms in the Town Hall may be identified with the eighteen burghers-town councillors, who were in the session of that period and participated on the completion of the building. This is indicated not only by later evidence on the walls with the depiction of the arms of the town councillors from the period of a completion of a certain construction phase, but also by the absence of arms of some important families in the arms galleries, although they resided in the town. The corbels in the shape of monster heads below the observation deck of the Town Hall tower, which can be dated between 1372 and 1381, give support to the completion of the Town Hall construction in August 1381, including the tower. The arms gallery below the observation deck with only a single coat of arms preserved to the present day, may, in the author's opinion of, be associated cautiously with the council of 1381, which achieved to complete the Town Hall.

Klíčová slova — Praha – Staré Město pražské – Staroměstská radnice – městská elita – erb – znaková galerie – staroměstský orloj – sochařství svato-vítské hutě

Key words — Prague – The Old Town of Prague – Old Town Hall – urban elite – coat of arms – gallery of coats of arms – Astronomical Clock at the Old Town – architectural sculpture of St. Vitus Cathedral

Staroměstská radnice, v dobových pramenech s notnou dávkou hrdosti zvaná „unser stat rathaus“,¹ patří k nejstarším radním budovám na našem území.² Po neúspěšném pokusu zřídit radní dům již za Václava II. dosáhli staroměstští konšelé úspěchu teprve během vlády krále Jana Lucemburského, který jim v roce 1338 povolil, aby si zřídili radnici (LIBER VETUSTISSIMUS, fol. 8r; CIM I, 55–57, č. 35; TEIGE 1910a, 5). K těmto účelům byl zakoupen dům měšťana Volflina od Kamene, který stál v centrální městské poloze na Staroměstském rynku. Postupnými stavebními úpravami a přikupováním sousedních domů dostala Staroměstská radnice během staletí dnešní podobu.³ Písemné prameny v kombinaci s architektonickými prvky na fasádě radnice nás zároveň upozorňují na to, že budova Staroměstské radnice spolu s věží nebyla dokončena najednou, ale že její výstavba proběhla v několika fázích. V dosavadní odborné i populárně naučné literatuře převládá názor, že věž radnice byla dokončena mezi lety 1381 až 1409. V neděli 4. srpna 1381 zde byla slavnostně vysvěcena radniční kaple v bohatě zdobeném gotickém arkýři, jehož součástí je i nejstarší znaková galerie dochovaná na radnici. Ani v této době však podle názoru Dobroslava Líbala a Milady Vilímkové ještě nemusela být radnice zcela dokončena.⁴ Naopak z roku 1409 pochází první zmínka o radničním zvonu, což lze podle obou autorů brát za termín *ante quem*, kdy byla stavba dovršena.

1 Takto je radnice označena staroměstskými konšely k roku 1387 v *Liber vetustissimus* (TOMEK 1866, 9).

2 Vývoj radnic v českých zemích přehledným způsobem nastínil např. Karel KIBIC (1988, 10–21).

3 Dějinám a stavebnímu vývoji Staroměstské radnice byla věnována velká pozornost v odborné i populárně naučné literatuře. Zde postačí zmínit práce, které publikovali Václav VOJTÍŠEK (1926; 1948), Zdeněk WIRTH (1938, 50–70), Jiří ČAREK (1971, 106–113), nebo můžeme upozornit na příslušné heslo Kláry Benešové a Zuzany Všeckové v přehledové encyklopedii *Umělecké památky Prahy* (VLČEK 1996, 136–149), kde lze dohledat i odkaz na další základní literaturu k tématu. Většinu relevantních písemných zmínek o radnici nebo radničních budovách shromáždil již V. V. TOMEK (1866, 9–10, 12). K průběhu jejího stavebního rozvoje přišli s řadou inovativních poznámek Dobroslav Líbal a Jan Muk (LIBAL/MUK 1996, 170–175); nejnověji Karel KIBIC (2015, 201–210).

4 Tak to uvádějí také oba autoři v pasportu ke Staroměstské radnici (LIBAL/VILÍMKOVÁ 1958, 4). Autoři pasportu se domnívali, že k dokončení radniční věže, která byla budována současně s kaplí, došlo někdy mezi lety 1381 až 1409. Roku 1381 kapli vysvětil vladimírský světící biskup a sufragán pražského arcibiskupa Hynek (*admiricensis* = tj. *Ladimirensis* = Vladimír v Rusku) ke cti svatých Víta, Václava, Vojtěcha, Zikmunda a Ludmily (TOMEK 1892b, 136); konsekrační nápis v mladším opisu na dřevěné desce v radniční kapli vydal Josef TEIGE (1910a, 9).

Stěžejním cílem této studie není úplné zachycení stavebního vývoje komplexu domů Staroměstské radnice ani vyčerpávající zhodnocení všech dochovaných heraldických památek. To by na tomto místě ani nebylo možné. Je zřejmé, že Staroměstská radnice by si v budoucnu zasloužila moderně pojatou interdisciplinární publikaci shrnující z různých úhlů pohledu její dějiny, architektonický a stavební vývoj i správní a kulturně společenský význam. Stranou tak byl v této studii programově ponechán půdorys, prostorové dispozice či podoby interiérů, které si do budoucna zaslouží vlastní detailní multidisciplinární zhodnocení. V centru naší pozornosti bude stát pouze vyhodnocení nejstarší znakové galerie, protože právě ona je podle mého soudu zásadní pro stanovení správné datace dostavby radniční věže a její arkýřové kaple. Na následujících řádcích se pokusím doložit, že dostavbu jedné z částí radniční budovy a arkýřové kaple lze oproti mínění dosavadní literatury posunout hlouběji do minulosti. Přitom můžeme zcela odlišně od dosavadních názorů vykládat obsah a funkci nejstarších heraldických památek umístěných na fasádě Staroměstské radnice.⁵ Domnívám se, že tento výzkum může napomoci jak k užší mezioborové spolupráci a diskusi, tak k našemu poznání utváření a formování bezpochyby nejvýznamnějšího radničního domu v zemi.⁶

Stav pramenné základny a přehled dosavadního bádání

Existence znakových galerií na Starém Městě pražském, které byly buďto součástí exteriérů různých budov, nebo byly malovány v interiéru, je dostatečně známa (cf. např. PEŠINA ET AL. 1959, 54). Na základě ve středověku běžných, nicméně dnes poskrovnu dochovaných památek je evidentní, že se zde vedle zemské symboliky objevovaly erby předních šlechtických nebo měšťanských rodin. Jmenovat lze znakovou galerii na arkýři pětiboké kaple Karolina, kde můžeme vedle znaků Čech a Moravy spatřit také erby zámožných měšťanů, napojených svými finančními aktivitami na panovnický dvůr (Pavel z Jenštejna, Rotlevové).⁷ Podobně reprezentativní je také znaková galerie v domě U Kohouta, čp. 2/I, a jinde (k tomu podrobně s uvedením základní literatury MUSÍLEK 2008, 486–490).

K výše zmíněným lze připojit také nejstarší znakovou galerii na Staroměstské radnici, která pochází ze 14. století a v níž jsou znaky tesány do kamene.⁸ Ještě na počátku 20. století Josef Teige a Jan Herain ve své monografii věnované Staroměstskému rynku dokázali správně identifikovat pouze některé znaky v první řadě galerie, ale majitelé zbylých znaků byli ještě v dané době neznámí.⁹ Při restauračních pracích v roce 1882 však došlo k pozměnění původní barevnosti znakové galerie, proto je nutno dnešní stav polychromie přijímat značně kriticky.¹⁰ Při restaurování znaků na sklonku 80. let 20. století zachytil průzkum barevnosti pouze silně zpráškovatělé fragmenty polychromie a na několika málo znacích zbytky červených pigmentů a dále stopy zlata a stříbra, resp. hliníku. Tyto zbytky polychromie nebylo možno označit za příliš staré, mimo jiné proto, že kámen některých znaků byl zřejmě v minulosti napuštěn vodním sklem, pravděpodobně při opravě na konci prvního desetiletí 20. století (cf. FOŘTÍKOVÁ 2017, 6–8; ARTOUNI/FOŘTÍKOVÁ 2018, 7).

5 V této studii argumentačně rozvíjím teze, které jsem již publikoval ve své disertační práci (MUSÍLEK 2015, 199–203).

6 Na úvod se sluší poděkovat všem kolegům, kteří se podíleli na vzniku této studie. Jde o archiváře a historiky Zlatuši Brátkovou, Jana Hrdinu a Martinu Hrdinovou, Jaroslava Jásku a Jiřího Smrže, heraldika Stanislava Kasíka, historiky umění Aleše Mudru a Hanu Tomagovou, stavební historiky Ladislava Bartoše a Michala Patrného, restaurátorky Martinu Fořtíkovou a Karine Artouni, pana Antonína Balouna, který mi umožnil studijní vstupy do prostor radnice. Děkuji fotografu Martinu Frouzovi za poskytnutí souboru fotografií z procesu rekonstrukce Staroměstské radnice, Stanislavě Babuškové za trpělivost a píli, s jakými se ujala výsazení textu a obrazových příloh, a nikoli v poslední řadě technické redaktorce Staleté Prahy Andree Holasové. Všem těmto kolegům jsem zavázán díkem za jejich ochotu, s jakou čelili mým dotazům, a za laskavost při doplňování nebo korekturách mého textu. Díky jejich přispění se snad podařilo předložit většinu nejnovějších interdisciplinárních poznatků, které bylo možné shromáždit v souvislosti s opravou Staroměstské radnice v letech 2017 a 2018.

7 Nejnověji MUSÍLEK 2015, 199–201; cf. KUBÍČEK/PETRAŇOVÁ/PETRAŇ 1961, 66–70. V případě znamení okřídleného gryfa se však nejednalo o erb Uly Silbercezeigera, jak jsem se dříve mylně domníval, protože ten v erbu užíval figuru okřídleného psa (snad chrta) ve skoku (cf. NA KVŠ, inv. č. 238). Naopak figuru krácejícího okřídleného gryfa užívali v pražském prostředí například potomci Pesolda z Chebu nebo čtvrtá manželka Karla IV. Alžběta Pomořanská (cf. FIALA 1990, 24, obr. 24, 25).

8 Obdobná znaková galerie na jižní věži kostela Panny Marie před Týnem je sice mladší (z 1. čtvrtiny 16. století), evidentně však tvořila jakýsi protějšek znakovým galeriím na radniční věži (POKORNÝ 2008, 98–99).

9 „Nám jest většinou neznámo, kterým rodinám by znaky ty patřily...“ (TEIGE/HERAIN 1908, 33; na stranách 176–177 se nachází vyobrazení znaků). Oba autoři však správně vytušili, že pokud by došlo k jejich identifikaci, zjistili bychom jména radních, kteří se v polovině 14. století nejvíce zasloužili o vybudování radnice. Podobně také Josef Pilnáček sice znal některé znaky ze Staroměstské radnice, ale stejně jako Teige s Herainem je nedovedl personálně ztotožnit a obecně psal pouze o erbech „konšelů a měšťanů Starého Města pražského“ (i v případech, kdy šlo o znak pražského arcibiskupství nebo vyšehradské kapituly). Navíc Pilnáček nakládal zcela libovolně s barevností těchto znaků (PILNÁČEK 2009, 58, 124–129).

10 Na proměnu barev při restauračních pracích v roce 1882 upozornil Václav Voutříšek (1923, 88); později také PAVLÍK 1991, 174; cf. KAŠE 1989, 64–68.

Původně byl tento postup považován za efektivní konzervaci kamene a negativní následky této konzervační metody ještě nebyly rozpoznány. Z původní polychromie, o jejíž existenci není třeba pochybovat, se tedy nezachovalo nic. Navíc nejnovější restaurátorský průzkum provedený během rekonstrukce radnice v roce 2018 doložil, že kromě znaků byly zbytky polychromie nalezeny prakticky na všech částech radniční kaple a orloje s tím, že kamenné články podvěží a zvláště orloje prošly postupně zhruba osmi barevnými úpravami. Za důležité lze považovat zjištění, že jednotlivé barevné úpravy se od sebe podstatně lišily.¹¹

Zmiňované restaurátorské práce se však patrně zásadním způsobem nedotkly původní podoby znaků vytesaných do kamene. To dokládá šest skic znakové galerie radniční kaple provedených žáky ateliéru Friedricha von Schmidta (1825–1891) během studijní cesty do Prahy a středních Čech v roce 1864, které se podařilo dohledat Haně Tomagové v kabinetu mědirytin Akademie výtvarných umění ve Vídni (tzv. Kupferstichkabinett).¹² Tato autorka ve své disertační práci (TOMAGOVÁ 2017) prokázala, že se v případě kresebných skic ze studijních cest žáků vídeňské Akademie výtvarných umění, jejichž hlavním cílem bylo zaměřit v terénu významné památky středověké architektury, jedná o reálná zachycení původního stavu objektů k datu exkurze. V případě zaznamenané podoby znaků, která odpovídá současnosti, dokládají tato dosud neznámá vídeňská zaměření, která lze považovat za nejstarší reálná zobrazení některých znaků před jejich opravou v roce 1882, že středověká kamenická podoba znakové galerie patrně nedoznala do současnosti významnějších změn.¹³

Odbornou identifikaci všech znaků galerie naznačil až ve 20. letech minulého století Václav VOJTIŠEK (1923, 88) a na sklonku 80. let téhož století pak provedl Rostislav NOVÝ (1989, 33–64). Tomu se již podařilo správně určit některé znaky a při identifikaci se jeho studie stává solidním podkladem. Nutno podotknout, že od dob Rostislava Nového se měšťanskou heraldikou nikdo soustavněji nezabýval.¹⁴ Nejnovější výzkumy naznačují, že velké množství měšťanských erbů, které Novému ještě připadalo v měšťanském prostředí neobvyklé, v tehdejší době výjimečné nebylo. Je zřejmé, že měšťanská heraldika přejímala podněty z heraldiky panovnické, šlechtické a církevní, ale mimo to vycházela také z prostředí nejpřirozenějšího – z rodových jmen, domovních znamení nebo atributů řemeslné profese či živnosti nositele erbu. Velké množství erbů pražských měšťanských rodin sice neuniklo pozornosti Augusta Sedláčka, nicméně vzhledem k zaměření jeho monumentálního díla na prostředí české šlechty zůstaly měšťanské dokumenty a sfragistické doklady přirozeně stranou (SEDLÁČEK 2001–2003). Měšťané tedy do Sedláčkovy pozornosti pronikli pouze tehdy, pokud se jejich erby objevily v souvislosti se světem šlechty, případně pokud se některým měšťanským rozrodům podařilo ke šlechtě přejít. Na základě konkrétních znamení je tedy možno sledovat vazby mezi měšťanskými zakladateli a jejich šlechtickými potomky nebo naopak můžeme u některých šlechtických rodin pozorovat prostřednictvím erbu jejich dosud netušený měšťanský původ.¹⁵

Při pokusu o identifikaci jednotlivých znaků se setkáváme s několika problémy. Předně pro srovnání se nabízí jen malé množství materiálu. Vycházet lze jenom z dochovaných znakových galerií (ať malovaných, nebo tesaných do kamene), z pečeti či několika mála dalších památek. Mnohdy neznáme barevnost erbů, přestože ta hrála velký význam při správném určení různých větví jednoho rozrodu. Některé galerie jsou dochovány v pouhém torzu nebo byly v minulosti necitlivě restaurovány, což se podepsalo na jejich výpovědní hodnotě. Jak již bylo řečeno výše, je to i případ znakové galerie na Staroměstské radnici. K tomu ještě přistupuje fakt, že ne vždy se u jedné osoby setkáváme s příslušným erbem v ustálené podobě, ale objevují se i modifikace znamení podle výrobce nebo na základě různé objednávky zadavatele (některá pečetidla

11 Za poskytnutí těchto informací děkuji Martině Fořtíkové.

12 KK Wien, inv. č. HZ 18994–19022, inv. č. HZ 19023–19036.

13 Za upozornění na dochované skici a laskavé poskytnutí materiálů k nim jsem díkem zavázán Haně Tomagové (roze-né Černé). Právě tato badatelka poprvé upozornila na existenci vídeňských zaměření, a to ve své studii (ČERNÁ 2014, zvl. strany 173–174), v níž bylo doloženo, že podobně exaktně postupovali architekti například také při proměření a skicování vybraných gotických a barokních architektonických prvků kostela Panny Marie a sv. Karla Velikého na Karlově.

14 Výjimku představují některé souhrnné práce, které se však problematiky měšťanské heraldiky a sfragistiky dotýkají pouze okrajově, např. HLAVÁČEK/KÁSPAR/NOVÝ 1997, 287–288, 290–291; k tomu cf. příslušné pasáže v KREJČÍKOVÁ/KREJČÍK 1989; KREJČÍK 1998. Pražský sfragistický materiál z některých fondů Národního archivu zpřístupnil Michal FIALA (1989, 29–44; 1990, 21–32). K tomu cf. RŮŽEK 1994. Pozornosti se dočkala také některá nalezená pečetidla, např. VYŠOHLÍD 2014, 211–217; MUSÍLEK 2016, 150–152.

15 Výzkumy nyní velmi usnadňuje zveřejňování originálů listin na stránkách www.monasterium.net. Zde lze dohledat měšťanské pečeti, které by jinak unikaly naší pozornosti. Nevýhodou je, že nízké grafické rozlišení některých dokumentů ne vždy umožňuje detailní studium té které pečeti, a tak mnohdy nezbyvá nic jiného než si vyžádat kvalitnější podklady z archivů nebo nahlédnout přímo do originálu.

nesou příslušný rodový erb včetně přilby, přikryvadla a klenotu; nezřídka se však v pečetním poli setkáváme pouze s modifikacemi v podobě osamocené přilby nebo klenotu apod.). Při vyhotovení pečeti pravděpodobně hrála roli nejen paměť na rodový erb, ale také dovednost rytce, stejně jako vkus či umělecké cítění zadavatele.¹⁶ O tom, že se pečetidla čas od času i na Starém Městě pražském ztrácela a musela být vyhotovována nová, nás informují nejen archeologické nálezy pečetidel, ale i písemné prameny. V případě ztráty pečetidla se totiž jeho majitel snažil tuto ztrátu co nejdříve ohlásit na městské radě, aby předešel podvodnému zpečetění listin jinou osobou.¹⁷ Všechny tyto skutečnosti výrazně limitují naše poznání a musíme je při identifikaci znamení brát v potaz.

Znaková galerie na jižní a východní stěně kaple a arkýře

Součástí nejstarší znakové galerie na Staroměstské radnici je 27 znaků na jižní a východní stěně kaple a arkýře (obr. 1–3). Heraldický soubor je rozdělen do tří úrovní. V horní (nejvyšší; obr. 1) lze spatřit reprezentaci městské obce (dva znaky Starého Města pražského) v souvislosti se zemskými znaky (plamenná orlice sv. Václava, znak Českého království, Moravského markrabství, lucemburského vévodství), znakem římské říše a znaky významných církevních institucí (pražského arcibiskupství a vyšehradské kapituly; obr. 2A–2I). Této interpretaci nasvědčuje také monumentální socha stojící Madony, která byla umístěna pod znakem se svatováclavskou orlicí na nároží vysoko nad plochou náměstí. Z původního početnějšího souboru soch se dochovala jako jediná a dnes je uložena ve sbírkách Muzea hlavního města Prahy.¹⁸

Jak upozornil Jiří Fajt, spojení mariánského a svatováclavského motivu prezentovalo v sakrální rovině Pannu Marii jako ochranitelku nejen Prahy, ale i celého Českého království. V osobní rovině nelze vyloučit ani konotace, které se vážou k samotnému Karlu IV. (FAJT 2004, 215; cf. HOŘEJŠÍ/HEŘMAN 1989, 40). Historici umění dříve datovali Madonu z nároží radnice nejčastěji kolem roku 1381, ale právě v reakci na Nového dataci nejstarší znakové galerie korigovali vyhotovení sochy do 60. let 14. století, čemuž odpovídají i další analogie (HÖRSCH 2016a, 426; 2016b, 427). Robert Suckale se její dataci pokusil posunout do rozmezí let 1350 až 1356, ale následující literatura počínaje Jaromírem Homolkou se už zásadně držela vročení do 60. let, včetně Marcuse Hörsche, který ji nejnověji datuje do roku 1365 (SUCKALE 1993, 168; HOMOLKA 1999, 57; HÖRSCH 2016c, 428). Je zřejmé, že řada skulptur pod baldachýnem, k nimž patří také Madona, byla plánována v rámci stavby a snad byla spolu s ní i provedena. Není však jisté, zda bylo hned od počátku počítáno s umístěním Madony na rohu budovy, neboť k tomu bylo zapotřebí dodatečně opracovat její zadní stranu (HÖRSCH 2016c, 428).

Obr. 1. Praha 1-Staré Město, čp. 1/1, Staroměstská radnice. Horní (nejvyšší) řada znakové galerie (foto © Martin Frouz pro Magistrát hl. m. Prahy, 2018).

16 Například dne 13. května 1387 moravský markrabě Jan Jindřich doplnil statuta brněnských zlatníků rozhodnutím, že rytci pečeti mají pro zamezení podvodů zhotovovat pečetidla jen na osobní příkaz objednatelů daný přede dvěma konšely (DRÍMAL/PEŠA 1969, 278–280). V průběhu září 1429 nechala městská rada vyplatit výrobcí pečeti Vavřincovi šest a čtyři groše za vyhotovení pečetidel („de sculptura sigillorum“) několika pražských měšťanů (TEIGE 1910b, 35).

17 Přehledně HOFFMANN 2009, 430–431. Vývoj měšťanských individuálních pečeti doposud nejlépe zachytili ŠEBÁNEK/DUŠKOVÁ 1956, 99–159. K tomu cf. např. TEIGE 1910a, 749.

18 Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. H 041274; sádrovou kopii sochy disponuje Národní muzeum v Praze, inv. č. H2-140514.

A Staré Město pražské

Ve štítě pavézového typu je v červeném poli umístěna zlatá hradba se stínkami, proražená bránou s otevřenými vraty a vytaženou mříží. Za hradbou vycházejí tři věže, z nichž prostřední je vyšší. Věže jsou opatřeny stříbrným cimbuřím a gotickou střechou. Krajní mají střechu jehlanovou, zakončenou makovicí, prostřední věž má valbovou střechu zakončenou dvěma makovicemi. Je zřejmé, že předobrazem pro vyhotovení tesaného štítu byly skutečné pavézy opatřené městským znakem. Až do roku 1475 platila stříbrná barva staroměstského znaku, resp. do roku 1477, kdy byla povýšena na zlatou. Původní stříbrná hradba na tesaném znaku byla nejspíše na zlatou změněna při některé z pozdějších oprav v době, kdy se již vytratilo povědomí o původní barevnosti staroměstského znaku.

B Vyšehradská kapitula

V červeném štítu jsou dva překřížené zlaté gotické klíče se zuby směřujícími vzhůru.

Obr. 2. Praha 1-Staré Město, čp. 1/I, Staroměstská radnice. Nejstarší znaková galerie na Staroměstské radnici, jejíž vznik lze nově datovat do rozmezí let 1365–1366, je rozdělena do tří řad. Nesporné či obecně známé znaky a autorova interpretace jsou uvedeny bez označení, identifikace Rostislava Nového je určena iniciálami RN. Nejisté interpretace jsou doplněny otazníkem (?). Fotografie všech čtyřiačtyřiceti znaků a tří prázdných polí pořídil v srpnu a září 2018 těsně po dokončení restaurátorských prací Martin Frouz. Jsou zde publikovány s laskavým svolením Magistrátu hlavního města Prahy, investora generální obnovy Staroměstské radnice. (Schematický náčrt znakové galerie připravil T. Rataj, 2015; upravila S. Babušková, 2018.)

C Moravské markrabství

Modrý štít s rozkřídlenou, stříbrno-červeně šachovanou orlicí se zlatou korunou a zbrojí. Orlice hledí nesprávně heraldicky vpravo.

D České království

V červeném štítu se nachází vlevo hledící stříbrný dvouocasý lev ve skoku se zlatou korunou a zlatou zbrojí. Na rohu šikmo skloněného štítu je vystaven stříbrný hrncovitý helm s červeno-stříbrnými příkryvadly a klenotem dvou černých orlích křídel.

Helm je umístěn na čestném prvním místě vlevo od svatováclavské orlice, tj. na jižní stěně kaple. Znak s českým lvem je obrácen heraldicky doleva a je kurtoazně otočen a nakloněn k plamenné orlici sv. Václava – shodně kurtoazně je zpracován i znak římského císaře. Právě svatováclavská plamenná orlice byla původním znakem Českého knížectví. Už v průběhu 13. století však začala být černá orlice v plamenech spojována s postavou sv. Václava a pro znak Českého království se začalo užívat dvouocasý lva.

E Plamenná orlice sv. Václava

Ve stříbrném štítu je černá plamenná rozkřídlená orlice s červenou zbrojí.

F Římská říše (říšská orlice)

Ve zlatém štítu je umístěna černá rozkřídlená orlice s černou zbrojí, která hledí vpravo. Na rohu šikmo skloněného štítu je umístěn stříbrný hrncovitý helm s černo-zlatými příkryvadly s klenotem dvou černých orlích křídel.

Helm je doplněn zlatou císařskou korunou. Podobně jako znak Českého království je také tento umístěn na čestném prvním místě vpravo od svatováclavské orlice, tj. na východní stěně kaple. Znak odkazuje na skutečnost, že v době, kdy došlo k vybudování znakové galerie, byl český král Karel IV. také korunovaným císařem Svaté říše římské.

G Lucemburské vévodství

Ve stříbrném štítě pokrytém modrými pruhy je vytesána červená lvice hledící vlevo.

H Pražské arcibiskupství

Černý štít se zlatým břevnem.

CH Staré Město pražské

Viz výše popis k vyobrazení 2A.

I Prokop Ulmanův z Benešova/Beneschawer (RN z Benešova/Beneschawerové)

Černo-stříbrně polcený štít. Přes celý štít je položeno modré břevno.

Rodina z Benešova/Beneschawerů pocházela od zámožného staroměstského kupce Seibota Benešovského. Prokop Ulmanův byl synem Frencla nebo Hensla z Benešova. Z Frenclových vnuků byl nejznámější Hana neboli Hanza Benešovský („Hana Beneschauer“), který často zasedal v městské radě a od roku 1364 vykonával úřad staroměstského rychtáře, později také rychtáře spojeného Starého a Nového Města pražského (TOMEK 1892a, 318; 1892b, 421, 460; cf. MUSÍLEK 2015, 88, 149, 203, 207).

J Jan z Litoměřic (RN z Litoměřic)

V červeném štítě je umístěno černé křídlo se zlatým pazourem otočené vpravo.

Předkem významné staroměstské měšťanské rodiny z Litoměřic neboli Leuthmeritzerů byl Konrád, který mezi lety 1312 až 1331 několikrát zasedal v městské radě. Jan neboli Hanza z Litoměřic navázal na významné postavení svého děda a od roku 1353 se jako konšel opakovaně podílel na správě věcí veřejných. Podle Tomka dosáhl vysokého věku a naposledy se mezi živými jmenuje ještě roku 1401. O rok později se majitelkou jeho domu čp. 606/I na Staroměstském náměstí jmenuje vdova Anna, která dům roku 1413

prodala za 100 kop grošů Janu Mugliczerovi (TOMEK 1866, 23; 1892a, 322; 1892b, 466; cf. MUSÍLEK 2015, 75, 203).

K Frowin zlatník (RN rodina Queků/Kweků?)

Polcený štít, na němž jsou vpravo na stříbrném poli umístěny červené listy vinné révy (Nový chybně interpretoval jako listy chmelové), vlevo na červeném poli pak identické listy ve stříbrném provedení. Listy vinné révy jsou rozloženy symetricky do čtyř stran a mají vzájemně propletené lodyhy. Rostislav Nový upozorňuje na to, že původní barevnost nám uniká a současný vzhled je nutno přijímat pouze jako pravděpodobnou rekonstrukci. Podle mého soudu by bylo možné tento erb připsat zlatníku Frowinovi, jehož křestní jméno někdy bývá prepisováno jako Frühwein. Mohlo by se tedy jednat o mluvící znamení. Nového ztotožnění erbu s rodinou Queků/Kweků nevyznívá zcela přesvědčivě. Podobný erb sice použil roku 1367 v okrouhlé pečeti malostranský sladovník Oldřich Quek, v některých aspektech se však od erbu na Staroměstské radnici výrazně odlišuje (NA ŘM, inv. č. 2225; obr. 6). V tomto případě byly skutečně vyobrazeny chmelové listy, a ne listy vinné révy. V pečeti sladovníka Oldřicha Queka jsou totiž vyobrazeny také chmelové šišky odkazující k Oldřichovu zaměstnání. Chmelové listy jsou oproti radničnímu erbu mnohem menší a také jsou jinak uspořádané. Dominantní součástí erbu naopak tvoří propletené stonky, kořeny a chmelové šišky.

Frowin zlatník jistě patřil mezi zámožné staroměstské měšťany a během svého života dokázal několikrát proniknout do staroměstské městské rady (celkem čtyřikrát v letech 1350 až 1374, viz TOMEK 1905, 64, 66, 67, 69; k roku 1374 MEZNÍK 1990, 257). Roku 1381 se v městské radě objevuje také Jan ze Frowinův, tedy manžel Frowinovy neznámé dcery (TOMEK 1905, 70). Roku 1359 Frowin („Frowinus aurifaber“) zakoupil od Mikuláše, syna Johlina z Jilového, dědictví v Bašti („Basczt“, AMP Sběrka rukopisů 987, fol. 181v; AČ 26, 5; cf. TOMEK 1892b, 428).

Během života udržoval osobní i obchodní kontakty s příslušníky staroměstské horní vrstvy obyvatelstva, jako například s Velflovicem Mikulášem od Věže, s nímž roku 1363 prodával dům čp. 460/I (TOMEK 1866, 31). Roku 1362 koupil na Havelském tržišti dům čp. 500/I, v němž patrně také přebýval, protože novou majitelkou se jmenuje až roku 1386 zámožná staroměstská měšťanka Kristýna Podvinská, vdova Uly Bavora (TOMEK 1866, 31). O tři roky později (1365) spolu s Františkem Donatem a dalšími konšely často vystupuje jako svědek při různých pořízeních v staroměstské soudní knize s trhovými zápisy (AMP Sběrka rukopisů 987, fol. 214v).

L Jakub neboli Jakeš Bolkův (RN Meinlin z Dubče)

V červeném štítě stříbrné břevno pokryté ratoletmi, které plasticky vystupují. V pojednávané době měl rozrod Velfloviců velký počet dospělých členů, kteří užívali stejného heraldického symbolu, proto se jednotliví představitelé – podobně jako v tomto případě – odlišovali volbou heraldických variant nebo barev.

Jakeš Bolkův byl členem nejvýznamnějšího a nejbohatšího pražského měšťanského rozrodu Velfloviců. Konkrétně se jednalo o syna Bolka Jakubova (doložen 1320–1353). Jakešův děd Jakub Velflův (1289–1311) se spolu se svými bratry významným způsobem podílel na bojích v zemi po vymření Přemyslovců, jeho strýc Frenclín Jakubův (1320–1345) zastával úřad královského podkomořího a patřil k významným finančníkům a podporovatelům českého krále Jana Lucemburského (ZOUBEK 1870, 241–250). Jakeš Bolkův někdy před rokem 1359 zdědil po svém strýci Janu Jakubovu (1320–1355) dům čp. 548/I na Staroměstském náměstí (TOMEK 1866, 26; 1892a, 305–309; 1892b, 438; cf. MUSÍLEK 2015, 203, 230, 241).

M Matěj z Turnova? pekař Pešl z Vyšehradu? (RN rodina Steklců?)

V černém štítě stříbrný kosmý zúžený hrot. Rostislav Nový se pokusil tento erb navzdory vzájemné podobnosti s blasonem Zápských ze Zap propojit s pražskou měšťanskou rodinou Steklců. Tato identifikace však – i navzdory podobnosti užívaných znamení a vlastnictví majetku příslušníky rodiny Steklců v Zapech – nevyznívá zcela přesvědčivě. Barevné provedení je založeno na analýze erbu, která byla provedena v roce 1987 v souvislosti s rekonstrukcí znakové galerie. Černá a stříbrná barva nebyly v měšťanském prostředí tak neobvyklé, jak by se na první pohled mohlo zdát. Podobně například Lamperfulerové užívali černý štít kosmo dělený stříbrným lomeným pilovitým řezem, jehož vyobrazení se dochovalo v LIBER VETUSTISSIMUS, fol. 181r.

Jan řečený Steklce patřil k významným staroměstským měšťanům. Na sklonku 50. let 14. století prezentoval spolu s Dětrichem Plafusem Václava z Prahy na místo faráře v kostele sv. Michala v Opatovicích na Novém Městě pražském (LC I/1, 87). Jan vlastnil výstavný dům čp. 503/I na nároží dnešní Melantrichovy ulice a Havelské, několik venkovských statků a ve městě se spolu s Petrem neboli Pešlem Pillungem podílel na vysazení několika krámců (TOMEK 1866, 47, 115, 127–128; cf. MUSÍLEK 2015, 11–12, 94–95, 203, 241). O tom, že Steklce patřil ke společenské elitě města, svědčí také to, že jeho dcera Markéta byla provdána nejdříve za Šimona Bohuslavova, příslušníka jedné z nejstarších a nejvýznamnějších měšťanských rodin Olbramoviců, později pak za zámožného a vlivného staroměstského rychtáře Hanu Beneschawera (TOMEK 1892b, 146, pozn. 33). Sociální a ekonomický mikrosvět havelské farnosti na příkladu Jana Steklceho a jeho dcery Markéty vynikajícím způsobem rozkrýl David C. Mengel, který ve své disertační práci nastínil velmi plastický životopisný portrét Markéty Steklcové (MENDEL 2003, 83–148). Markéta se na základě dochovaných pramenů bezpochyby jeví jako osoba, která zaujímala vedle svých dvou manželů respektované a samostatné postavení. Zjistě zde sehrál svou roli i fakt, že pocházela ze zámožné staroměstské rodiny (MUSÍLEK 2015, 257).

Matěj z Turnova neboli Turnovský patřil k významné – i když ne příliš známé – staroměstské měšťanské rodině (MUSÍLEK 2015, 262). Zde se opět potvrzuje pravidlo, že málo dokladů v písemných pramenech nutně nemusí znamenat také malý význam konkrétní rodiny. Matěj v letech 1360 až 1372 zasedal v městské radě (TOMEK 1905, 66–68) a využíval služeb vlastního písaře Mikuláše, který taktéž pocházel z Turnova (LIBER VETUSTISSIMUS, fol. 104v; cf. Musílek 2015, 188). V Praze vlastnil několik domů a spolu s Václavem Budkovým měl podíl ve vesnici Kbely (TOMEK 1866, 28, 88, 95–96, 241; AČ 26, 397). Roku 1362 si zakoupil od Mikuláše Benešovského ves Brázdim (TOMEK 1892b, 427). V témže roce ručil při přijetí městského práva Peškovi z turnovské provincie (LIBER VETUSTISSIMUS, fol. 102r).

O pekaři Pešlovi z Vyšehradu toho příliš nevíme. Mezi lety 1362 až 1366 je dvakrát doložen v městské radě (TOMEK 1905, 66–67). Roku 1357 podstoupil Pešl svá práva k domu nejisté polohy poblíž kostela sv. Valentina soukeníku Martinovi. O čtyři roky později jeho žena Alžběta koupila polovinu domu nejisté polohy poblíž téhož kostela (TOMEK 1866, 169, 246, 250). Zdá se, že Pešl patřil k zámožným pekařským mistrům, jimž se prostřednictvím nahromaděného majetku podařilo proniknout nejen do horní vrstvy městského obyvatelstva, ale také do městské rady.

N Jan z Brna? (RN Vrbičkové?)

V modrém štítě je v pravém koutu jedna šesticípá hvězda, při levém boku druhá. Mezi oběma zlatými hvězdami se nachází zlaté znamení tvořené třemi stoupajícími linkami a zprava horizontálně vedenou linkou, které se spojují ve středu štítu, odkud vyrůstá jeden vertikální stvol, zahnutý pod vrcholem štítu ostře vlevo. Přestože je tato řemeslnická značka – merka neboli cejch – velmi podobná té, kterou užívali příslušníci novoměstské rodiny Vrbičků, lze mezi oběma znameními dohledat rozdíly. Vzhledem k základnímu smyslu užití řemeslnických

značek je nepravděpodobné, že by si majitel nepohlídal jejich správné provedení. Erb tedy nelze připsat Janu Vrbičkoví, jak učinil Rostislav Nový, ale patrně kramáři Janovi z Brna, který roku 1355 zakoupil dům čp. 1a/I, přiléhající k původnímu domu Staroměstské radnice. Mezi lety 1410 až 1419 (resp. 1424, protože není jisté, kdy mu byl spojenou městskou obcí Starého a Nového Města pražského dům po vzplanutí husitské revoluce zabaven) vlastnil jeho jmenovec kramář Jan z Brna dům čp. 450/I v dnešní Jilské ulici, k němuž roku 1418 ještě přikoupil část dvora sousedního domu čp. 438/I. V tomto případě však není jisté, zda šlo o Janova přímého potomka nebo o pouhou shodu jmen (TOMEK 1866, 9, 33, 35). Není však vyloučeno, že zmiňovanou merku mohli užívat jako rodové znamení také Svach kožešník nebo Matěj Turnovský.

O Ula Silberczeiger (RN Ula Silberczeiger)

Červený štít, v němž je vyobrazen okřídlený stříbrný pes ve skoku. Na základě Ulovy dochované pečeti lze vyloučit, že v případě Silberczeigerů šlo o obecnou figuru gryfa, jak se někdy uvádí v odborné literatuře. Naopak je zřejmé, že šlo o figuru okřídleného psa, podle vyobrazení na Ulových pečetích snad chrtů.

Ula (vlastně Oldřich) Silberczeiger patřil ke známým staroměstským boháčům a finančníkům, kteří byli svými aktivitami napojeni jak na kutnohorský stříbrnosný důlní revír, tak panovnický dvůr. V letech 1355 až 1361 zastával také post staroměstského rychtáře (TOMEK 1905, 63). Jako člen městské rady se uvádí naposledy roku 1374, a i když doklady chybějí, s největší pravděpodobností posléze přesídlil na své venkovské statky. Ve městě se pak objevoval pouze zřídka, například roku 1381, kdy se při přijetí městského práva zaručil za Jiřího Rotleva, nebo roku 1396 jako majitel rozlehlé vinice v Košířích. V tomto případě však šlo již o jeho stejnojmenného syna nebo vnuka. Ulovým zetěm byl další staroměstský měšťan Oldřich Czok (TOMEK 1892b, 273; MUSÍLEK 2015, 186, 188, 199, 201, 203, 213, 241, 262).

P František Donat (RN Michal Donat)

V modrém štítu zlatý jelení paroh se zlatou hlavou proražený mečem.

František Donat ve městě vlastnil domy čp. 309c/I v Bartolomějské ulici a čp. 190/I v Platněrské ulici. Roku 1364 se krátce stal majitelem výstavného kamenného kupceckého domu čp. 565/I v Celetné ulici (TOMEK 1866, 53, 103, 139, 146). V 70. letech vlastnil František zahradu s kamennou věží, která se nacházela na ostrově sv. Petra poblíž Karlova mostu. Prodej této zahrady si nechal vložit do desk zemských. Roku 1376 jej před svůj soud povolal arcibiskup Jan z Jenštejna. Protože se František opakovaně nedostavil, arcibiskup o dva roky později udělil tuto zahradu za přesně stanovený plat svému věrnému služebníkovvi Mikuláši ze Svitav (TOMEK 1872, 70–71; 1892b, 130–131). Mezi lety 1360 až 1375 František Donat několikrát zasedal v staroměstské městské radě (TOMEK 1905, 66–69). Františkovým příbuzným (nejspíše bratrem) byl staroměstský měšťan Michal Donatův, který vykonával rychtářský úřad na Starém Městě pražském (1361–1362, 1362–1364) a na Malé Straně (1358–1373). Krátce kolem roku 1370 působil také jako královský podkomoří (AČ 28, 300; cf. TOMEK 1905, 45, 63, 97 a NOVÝ 1989, 49). V roce 1361 Michal Donatův dvakrát použil pečeti, která nese identické znamení s erbem vytesaným na Staroměstské radnici: jelení paroh proražený mečem (RBM VII, 532–534, č. 889; cf. RBM VII, 592–593, č. 989; na to upozornil již NOVÝ 1989, 49). Donatové vlastnili v pražském souměstí několik nemovitostí a bezpochyby patřili k horní vrstvě městské společnosti (TOMEK 1866, 47, 223, 234, 249). V 80. letech 14. století byl novoměstským konšelem Frána Donat, potomek Františka nebo Michala (TOMEK 1905, 88). Na počátku 15. století se zmiňují staroměstští měšťané Vacek a Prokop Donatové (TOMEK 1866, 57, 62, 222). S významnou staroměstskou měšťanskou rodinou Rostů, jejímž členem byl také Donat Rost, neměli Donatové nic společného. Rostové (včetně Donata Rosta) totiž užívali zcela odlišný erb, který známe například z roku 1350, když došlo ke sporu mezi staroměstskou měšťanskou rodinou Rostů a Lamperfulerů kvůli podobnosti užívaných erbů (cf. LIBER VETUSTISSIMUS, fol. 181r).

Q Matěj od Věže (RN Matěj od Věže)

V modré kruhové desce stříbrná věž vynikající ze zlaté koruny, provázená na každé straně červeným štítkem se stříbrným břevnem (erb měšťanského rodu od Věže z rodu Velflovičů). Je možné, že rodová větev Velflovičů píšící se od Věže užívala pouze znamení stříbrného břevna v červeném poli a že pomocného klenotu – koruny a věže – užíval jako polepšení erbu pouze právě Matěj od Věže v odlišení vůči ostatním žijícím příslušníkům rodu. V polovině 14. století byl totiž rozrod Velflovičů na vrcholu své moci a v Praze sídlili mužští příslušníci několika rodových větví (Kamaréřové, potomci Jakuba Velflovce/cognatio Jacobi, od Věže/de Turri, Dubcové z Dubče).

Matěj od Věže (v pramenech doložen 1342–1396) patřil ve 2. polovině 14. století k jednomu z nejbohatších a nejvlivnějších staroměstských měšťanů. Již roku 1346 museli staroměstští přísežní uzavřít příměří mezi Matějem od Věže a dalšími čtyřmi staroměstskými měšťany, které mělo trvat až do příjezdu krále. Zdá se, že mezi zmíněnými měšťany došlo k nepřátelství, které bylo doprovázeno ozbrojenými střety ve městě. Za dané situace bylo proto rozhodnuto, že definitivní rozřešení sporu bude ponecháno na králi (TOMEK 1892a, 291). Jak celá událost dopadla, nevíme, ale již roku 1351 měl Matěj od Věže jakousi rozepru s Frenclínem z Posenpachu. Matěj se tentokrát musel přísahou očistit z obvinění, že jej chtěl zabít (TOMEK 1892b, 439).

Matěj byl majitelem původního rodového domu U Věže, čp. 403/I na Havelském tržišti, který nejspíše dal této rodové větvi Velflovičů charakteristické pojmenování „od Věže“/„de Turri“. Za ženu měl blíže neznámou dceru Reinbota Goldnera. Známe také jeho dceru Maru, která snad byla provdána za Hanu Bavora (AČ 28, 195). Matěj vlastnil patronátní práva k oltářům v hlavních městských chrámech u Matky Boží před Týnem a u sv. Havla. Později vzal odpuštění od města a usadil se na svých venkovských statcích, jejichž centrem byla tvrz v Chlumíně. Vedle Chlumína vlastnil také majetky v Záběhlicích, Dalově, Třebotově, Roblíně a jinde. Nadále se nejčastěji nazýval jako „Matheus (dicti) de Turri alias de Chlumyn“. Během svého dlouhého života několikrát

zasedal v staroměstské městské radě (TOMEK 1892b, 438–444; cf. MUSÍLEK 2015, 73, 84–86, 110–111, 200, 203). Matěj od Věže zemřel patrně roku 1396, a to bez právoplatného mužského dědice. Všechny jeho rozsáhlé majetky ve městě přešly na jeho bratrance Hanzu od Věže a po jeho smrti roku 1407 na Matějova synovce Jana Dubce z Dubče. Díky němu rod Velflovičů přežil husitské války a s příslušníky tohoto rodu se ve městě a jeho okolí setkáváme ještě na počátku 16. století.

R Svach kožešník? (RN potomci Bartoše soukeníka?)

V polceném štítu krytém zlatem v pravé podélné části je černá rozkřídlená poloviční orlíce, v levé polovině tři kosmá černá břevna. Břevna jsou sice obarvena na černo, ale při jejich detailním prozkoumání je patrné, že jsou pokryta tzv. oblakovým řezem. Podle Stanislava Kasíka z toho lze vyvozovat, že kameník měl heraldickou zkušenost a přesně věděl, co dělá. Rostislav Nový to ještě nazval zcela nepřesně „černými oblaky“. Černá barva byla pravděpodobně použita omylem při pozdějších rekonstrukcích, protože tento způsob oblakového řezu byl v heraldice vždy chápán jako utvořený ze dvou tinktur – obvykle modré a stříbrné. Takovým způsobem se ve středověku zobrazovala kožešina zvaná popelčina.

Ještě méně zpráv než o pekaři Pešlovi z Vyšehradu máme o Svachu kožešníkovi. Zasedal pouze v jedné městské radě 1365 (TOMEK 1905, 69). Ve městě se později objevuje kožešník Václav Svachův, který naopak velmi často zasedal v městské radě a ve městě vlastnil řadu nemovitostí. Zda se však jednalo o syna tohoto nebo jiného Svacha, není zřejmé (TOMEK 1866, 96, 113 aj.).

S Lev krejčí (RN Lev krejčí)

V modrém štítu jsou umístěny dva zlaté dubové listy směřující od paty štítu k oběma horním koutům.

Zámožný řemeslník a obchodník Lev krejčí vlastnil vedle venkovského statku v Běchovicích, který koupil se vším příslušenstvím, výstavný dům čp. 549/I na Staroměstském náměstí, dům nejisté polohy na Havelském tržišti, dále tři domy v Židovském Městě a jeden dům bez určení místa (TOMEK 1866, 26, 221–222, 237, 240, 247, 249; AMP Sbírka rukopisů 987, fol. 223; cf. AČ 26, 11; MEZNÍK 1965, 55). Lev se nejspíše věnoval také půjčování peněz, protože roku 1352 mu byl přičten dům bez určení místa v hodnotě 10 kop grošů (TOMEK 1866, 249). Lev krejčí, Seidlin kramář, pekař Pešek, nožíř Henslin s věncem nebo kožešník Hiltprand se domohli takového majetku, že se již nejspíše nevěnovali vykonávání svého řemesla, ale zabývali se velkoobchodem a podobně jako tzv. staré patricijské rodiny majetek rozmnožovali půjčkami nebo výnosem nájemních domů nebo rent na nich váznoucích. Nasvědčovala by tomu kupříkladu zpráva k roku 1385, podle níž mělo být v Rakousku zabaveno zboží několika kupcům z českých zemí, mimo jiné i Jiřímu z Kouby (Chamu) a Lvovi, nejspíše právě Lvovi krejčímu, v závratné sumě 1100 kop grošů. Jako odvetné opatření byl zabrán majetek jakéhosi rakouského Žida. Král Václav IV. zajistil narovnání škod prostřednictvím zvolených rozhodců. Co je však důležité, daná zmínka dokládá, že se Lev krejčí již skutečně věnoval zahraničnímu velkoobchodu a peněžnictví ve značných sumách, několikanásobně přesahujících tržní ceny nejvýznamnějších staroměstských domů (MUSÍLEK 2015, 196–197). Tuto zprávu, stejně jako opatrnou identifikaci Lva se Lvem krejčím otiskl již Václav Vladivoj TOMEK (1892c, 334). Jako Lva krejčího tohoto finančníka identifikoval také Miloš DVOŘÁK (2006, 74–75). Domnívám se však, že Miloš Dvořák ve své práci nedopatřením spojil pramenné zmínky týkající se dvou osob: Lva krejčího a Lva Rakovnického ze Žatce. Zatímco Lev krejčí je ve městě doložen již na konci 50. let 14. století, vlastnil rozsáhlý majetek, udržoval kontakty s představiteli horní vrstvy městského obyvatelstva a pravidelně zasedal v městské

radě, Lev Rakovnický přijal městské právo až roku 1369. Oba měšťani následně ručili několika nově přichozím, nicméně pro oba existovaly charakteristické znaky a je nutno od sebe tyto dvě osoby odlišovat. Lev se zásadně ve všech pramenech uvádí pouze jako Lev nebo Lev krejčí (*Leo sartor*), kdežto Lev Rakovnický se nikdy jako krejčí neuvádí, ale vždy se zmiňuje s přídomkem Rakovnický ze Žatce (LIBER VETUSTISSIMUS, fol. 101v a 130v; TOMEK 1866, 247 aj.). Na to, že se Lev krejčí věnoval i finančnictví a půjčkám, upozornil již Jaroslav MEZNÍK (1990, 58, pozn. 26).

T Jindřich Habartův (RN Frenclín Šrámek)

V červeném štítu bílá divoká kočka. Rostislav Nový neznal pečeť Petra Habartova, kterou přivěsil k listině z roku 1409 a v jejímž pečetním poli se vyskytuje identický obraz. Je nepochybné, že znamení bílé divoké kočky užívali na Starém Městě pražském potomci měšťana Habarta.

Kraječ suken Habart patřil vedle dalších bohatých řemeslníků Seidlina kramáře nebo Lva krejčího k horní vrstvě městského obyvatelstva. Ve městě a na venkově vlastnili tito řemeslníci velké majetky, pravidelně zasedali v městské radě a udržovali obchodní, přátelské a příbuzenské vztahy s příslušníky tzv. starých patricijských rodin (cf. např. SCHUBERT 1901, 35, č. 375). Také Habartovi synové Jindřich (v písemných pramenech doložen mezi lety 1364–1382) a Oldřich (1364–1396) ve městě zaujímali významné postavení. Oba bratři vlastnili domy v dnešní ulici Na Perštýně a některé další majetky jak na Starém (čp. 349a,b/I, čp. 445/I, dům neznámé polohy u sv. Jiljí, viz TOMEK 1866, 34, 86, 235), tak na Novém Městě pražském (čp. 15b/II, sladovna čp. 139I/II, TOMEK 1870, 70, 112). Podobně jako jejich otec zasedali v městské radě a Jindřich Habartův se několikrát zaručil za do města nově přichozí měšťany (TOMEK 1905, 67, 71, 72; MEZNÍK 1990, 124 pozn. 126; cf. LIBER VETUSTISSIMUS, fol. 102v). Roku 1365 vystupuje jako ručitel Chvala, jenž se jmenuje jako Jindřichův osobní švec (LIBER VETUSTISSIMUS, fol. 100v). Na svého farníka Jindřicha Habartova si na počátku 80. let 14. století stěžoval Jan, plebán od sv. Štěpána ve zdi. Podle Janovy výpovědi půjčoval Jindřich Habartův peníze na úrok, často prý společně s Židy. Farář si

stěžoval také na to, že v době svého působení v kostele nikdy neviděl Jindřicha přijímat svátost oltární a do kostela prý měšťan vstupoval pouze o nejvýznamnějších svátcích (HLAVÁČEK/HLEDÍKOVÁ 1973, 66; k rodině Habartů nejnověji MUSÍLEK 2017, 219–231).

U (prázdný štít, dle pořadí č. 13)

V Jakub Zweijahr nožíř (RN Jakub Zweijahr)

V dolní části červeného štítu dolní polovina vozového kola o čtyřech ramenech, do jehož náboje a obou okrajů jsou vetknuty tři dýky, dvě postavené na krajních loukotích a prostřední na náboji.

Jakub neboli Jekl Zweijahr, zakladatel nožířské dynastie Zweijahrů, zakoupil roku 1365 dům čp. 175/I U Půl kola v Platnéřské ulici od Doroty Muldorferové. Domovní znamení tak proniklo spolu s atributy a hlavními výrobky nožířské profese do Jakubova erbu. Co je zajímavé, právě Zweijahrové jsou jednou z mála staroměstských rodin, u nichž lze vysledovat kontinuitu v držbě jednoho domu v delším časovém úseku, což v dynamicky se rozvíjející lucemburské metropoli nebylo zcela běžné. Dům U Půl kola drželi Zweijahrové ve dvou generacích mezi lety 1362 a 1419 (TOMEK 1866, 63; cf. MUSÍLEK 2015, 212–213). V městské radě vedle Jekla Zweijahra zasedl také jeho syn nožíř Michal (TOMEK 1905, 67, 74).

W Matěj Kitzinger
(RN Martin a Jakub Valdek
ze Slaného?)

V červeném štítu na stříbrné skále stojící kozel, resp. neheraldická koza. Vzhledem k příjmení Matěje Kitzingera by bylo možné znamení kozy pravděpodobně připsat tomuto měšťanovi, protože *Kitz* v němčině znamená kůzle. Nového ztotožnění erbu s Martinem a Jakubem Valdekem ze Slaného nevyznívá přesvědčivě, protože byli vždy uváděni jako měšťané Nového Města pražského. Je nepravděpodobné, že by v době velké rivality mezi Starým a Novým Městem pražským, která vyvrcholila roku 1377 novou rozlukou obou pražských měst, byl součástí Staroměstské radnice erb novoměstské rodiny. O Matějovi Kitzingerovi toho mnoho nevíme. Roku 1366 se připomíná Matějova žena Kateřina (RBM VIII/1, 244–245, č. 439). Již o pět let dříve přivěsil svou pečeť na testament Dětřicha Plafuse, významného staroměstského měšťana, který vlastnil dům čp. 402/I na Havelském tržišti (NA AZK, inv. č. 1239; cf. RBM VII, 577, č. 964). V případě

Matěje Kitzingera si nejsme jisti, zda se jednalo o řemeslníka nebo příslušníka tzv. starých patricijských rodin. Doložené kontakty s Dětřichem Plafusem a dalšími významnými staroměstskými měšťany by spíše svědčily pro druhou variantu. Vzhledem k tomu, že pravidelně zasedal v městské radě, lze jej přinejmenším přiřadit k radním rodům (cf. MUSÍLEK 2015, 63).

X Amelung z Krakova řezník
(RN řezník)

V červeném štítu dva překřížené osní nože, zvané též strugy. Souhlasím s Rostislavem Novým v tom, že znamení nepochybně postihuje profesi jeho nositele, tedy řezníka. O Amelungovi z Krakova prozatím víme pouze to, že roku 1357 zakoupil dům nejisté polohy poblíž masných krámů (TOMEK 1866, 240). I to však zpětně naznačuje, že se pravděpodobně jednalo o řezníka.

Y (prázdný štít, dle pořadí č. 17)

Z (prázdný štít, dle pořadí č. 18)

Obr. 3. Praha 1-Staré Město, čp. 1/I, Staroměstská radnice. Část druhé a třetí řady znakové galerie (foto O. Šefců, 2018).

Oba znaky Starého Města pražského byly k původní znakové galerii připojeny až později, nejspíše někdy po roce 1475. Do té doby totiž platila stříbrná tinktura figury (tedy hradby a věže) staroměstského znaku. Roku 1475 byl císařským privilegiem Fridricha III. (Vladislav Jagellonský polepšení následně potvrdil jako český král privilegiem z roku 1477) polepšen znak Starého Města pražského tak, že původně stříbrné figury hradeb a věží byly změněny ve zlaté. V tomto provedení se také staroměstský znak objevuje v obrazovém poli obou štítů na stěnách arkýře. Navíc na porevoluční období odkazuje také celkové ztvárnění obou znaků, které nebyly vytesány do gotických štítů jako ostatní znaky, ale na štítech typu pavézy, k jehož rozšíření došlo v Evropě až na sklonku 14. století, v Čechách pak v 15. století v souvislosti s nástupem palných zbraní během husitských válek (cf. ŠNAJDROVÁ 2014, 51–53; obr. 4).

Po nejvyšší úrovni následují dvě řady individuálních erbů staroměstských měšťanských rodin nebo jednotlivců. Při jejich identifikaci pro úplnost nejdříve uvádím Nového interpretaci, následně připojuji k příslušným erbům jména konšelů, kteří zasedali v městské radě 1365 (MEZNIK 1990, 256; cf. TOMEK 1905, 67).

Ve druhé řadě se nacházejí erby:

- I • podle Nového erb měšťanské rodiny z Benešova nebo také Benešovských či Beneschawerů, nově lze uvažovat o Prokopu Ulmanovu z Benešova/Beneschawerovi (obr. 2I, 5);¹⁹
- J • z Litoměřic nebo Litoměřických, nejspíše Jan z Litoměřic (obr. 2J);
- K • podle Nového erb měšťanské rodiny Queků/Kweků (?), spíše však erb Frowina zlatníka (obr. 2K, 6);
- L • Nový identifikoval jako erb Velflovice Meinlina z Dubče, ve skutečnosti nejspíše erb Jakeše Bolkova, potomka Velflovců v linii druhého z Velflových synů Jakuba (obr. 2L, 7);
- M • podle Nového erb měšťanské rodiny Steklců (?); nově lze coby majitele erbu identifikovat Matěje z Turnova (?) nebo pekaře Pešla z Vyšehradu (?; obr. 2M);
- N • podle Nového novoměstská rodina Vrbičků (?), spíše však merka neboli cejch *per analogiam* s polským materiálem odkazuje k nějakému staroměstskému kupci, snad kramáři Janovi z Brna (?; obr. 2N, 8, 9);²⁰
- O • Ula Silberczeiger (obr. 2O, 10);
- P • Nový uvádí mylně malostranského rychtáře Michala Donatova, správně František (Fanca) Donat (obr. 2P);
- Q • Matěj od Věže (obr. 2Q);
- R • potomci Bartoše soukeníka (?); Svach kožešník (?; obr. 2R);
- S • Lev krejčí (obr. 2S);
- T • v domácím prostředí jde o ojedinělý erb – v červeném štítu bílá (stříbrná) divoká kočka. Podle Nového erb držel František Šrámek (obr. 2T). Identická figura se však vyskytuje na pečeti Petra Habartova, kterou přivěsil k listině z roku 1409 (obr. 11). Potomci měšťana Habarta se ve městě objevují před polovinou 14. století a na základě příjmů k nim patřil i Petr. Erb nejspíše patří Petrovu otci či strýci Jindřichu Habartovu, který zasedal v městské radě 1365. Na základě nemnoha zmínek lze vytušit, že ve městě kolem poloviny 14. století zastával vlivné postavení (MUSÍLEK 2017, 219–221).

19 Barevné vyobrazení erbu rodiny Beneschawerů zachycuje titulní list kodexu biskupa Jana Železného v knihovně kláštera ve Stamsu, inv. č. Cod. 12, fol. 1r. Černobíle bylo publikováno například Josefem KRÁSOU (1974, obr. 29). Oproti identickému erbů na Staroměstské radnici jsou zde však prohozena barevná pole (černé pole se nachází heraldicky vpravo, stříbrné vlevo).

20 Na první pohled se zdá, že měšťanské značky-merkry byly v českém prostředí ojedinělou záležitostí. Domnívám se, že vše je způsobeno torzovitě dochovaným materiálem a dosavadním malým zájmem odborné literatury. Potvrzuje to jak případ této měšťanské značky-merkry na jednom štítě pojednáváné znakové galerie, tak jeden z měšťanských typářů uložený v Archivu Národního muzea (ANM Sběrka pečidel a razítek, inv. č. A 586). Dobře zachované pečetidlo pochází ze 14. století a nese opis + S. IOHIS . VERBISCEN. Možná právě podobnost této merkry se znamením na radnici přiměla Rostislava Nového k identifikaci nositele jako příslušníka rodiny Vrbičků. Další pečetní typář, v jehož středovém poli se nachází buďto merka, nebo písmeno A kombinované s křížem, byl nalezen na náměstí Republiky v Praze. Typář, jehož stáří lze datovat od 2. poloviny 13. až do 1. poloviny 14. století, nese opis + S. IOHANIS . NIGRI* (VÝSOHLID 2014, 214). O tom, že měšťanské znaky s merkou byly i v domácím prostředí poměrně běžné, svědčí občanské znaky shromážděné Josefem Pilnáčkem nebo katalog Karla Žurka, který sestavil pro moravské královské město Olomouc. Žurkův soupis čítá dohromady 219 merk, kdy ze 14. a 15. století jich je v Olomouci doloženo celkem čtrnáct (ŽUREK 1992, 10–11, 16–31; cf. PILNÁČEK 2009). Pokus o popisování merk soustavou číselných údajů učinili a metodu zpřístupnili Jiří L. Bílý a Zdeněk Kašpar (BÍLÝ/KASPAR 2013, 128). Výše řečené potvrzuje také situace v sousedním Polsku, odkud pochází celá řada měšťanských znaků s merkou z období středověku a raného novověku. Z mnoha publikovaných prací cf. např. KOWALSKI 2008, 105–111, obr. II.1.–II.12. Terminologií pro popisování merk se zabývala také německá odborná literatura, která stanovila systematiku a pojmenování základních prvků (viz ARNDT/SEEGER 1990, 380–387).

Součástí třetí řady neboli na konzole arkýře jsou erby:

- U • na konzole arkýře první od jihu se nachází prázdný štít (obr. 2U);
- V • Jakub Zweijahr nožír, jehož erbovní znamení tvořila v dolní části štítu dolní polovina vozového kola o čtyřech ramenech, do jehož náboje a obou okrajů jsou vetknuty dýky postavené na krajních loukotích a prostřední na náboji (obr. 2V). Jedná se v měšťanském prostředí o poměrně běžnou kombinaci domovního znamení a vykonávaného řemesla. Tři dýky bezpochyby odkazují na vykonávanou živnost držitele erbu – nožířství, kdežto znamení poloviny kola na dům U Půl kola, čp. 175, který nožířská dynastie Zweijahrů držela ve třech generacích mezi lety 1362 až 1419;²¹
- W • podle Nového erb staroměstského měšťana Jakuba Valdeka ze Slaného(?). Vzhledem k příjmení Matěje Kitzingera můžeme znamení kozy připsat tomuto měšťanovi, protože *Kitz* v němčině znamená kůzle (obr. 2W, 12).²² Propojení příjmení a užívaného erbu bylo ve staroměstském prostředí běžné (například u rodin Rotlevů – v erbu měla červeného lva, od Kamene – v erbu měla kámen a na něm figuru koně, Cziglerů – v erbu tři cihly apod.).²³
- X • Nový neidentifikuje, předpokládá pouze obecně vykonavatele řeznické živnosti, podle mého soudu lze erb připsat řezníku Amelungovi z Krakova (obr. 2X);
- Y • prázdný štít (obr. 2Y);
- Z • prázdný štít (obr. 2Z).

Obr. 4. Pavéza se znakem Starého Města pražského, Praha, po roce 1475, malba na dřevěném štítu potaženém vepřovou usní, v. 101 cm (Národní muzeum, inv. číslo H2-29; foto O. Tlapáková, 2018).

Rostislav Nový ve své rozsáhlé studii k heraldickým památkám Staroměstské radnice měl skutečně pravdu v tom, že měšťanská reprezentace nebyla výlučně v rukou tzv. patriciátu, ale že se na ní podíleli i řemeslníci. Na rozdíl od Nového závěrů se však nedomnívám, že by dochované štíty neměly mít žádný konkrétní význam (Nový 1989, 63, zde na stranách 42–55 i překreslení všech vyobrazených znaků a jejich interpretace). Naopak. Předně znaky byly pravděpodobně usazeny společně s dokončením hrubé stavby, na což upozornili ve své monografii již Josef Teige s Janem Herainem (TEIGE/HERAIN 1908, 33). Celkem zde můžeme napočítat 18 štítů. Pokud si uvědomíme, že v dané době měla městská rada 18 členů, je nasnadě, že se nejednalo o náhodu. Vezmeme-li v úvahu, že v pojednáváné galerii nejsou erby všech rodin tzv. starého patriciátu (chybějí i ty nejvýznamnější, které však prokazatelně po polovině 14. století stále přebývaly v Praze a hrály zde významnou úlohu – Olbramovici, Rotlevové, Glaserové, Negelové, Čotrové ad.), je zřejmé, že daný znakový soubor lze s největší pravděpodobností vztáhnout k městské reprezentaci – radě, která byla ve funkci v době dostavby nové radniční věže a jejích součástí.

21 Na první pohled by se mohlo zdát, že středověkého člověka poutalo k jeho městskému domu mnohem větší pouto, než je tomu dnes. Nejnovější výzkumy však ukazují, že podobně jako v některých polských městech byla fluktuace majitelů domů na Starém Městě pražském překvapivě velká (MUSILEK 2015, 47, 53–69). Držba jednoho domu několika generacemi rodiny Zweijahrů byla ve staroměstském prostředí spíše výjimečná.

22 V neděli 26. července 1366 se připomíná Matějova žena Kateřina („Catharina, uxor Kiczingeri civis Maioris Civitatis Pragensis“, RBM VIII/1, 244–245, č. 439).

23 K erbům, které užívaly rodiny Rotlevů, od Kamene a Cziglerů cf. FIALA 1989, 38; 1990, 21–22. Matěj Kitzinger 21. července 1361 přivěsil svou pečeť na testament Dětricha Plafuse (obr. 12). Z celkem pěti přivěšených pečetí je ta jeho jako jediná silně poškozená. Sice se částečně zachoval opis [+ S.] MATHIE . KICZINGE[R], ale z vlastního pečetního pole známe pouze fragment spodní části, tzv. paty štítu, zbytek je odlomen. I tak je však zřejmé, že zde můžeme spatřit dvě zadní koží nohy nad šesti koulemi (snad trsy trávy?), přičemž z každé vynikají tři čárky (NA AZK, inv. č. 1239; cf. RBM VII, 577, č. 964). Michal Fiala opis četl chybně jako „Ryczinger“ (FIALA 1990, 26).

číslo obr.	členové městské rady 1365–1366	identifikace podle Rostislava Nového (RN)	erb doložen jinde	erb součástí galerie Staroměstské radnice
2I	Prokop Ulmanův z Benešova	z Benešova	ANO	ANO
2J	Jan z Litoměřic	z Litoměřic	ANO	ANO
2K	Frowin zlatník	rodina Queků/Kweků?	NE	ANO
2L	Jakeš Bolkův	Meinlin z Dubče	ANO	ANO
2M	Matěj z Turnova (Turnovský)? Pešl z Vyšehradu pekař?	Steklicové?	NE	ANO – neurčeno
2N	Jan z Brna kramář?	Vrbičkové?	NE	ANO – neurčeno
2O	Ula Silberczeiger	Ula Silberczeiger	ANO	ANO
2P	František Donat	Michal Donat	ANO	ANO
2Q	Matěj od Věže	Matěj od Věže	ANO	ANO
2R	Svach kožešník?	potomci Bartoše soukeníka?	NE	ANO – neurčeno
2S	Lev krejčí	Lev krejčí	ANO	ANO
2T	Jindřich Habartův	Frenclin Šrámek	ANO	ANO
2U	Ješek Rotův	x	ANO	neurčeno prázdný štít
2V	Jekl Zweijahr nožíř	Jekl Zweijahr nožíř	ANO	ANO
2W	Matěj Kitzinger	Jakub Valdek ze Slaného?	ANO	ANO
2X	Amelung z Krakova řezník	řezník	NE	ANO
2Y	Bernard Seidlinův z Písku	x	ANO	neurčeno prázdný štít
2Z	Matěj z Turnova (Turnovský)? Pešl z Vyšehradu pekař?	x	NE	neurčeno prázdný štít

Tab. 1. Přehled členů městské rady 1365 v porovnání s interpretací Rostislava Nového, s doložením měšťanských rodinných erbů v jiných pramenech a s erby ve znakové galerii Staroměstské radnice. U čísel 2M, 2N a 2R se nepodařilo propojit dochované erby s konkrétním členem rady 1365 (sestavil autor, 2018).

Nasvědčuje tomu i výzdoba gotického kamenného schodiště, které vedlo přímo z náměstí do prvního patra radnice a mělo nést erby konšelů, za nichž bylo vybudováno. Podle líčení dobového letopisce roku 1519 spadla „zábradla či cimbuří kamenných schodů v radnici, s erby konšelů, za kterých dělány byly, ačkoliv žádného větru nebylo“ (KIBIC 1971, 46; cf. VLČEK 1996, 137).²⁴ V případě nejstarší heraldické galerie se setkáváme s individuální reprezentací městské rady – konšelů, tedy vlastních zhotovitelů díla, a nikoli s představiteli nejvýznamnějších měšťanských rodů, jak se domníval Rostislav Nový. Nikoli tedy náhodný výběr tzv. patricijů či rodin tzv. starého patriciátu, ale zastupitelský sbor celé *universitas civium* se zde zřetelně podílel na politické reprezentaci obce jako společenství osob, které si jsou vědomy svého postavení. Identifikovaným erbům by nejvíce odpovídala městská rada zasedající v letech 1365–1366 (TOMEK 1905, 67; cf. MEZNIK 1990, 256). S osmnácti erby v galerii můžeme propojit z této městské rady dohromady deset měšťanů jistě, Frowina zlatníka a Amelunga z Krakova pravděpodobně, kramáře Jana z Brna, Matěje z Turnova, pekaře Pešla z Vyšehradu a Svacha kožešníka prozatím hypoteticky a tři erby zřejmě nebyly dokončeny.

Ze staroměstského prostředí známe většinu erbů jednotlivých významných měšťanských rodin. Skutečnost, že zbývající erby neznáme, nepřímo nasvědčuje tomu, že byly užívány ve své době bezpochyby významnými jedinci, nikoli však rody, které by se v čele správy města udržely po delší časové období. Dvěma z nedokončených erbů mohly být erby Bernarda Seidlinova z Písku a Ješka Rotova, kteří prokazatelně v dané době užívali jiné erby, než jsou vytesány na patnácti štítech galerie (obr. 13, 14).²⁵ Výše zmíněná Nového hypotetická identifikace některých erbů (například v případě Vrbičků nebo Steklíčů) zajisté dozná do budoucna některých změn a nelze ji považovat za bezproblémovou. Otázkou zůstává, zda se jako v případě rodiny Habartů podaří nově propojit erby dalších osob doložených v městské radě 1365 s konkrétními erby galerie (např. prozatímní

Obr. 5. Vyobrazení erbu pražské měšťanské rodiny Beneschawerů (z Benešova, Benešovských) na titulním listu kodexu biskupa Jana Železného v knihovně kláštera ve Stamsu, který patrně pochází z let 1390 až 1393. Oproti erbu na Staroměstské radnici jsou zde prohozena barevná pole – černé pole se nachází vpravo, stříbrné vlevo (Bibliothek Stams, inv. č. Cod. 12, fol. 1r; publikoval již KRÁSA 1974, obr. 29).

²⁴ Na to, že ideová koncepce a zajištění umělecké realizace mohly být v rukou rychtáře a konšelů, upozornil již Jiří Fajt na základě analogie v durynském Mülhausenu. Nad vstupním portálem tamního kostela Marienkirche totiž dala sama městská rada scénickým způsobem instalovat sochařskou podobiznu Karla IV. s manželkou, kteří hleděli na prostranství před chrámovým portálem, kde se pravidelně odehrával obřad uvádění nového rychtáře do funkce (FAJT 2004, 218).

²⁵ U rodiny Rotů vycházím z předpokladu, že významné staroměstské rody užívaly po několik generací jeden erb, který se u různých rodových větví obměňoval pouze v detailech či různou barevností. O významu erbovních znamení, jež jednotlivé měšťanské rodiny užívaly, svědčí také spor dvou předních pražských tzv. patricijských rodin Lamperfulerů a Rostů roku 1350 o rozdílnost jejich erbů. Sám předmět sporu, jakož i určení příslušného soudního místa bezpochyby dokládá jasně daný význam erbu, stejně jako jeho přednostní platnost v pražském městském okruhu (MUSILEK 2015, 197). Můžeme tak důvodně předpokládat, že erb, který použil roku 1330 Mikuláš Rotův, je identický s tím, který měl být vytesán na arkýři radniční kaple pro Ješka Rotova. Stejně tak se patrně heraldická obecná figura kočky či divé šelmy dědila v staroměstské měšťanské rodině Habartů apod.

Oldřich Quek

Obr. 6. Pečeť malostranského sladovníka Oldřicha Queka z roku 1367 (NA ŘM, inv. č. 2225; foto R. Soukup, 2018; kresba O. Šefců, 2018).

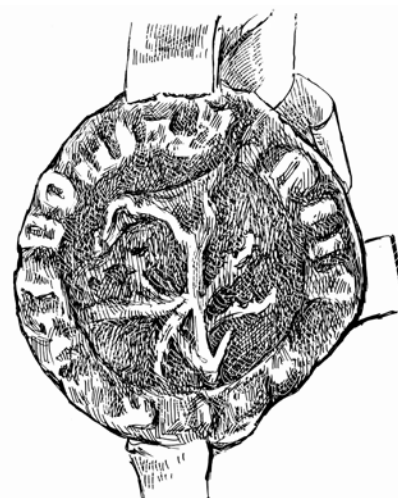
Johlin Jakubův

Obr. 7. Pečeť Johlina Jakubova z roku 1330 má v pečetním poli trilob se špičkami mezi obloučky, uvnitř se nachází šikmý štít s příčným břevnem. Potomci Jakuba Velflova užívali jako klenot rohy, čímž se odlišovali od ostatních rodových větví pražského měšťanského rozrodu Velflovců. Zbytek pečetní plochy je vyplněn rozvilinami. Znamení je doplněno opisem + S. IOHANNIS . IACOBI . WOLVELINI (NA ŘKř, inv. č. 181; foto R. Soukup, 2018; kresba O. Šefců, 2018).

Zdeněk soukeník

Obr. 8. Pečeť Zdeňka soukeníka z roku 1361 (NA AZK, inv. č. 1718; foto R. Soukup, 2018; kresba O. Šefců, 2018).

pravděpodobná identifikace erbů Frowina zlatníka nebo Svacha kožešníka pouze na základě užívaného křestního jména nebo užití kožešiny neboli tzv. popelčiny v erbu).

Tomu, že se jednalo skutečně o erby konšelů, však napovídá i nedotesání všech erbů – jednoduše se to během funkčního období této rady nestihlo. Jednotlivé erby kameník tesal vždy do příslušného stavebního kvádra a k jejich konečnému sestavení došlo až později při stavbě arkýře. Nelze vyloučit, že tři nevytesané erby byly jednoduše pouze domalovány. Do dnešního dne se však na nich žádné stopy původní polychromie nedochovaly. Vyloučit nelze ani možnost, že galerie byla financována z obecního rozpočtu a k jejímu dokončení nedošlo z důvodu vyčerpání stanovené částky. Nová městská rada již přirozeně ztratila zájem podílet se na vytvoření znakové galerie, která reprezentovala jejich předchůdce. Pokud by byly tyto domněnky správné, bylo by možné klást dokončení této stavební fáze radniční věže *ad quem* do rozmezí let 1365–1366.²⁶ Na to, že se radní věž připomíná jako dostavěná již roku 1365, upozornil také – bohužel bez uvedení pramene – Václav Vladivoj Tomek v devátém díle svého *Dějepis města Prahy*.²⁷ Odtud pak tento údaj s domněnkou, že již roku 1364 snad věž stála, patrně

²⁶ Tomuto závěru neodporuje ani provedená uměnovědná analýza (FAJT 2004, 217–219; cf. nejnověji FAJT/Franzen 2016, 140–142).

²⁷ „Věž při radnici Staroměstské připomíná se již roku 1365, a nelze pochybovat, že stávala v té způsobě a velikosti jak doposud již i něco let dříve...“ (Tomek 1893, 375; zde se jedná o doplňující odkaz k textu osmého dílu Tomek 1891, 60).

Jan Vrbička

Obr. 9. Pečetidlo Jana Vrbičky ze 14. století, opis oddělen linkou + S. IOHIS . VERBISCEN (ANM Sbírka pečetidel a razítek, inv. č. A 586; sken Archiv NM; kresba O. Šefců, 2018).

Ula Silberczeiger

Obr. 10. Pečeť Uly Silberczeigera ze dne 6. září 1371, kterou přivěsil k pořízení pražského měšťana Mikuláše Čotra, bratra Konráda Klementera (NA KVŠ, inv. č. 238; foto R. Soukup, 2018; kresba O. Šefců, 2018).

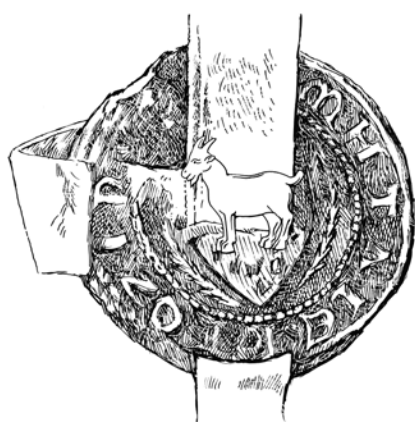
Petr Habartův

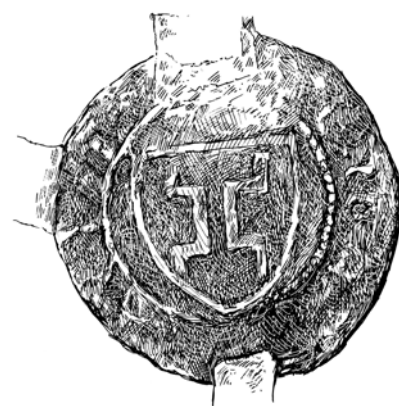
Obr. 11. Pečeť Petra Habartova byla přivěšena jako v pořadí třetí k listině z roku 1409 (WStLA, inv. č. 1763). Edice listiny byla publikována viz QUELLEN II/1, č. 1763. Náhled listiny včetně přivěšených pečetí je dostupný na <<http://monasterium.net/mom/AT-WStLA/HAUrk/1763/charter>> [vid. 2016-01-06]. Kresba O. Šefců, 2018.

převzal Václav Vojtišek do své monografie o Staroměstské radnici a později také Zdeněk Wirth a další (VOJTÍŠEK 1923, 63, 87; 1938, 16; cf. WIRTH 1938, 50; dále např. RUTH 1904, 993; LÍBAL/VILÍMKOVÁ 1958, 159). Nemusíme pochybovat o tom, že radní dům byl provizorně využíván také v průběhu stavebních prací. Nasvědčuje tomu série zpráv z 50. a 60. let 14. století, které nás informují o tom, že se zde běžně scházela městská rada nebo zástupci městské rady s řemeslnickými mistry, byli zde panovníkem jmenováni noví konšelé, v budově bydlel městský písař a fungovala v ní provizorně také radniční kaple. Ostatně na zřízení kaple staroměstští konšelé pomýšleli již roku 1348, kdy v této záležitosti vydali zakládací listinu a zavázali se novému kaplanovi ročně platit čtyři a půl kopy pražských grošů (VOJTÍŠEK 1923, 106).²⁸ Nový oltář na radnici se zmiňuje o dva roky později, kdy byl 30. července 1350 vysvěcen arcibiskupem Arnoštem z Pardubic (TOMEK 1866, 9).

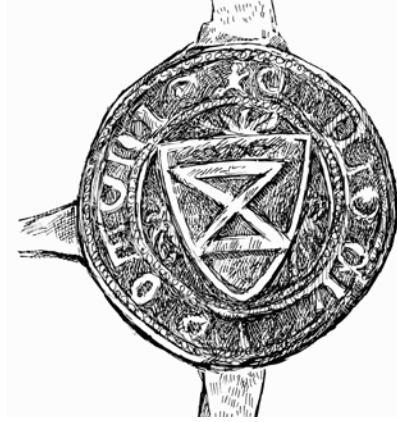
²⁸ Radniční kaplan se poprvé výslovně připomíná roku 1379 („Johannes, capellanus pretorii Antiquae Civitatis“). Zmínku k roku 1379 Tomek ještě neznal, a proto ji nezahrnul do svých *Základů starého místopisu pražského*. Zápis se podařilo dohledat až Josefu Teigemu v jedné z novoměstských trhových knih (AMP Sbírka rukopisů 2069, fol. 193v; TEIGE 1910a, 9; cf. TOMEK 1866, 9; LÍBAL/VILÍMKOVÁ 1958, 4).

Matěj Kitzinger

Obr. 12. Pečeť Matěje Kitzingera, kterou přivěsil 21. července 1361 na testament Dětricha Plafuse. Na pečeti se nachází opis [+ S.] MATHIE . KICZINGE[R] (NA AZK, inv. č. 1239; foto R. Soukup, 2018; kresba O. Šefců, 2018).

Bernard Seidlinův z Písku

Obr. 13. Pečeť Bernarda Seidlinova z Písku, kterou přivěsil k listině z roku 1385 (NA AZK, inv. č. 284; foto R. Soukup, 2018; kresba O. Šefců, 2018).

Mikuláš Rotův

Obr. 14. Pečeť Mikuláše Rotova, kterou přivěsil k listině z roku 1330, v níž byl pražskými přísežnými rozhodnut spor mezi kameníkem Jakubem a pražským špitálem o lom na Letné (NA ŘKř, inv. č. 181; foto R. Soukup, 2018; kresba O. Šefců, 2018).

Nejstarší znaková galerie a její vztah k staroměstskému orloji

Rozbor dochovaných písemných pramenů nepřímo nasvědčuje tomu, že již mezi lety 1365–1366 mohla být dokončena spodní část radniční věže včetně kaple a hodinového stroje, tzv. orloje. Doposud byla nekriticky přejímána Tomkova zmínka o jediném císařském hodináři („magister orlogij“, „orlogiator“) mistru Martinovi, který byl podle Tomka do Prahy pozván císařem Karlem IV., aby vybudoval jakési hodiny na Pražském hradě (TOMEK 1892b, 137; cf. SKÁLA 2016, 37, pozn. 26). Staroměstská *Kniha soudní s trhovými zápisy* z let 1351 až 1367 (*Liber judiciorum* nebo *Liber contractuum*)²⁹ však zachycuje Martina („magister orlogij“, „orlogiator“) roku 1361 jako nabyvatele domu čp. 39/I v dnešní Kaprově ulici a domu neznámé polohy v Platněřské ulici, o tři roky později dokonce domu čp. 926a/I na Staroměstském náměstí nedaleko dnešního umístění orloje (TOMEK 1866, 20, 224, 235). Pro jeho opravu nebo údržbu stačilo přejít náměstí. Domnívám se proto, že není vyloučeno, že již mistr Martin mohl být hypoteticky konstruktérem a zároveň městskou radou pověřeným opravářem či správcem staroměstského orloje.³⁰ V tomto slova smyslu ještě nelze hovořit o dnešním složitém stroji, k němuž byly v průběhu staletí hodinářskými mistry přidávány další součásti. Bezpochyby šlo pouze o první jednoduché mechanické hodiny patrně ještě bez astrolábu.

Nadto kolem poloviny 14. století ve městě přebývali vedle mistra Martina i další dva hodináři – Leopold a Herewit, o nichž víme pouze to, že museli sídlit v těsném sousedství na Starém Městě

²⁹ AMP Sbírka rukopisů 987.

³⁰ Znovu se hodinář Martin („Martinus orologista“) připomíná ještě roku 1377 (SA I, 220).

pražském.³¹ Před rokem 1405 ve městě působil také orlojník Jan („*Johannes horologista*“), majitel domu čp. 113/I v Platněřské ulici.³² Již Václav Vladivoj Tomek upozornil na to, že na počátku 15. století se ve městě nacházel hodinář Albert, ředitel nebo opravovatel hodin („*corrector orlogii*“) na věži Staroměstské radnice, jehož nástupcem se stal jeho synovec Martin z Unihova. Roku 1408 se ještě připomíná královský orlojník Mikuláš.³³

V literatuře týkající se staroměstského orloje se často traduje, že se na jeho kamenné sochařské výzdobě podílela parléřovská huť (např. HORSKÝ 1988, 24; HORSKÝ/PROCHÁZKA 1964, 108; VLČEK 1996, 141–142; KIBIC 2015, 205 nebo nejnověji SKÁLA 2016, 27), přestože někteří uměnovědci upozorňovali na jeho pozdně gotický původ (např. LÍBAL/VILÍMKOVÁ 1958, 9). Nejnovější stavebněhistorické průzkumy prováděné při generální rekonstrukci radnice v roce 2018 však dokládají, že stávající hodinový stroj s astrolábem a sochařskou výzdobou vznikl až ve 2. polovině 15. století, nejspíše s rozsáhlými stavebními úpravami radničních budov, které předpokládáme od sklonku 50. let a jejichž první fáze byla dokončena kolem roku 1470 (ČÁREK 1971, 106–112; cf. LÍBAL/VILÍMKOVÁ 1958, 8–9).³⁴ Zdá se, že stávající pozdně gotická kamenná sochařská výzdoba líce orloje až na několik drobných druhotně použitých kamenických detailů tedy nemá se svým starším předchůdcem po stavební stránce nic společného. Současný architektonický stav orloje patrně odpovídá až další stavební úpravě dokončené kolem roku 1490, při níž staroměstský hodinář mistr Hanuš z Růže zdokonalil i samotný starý orloj a doplnil jej o kalendárium (KIBIC 2015, 207).

Nejednoznačná je v tomto směru také výpověď dochovaných písemných pramenů. Nejstarší zprávu o orloji sepsal v českém jazyce Jan Táborský z Klokotské Hory. Stěžejní pozornost věnoval vysvětlení technického fungování hodinového stroje a osvětlení významu všech jeho součástí, protože již v jeho době současníci nechápali skutečný smysl a význam astrolábu (TÁBORSKÝ 1570; cf. TEIGE 1901, 1–12, 65–90). Jan Táborský výslovně uvádí, že ani v městské kanceláři, písemnostech městské rady nebo dalších úřadů se mu nepodařilo dohledat zprávy o tom, kdy a kým byl staroměstský orloj vybudován (TÁBORSKÝ 1570, fol. 13v). Tato zpráva by opět nepřímo mohla svědčit o tom, že orloj vznikl již před velkým požárem radnice v roce 1399, při němž kompletně shořel městský archiv, a tudíž i veškeré doklady k výstavbě původního hodinového stroje.

Že někde v těchto místech musel orloj vzniknout před rokem 1405, kdy se v městských knihách zmiňuje již jmenovaný hodinář Albert (Albrecht), dosvědčuje také listina staroměstského purkmistra hlásící se svým původem do 9. října roku 1410 (MACHÁČEK 1962, 21–25). Opis německého originálu a českého překladu této středověké listiny, který pochází z roku 1628, hovoří o tom, že roku 1410 převzal po mistru Albertovi funkci pražského orlojníka Mikuláš z Kadaně.³⁵ Budeme-li vycházet z dochovaných staroměstských soudních knih pro dluhy, 13. září je na postu purkmistra doložen František Kbelský, 27. listopadu Johánek Orlův, v této době nekorunovaný vládce města. Nevíme, kdy došlo ke změně na pozici purkmistra, ale listinu musel v purkmistrovské hodnosti vydat jeden z těchto dvou mužů.³⁶ Ve výše zmiňované listině je totiž doslovně uvedeno, že Mikuláš byl přijat městskou radou proto, „aby náš orloj lépeji spravil nežli jest mistr Albrecht to před ním učinil, začez jemu 10 kop grošů ročního platu z Rathauzu našeho dávati máme, polovici na den sv. Havla a druhou polovici na sv. Jiří, jakož jsme to tolikéž mistru Albrechtovi dávali“ (JABLONSKÝ 1587, fol. 31r–v; cf. HORSKÝ 1988, 24–34; nejnověji SKÁLA 2016, 30).³⁷ Z uvedené citace je zřejmé, že Mikuláš pouze navazoval na činnost svého předchůdce. Vedle formulace „před ním

31 Leopold a Herewit jsou zmiňováni k roku 1363 (LE I, 43). Na jejich přítomnost v Praze již poukázal Rostislav Nový, který přitom ovšem upozornil na skutečnost, že nejsou uváděni ve výslovném vztahu k radničnímu orloji (Nový 1989, 39, pozn. 29).

32 Ukazuje se tak, jak měli vzhledem ke své profesi orlojnici blízko k platněřům (TOMEK 1866, 49).

33 Hodinami na radniční věži patrně Tomek myslel hodinový stroj na místě dnešního orloje; hodiny byly v dnešních místech na věži umístěny až výrazně později, v novověku po roce 1786. Bohužel neuvádí zdroj, z něhož informaci o hodináři Albertovi čerpal, ale nejspíše šlo o jeden z rukopisů městských knih. Není vyloučeno, že se jednalo o rukopis, který podlehl požáru Staroměstské radnice roku 1945. Vzhledem k Tomkově spolehlivosti však lze tento údaj považovat za věrohodný (TOMEK 1892b, 379; 1905, 55).

34 Za konzultaci děkuji Michalu Patrnému. Výsledky stavebněhistorického výzkumu budou publikovány samostatně a jistě významným způsobem zpřesní naše poznání dosavadního složitého stavebního vývoje radničních domů.

35 Původní text Jana Táborského z Klokotské Hory opsál roku 1587 Matouš Carchesius Jablonský do rukopisu, který byl postupně od konce 16. a v 17. století doplňován dalšími příписy. Listina staroměstského purkmistra do něj byla opsána ze „starých knéh v kanceláři hořejší 15. XI. 1628“ radničním písařem Mikulášem Petrem. Po přepisu německého originálu následuje český překlad (JABLONSKÝ 1587, fol. 30r–31v; cf. SKÁLA 2016, 24, 27).

36 AMP Sbirka rukopisů 997, fol. 57v; cf. MUSILEK 2018, v tisku.

37 Horský však přejímá Winterovu mylnou domněnku blízkého vztahu mistra Martina s Mikulášem z Kadaně, jemuž měl první doložený pražský orlojník ručit při přijetí městského práva. Martin orlojník však neručil „komusi z Kadaně“, jak uvádí Horský, ale sedláři Henslinu Raganczovi z Kadaně (LIBER VETUSTISSIMUS, fol. 105r; cf. WINTER 1906, 149). Zdeněk Horský

Obr. 15. Praha 1-Staré Město, čp. 1/I, Staroměstská radnice. Cechovní znak kožešníků, který pochází z 2. poloviny 14. století a byl objeven při stavebních pracích na Staroměstské radnici před druhou světovou válkou. Jedná se o nejstarší znak na radnici, který se nachází na vrcholu gotického portálu. Podle písemných pramenů zde měli kožešníci nejpozději v roce 1362 své prodejní krámce (foto P. Havlík, 2018).

učinil“ to potvrzuje také užité sloveso „spravil“, které podle slovníku staré češtiny bylo užíváno převážně ve smyslu „spravit, opravit, napravit“ (ESSČ online). Podle mého soudu tedy rok 1410 nelze považovat za vznik orloje, jak se často traduje v dosavadní literatuře (naposledy např. SKÁLA 2015, 110; 2016, 24), ale v říjnu roku 1410 buďto došlo pouze k opravě již stávajícího hodinového stroje, nebo – pravděpodobněji – k rozšíření či vybudování nového astrolábu, který po mistru Albertovi dokončil, nebo nově vyhotovil orlojník Mikuláš z Kadaně („... dotčený mistr Mikuláš vedle svého mistrovství a smyslu přirozeného tomuto městu a vši obci ku poctivosti udělal Astrolabium, v němž slunce svůj pravý běh vykonává jak na obloze nebeské...“, JABLONSKÝ 1587, fol. 31r).³⁸

Přijmeme-li výše nastíněné doklady a argumentaci, existenci hodinového stroje by bylo možné hypoteticky také nově posunout nejpozději do rozmezí let 1365–1366 v souvislosti s vyhotovením spodní části radniční věže a arkýřové kaple, čemuž neodporuje ani výše zmíněná nejnovější uměnovědná datace sochy stojící Madony do roku 1365 (HÖRSCH 2016c, 428). V Kutné Hoře je totiž první orloj doložen již před rokem 1375 (k tomuto roku se odkazuje na jeho opravu) a v evropských městech se obecně mechanické hodiny začaly objevovat již od sklonku 13. století (PETRÁŇ ET AL. 1985, 575; HOFFMANN 2009, 188–189). Hodinové stroje se běžně vyskytovaly na panovnických dvorech a z pozdějších období máme také doklady o jejich užívání v měšťanských domácnostech.³⁹ Vynález „mechanismu pokroku“, jak mechanické hodinové stroje nazýval přední znalec středověku Jacques Le Goff, znamenal postupné vytlačování kněžského času kostelních zvonů časem laickým – časem věžních hodin (cf. LE GOFF 1991, 189–190; GUREVIČ 1978, 114–118; k tomu také podrobně KOCH 2002, 409–443). Přítomnost poměrně značného množství hodinářských mistrů na Starém Městě pražském zde bezpochyby dokládá pronikání dosud nevídaných řemeslných odvětví, jež si rychle našla své místo ve městě. Domnívám se, že jejich působení v Praze nelze vztáhnout pouze k údržbě hodinového stroje na Pražském hradě, případně k výrobě a údržbě malých hodinových strojů (tzv. orlojníků) v pražských měšťanských domácnostech, ale že již někdy od 60. let 14. století hlavní náplň činnosti mohla představovat péče o staroměstský orloj. Na základě dochovaných zápisů ve staroměstských trhovách knihách je zřejmé, že si za svou kvalifikovanou práci nechávali dobře zaplatit a v rámci městské společnosti patřili nejen k váženým, ale bezpochyby také velice zámožným jedincům.⁴⁰

Další dochované znakové galerie

O soupis a určení ostatních předhusitských znaků na radniční fasádě, které jsou patrně pozůstatkem rozsáhlejších znakových galerií, se pokusil již Rostislav Nový (1989, 55–57). Někdy v polovině 14. století vznikl osamocený znak pražských kožešníků, který je umístěn ve vrcholu lomeného gotického portálu západnějšího vchodu do jižní volflinovské části radnice (čp. 1v/I; obr. 15). Do pohusitského období můžeme nejspíše klást trojici znaků na jižním průčelí někdejšího Volflinova domu, která se nachází nad zmiňovaným gotickým vstupním portálem se znakem kožešnického cechu, resp. přesněji kolem renesančního okna nad ním. Konkrétně se jedná o znak říšské černé orlice ve zlatém štítu,⁴¹ znaky Českého království a Starého Města pražského (Nový 1989, 55–56; obr. 16). Jen obtížně určitelným znakovým souborem je celkem deset dochovaných tesaných znaků na orlojové přístavbě radniční věže, které se konkrétně nacházejí po jejích stranách, v průčelí a částečně i pod spodní římsou jižní stěny kaple. Podle Rostislava Nového je tato galerie mladší, pochází z 16. nebo počátku 17. století a její součástí jsou znaky pražských erbovních měšťanů této doby (Nový 1989, 58, pozn. 54; obr. 17).

zároveň trvá na tom, že orloj vznikl roku 1410, přestože není vyloučeno, že orloj mohl být vyhotoven dříve v souvislosti s dostavbou radniční kaple nebo věže.

38 Pojmotslovný posun z „horologium“ na „astrolabium“ mohl být způsoben i pozdějším přepisem původní středověké listiny. Není tím však vyloučena ani možnost, že právě mistr Mikuláš z Kadaně původní hodinový stroj výrazně „zmodernizoval“ a z obyčejného „horologia“ (strojových hodin) se stalo složitější „astrolabium“ (složitý hodinový stroj-orloj, který kromě denních hodin ukazoval též dny, měsíce i některé astronomické údaje).

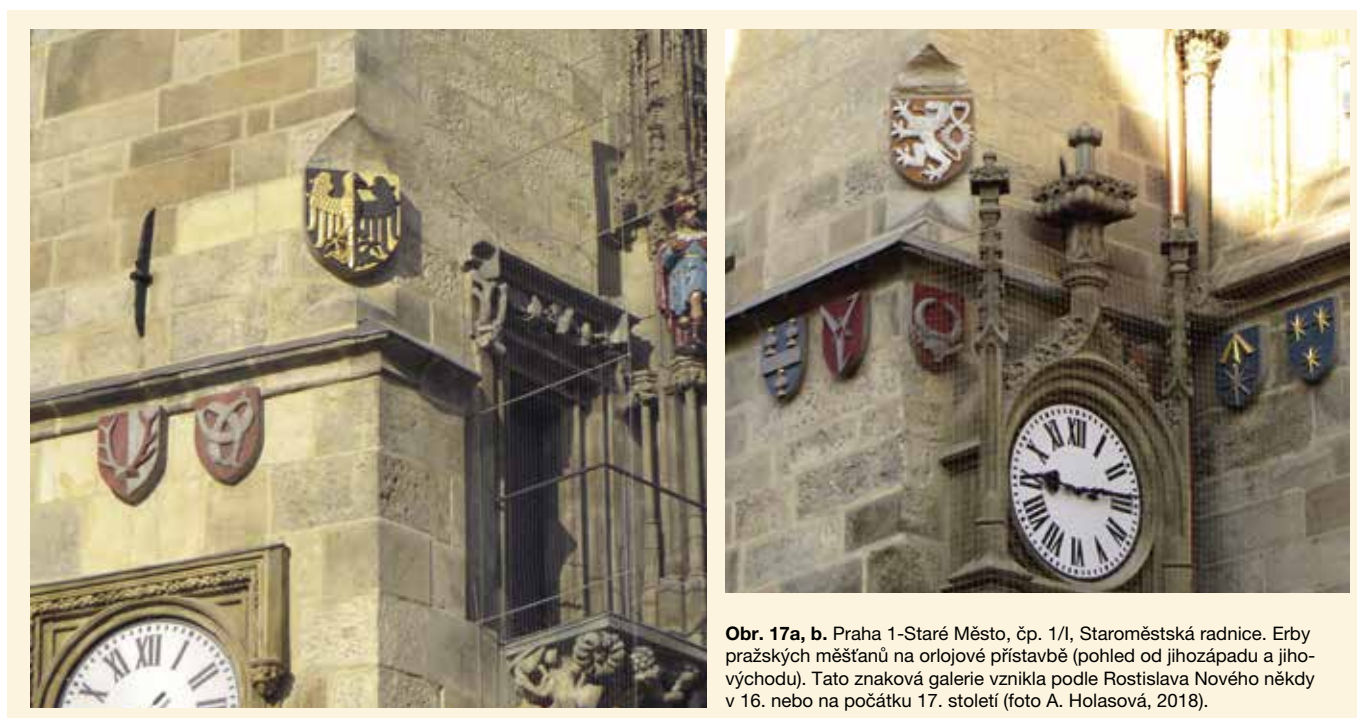
39 Například když roku 1439 sepisoval svou poslední vůli staroměstský měšťan Jan Reček, mimo jiné odkázal jakýsi „orlojik“ královskému kancléři Kašparu Šlíkovi („Item odkazují panu Kašparovi kancléři královu orlojik svůj...“; AUKP L-I, sign. I/77). K Janu Rečkovi cf. SVATOŠ 1974, 121–160. „Orloj nákladný a mistrný“ měl mít na stěně v síni svého domu také pražský apatykář Prokop, který zemřel roku 1460 (WINTER 1906, 825).

40 Jen Albert orlojník vlastnil na počátku 15. století sedm rent na různých staroměstských domech v hodnotě 30 kop grošů pražských. Mezi doloženými majiteli rent na Starém Městě pražském mu tak po Rudolfovi z Mühlhausenu a Dětrichovi z Cách patřilo třetí místo (MEZNIK 1972b, 54–55). Mikuláš z Kadaně dostal za vyhotovení astrolábu 10 kop ročního platu, který mu byl zapsán na Staroměstské radnici, dále dům vedle Havelské brány, kde Mikuláš žil a který na vlastní náklady rozšířil. Na tento dům také dostal záruky pro své dědice, pokud by jej chtělo město odkoupit zpět (JABLONSKÝ 1587, fol. 31r–v; cf. MACHÁČEK 1962, 21–23).

41 Oproti běžnému zobrazování zde hledí orlice heraldicky doleva.

Obr. 16a–d. Praha 1-Staré Město, čp. 1/1, Staroměstská radnice. Jižní stěna původní radniční budovy s trojicí znaků, které patrně pocházejí z 2. poloviny 15. století. Vedle černé říšské orlice ve zlatém štítu (nahore vlevo) se zde nachází znak Českého království (nahore vpravo) a Starého Města pražského (dole; foto P. Havlík, 2018).

Obr. 17a, b. Praha 1-Staré Město, čp. 1/1, Staroměstská radnice. Erby pražských měšťanů na orlojové přístavbě (pohled od jihozápadu a jiho-východu). Tato znaková galerie vznikla podle Rostislava Nového někdy v 16. nebo na počátku 17. století (foto A. Holasová, 2018).

Pro úplnost nutno podotknout, že téměř všechny znaky nejstarší znakové galerie z let 1365–1366 se znovu objevují vymalovány v interiéru radniční kaple. Zde však některé znaky z vnější galerie chybějí nebo jsou zde vymalovány v odlišné barevnosti, než je tomu na vnější straně, jiné jsou zde naopak navíc.

V radniční kapli se nacházejí při vstupu vpravo podle pořadí tyto znaky: **2X** (obr. 18a), **2K** (obr. 18b), **2O** (obr. 18c), **2S** (obr. 18d), **2V** (obr. 18e), dále červeno-modře polcený štít – tento znak se neobjevuje v žádném jiném heraldickém souboru Staroměstské radnice a vzhledem k neobvyklému (ale nikoli nemožnému) užití dvou barev vedle sebe a neexistenci dalšího dokladu tohoto znaku v měšťanském nebo šlechtickém prostředí se patrně jedná o smyšlený znak, resp. znak chybně barevně restaurovaný (obr. 18f), dále **2J** (obr. 18g), v modrém štítu zlatá koruna (znak pražských kramářů; obr. 18h), **2W** (obr. 18i), **2T** (obr. 18j), dále v červeném štítu tři (nahore

a Amelung z Krakova
řezník

b Frowin zlatník

c Ula Silberzeiger

d Lev krejčí

e Jakub Zweijahr
nožič

f smyšlený nebo chybně
restaurovaný znak

g Jan z Litoměřic

h znak kramářů

i Matěj Kitzinger

j Jindřich Habartův

k Kdulincové z Ostroměře?

l pražské arcibiskupství
nebo Jakeš Bolkův?

m znak sladovníků

n znak podkovářů

o znak vinařů

p prázdný štít

q Matěj od Věže

r Jan z Brna?

s Matěj z Turnova?
Pešl z Vyšehradu?

t Svach kožešník?

Obr. 18a–t. Praha 1-Staré Město, čp. 1/1, Staroměstská radnice. Znaky vymalované v interiéru radniční kaple. Tento soubor znaků částečně kopíroval nejstarší heraldickou galerii z vnějšího pláště radnice, ale ne v úplnosti. Některé znaky zde chybějí, jiné jsou naopak přidány navíc (foto P. Havlík, 2018).

dvě, jedna dole) zlaté osmihroté hvězdy (podle Rostislava Nového Kdulincové z Ostroměře; Nový 1989, 50;⁴² obr. **18k**), **2H** (?; obr. **18i**; černý štít se stříbrným břevnem – nabízí se otázka, zda se jedná o chybné barevné provedení erbu Jakeše Bolkova (obr. **2L**), který užíval v červeném štítu stříbrné břevno, nebo znak pražského arcibiskupství, které má ve znaku černý štít se zlatým břevnem (obr. **2H**), vzhledem k celkové kompozici a opakování většiny erbů z druhé a třetí řady se jeví jako pravděpodobnější první varianta). Při vstupu do kaple vlevo se objevují znaky: v modrém štítu dvě zlatá postavená a přivrácená uzlíková želízka (sladovníci; obr. **18m**), dále v černém štítu (symbolika „černého“ řemesla) volný kuželový zlatý roh kovadliny, vložený mezi ramena položené modré podkovy (podkováři; obr. **18n**),⁴³ v červeném štítě vyrůstající zelený vinný keř dole se dvěma úponky, nahoře se dvěma odkloněnými větvemi s úponky, každá s modrým hroznem a vrcholící listem, mezi listy na dvou zelených přikloněných větvích modrý hrozen (vinaři?; obr. **18o**), prázdný štít (obr. **18p**), erb **2Q** v odlišném tvarovém a barevném provedení (místo modré kruhové desky modrý štít s celostříbrnou věží s cimbuřím, vynikající ze zlaté koruny, provázenou na každé straně zlatým štítkem se stříbrným břevnem; obr. **18q**),⁴⁴ dále **2N** v odlišném barevném provedení (místo modrého štítu je zde užito černé barvy, linky stříbrné; obr. **18r**), **2M** v odlišném barevném provedení (v červeném štítě zlatý kosmý zúžený hrot; obr. **18s**), **2R** v odlišném barevném provedení (na polceném štítu krytém stříbrem v pravé podélné části je červená rozkřídlená poloviční orlice, v levé polovině tři kosmá černá břevna; obr. **18t**).

Nástěnné malby na stěnách presbytáře kaple byly obnoveny v 80. letech 19. století. Nad nimi byla umístěna latinská slova s použitím 2., 3. a 5. verše žalmu 84: „Požehnej, Pane, dům tento a všechny obývající v něm. Jak jsou milí příbytkové tvoji, Hospodine zástupů. Žádostiva jest a velice touží duše má po síncích Hospodinových. Blahoslavení, kteříž přebývají v domě tvém, tiť tebe na věky chváliti budou.“⁴⁵ Dohromady se zde objevuje 20 znaků, z nichž jeden gotický štít je prázdný. Ukazuje se, že tento soubor znaků částečně kopíroval nejstarší heraldickou galerii z vnějšího pláště radnice, ale ne v úplnosti. Jak pořadí znaků, tak jejich skladba dávají tušit, že malba nevznikla současně s heraldickou galerií. Navíc nejpozději v 80. letech 19. století při restaurování poškozené a neúplné malby patrně došlo k jejímu nesprávnému doplnění či rekonstrukci. Jako předloha patrně posloužily jak zbytky malby jako takové, tak další dochované znakové galerie na radničních budovách. Odtud se sem nejspíše dostal podle Nového domnělý erb Kdulinců z Ostroměře,⁴⁶ znak pražských vinařů, zlatníků, podkovářů nebo staroměstských soukeníků.

Malé gotické štíty se znaky cechů a erby některých měšťanských osob se nacházejí také ve staré zasedací síni Staroměstské radnice. Většinu z nich určili již v 1. polovině minulého století Václav Vojtíšek a Bedřich Mendl (VOJTÍŠEK 1923, 99; MENDEL 1947, 26–33). Na celkem 58 gotických štítcích jsou vymalovány znaky staroměstských řemesel a erby významných osob z řad měšťanstva.⁴⁷ Podle Václava Vojtíška některé měly být původní z konce 15. a z 16. století, ale většina jich byla připojena až roku 1885 z estetických důvodů jednoduše proto, aby bylo možno v nově zrekonstruované místnosti rozvěsit znaky rovnoměrně. Znaky byly navrženy archivářem Josefem Emlerem, architektem Antonínem Baumem a konzervátorem Františkem X. Benešem. Jako vzory posloužily dílem erby významných měšťanských osobností 2. poloviny 16. a počátku 17. století, dílem pak znaky na jižním průčelí nad radní síní.⁴⁸

42 Kdulincové z Ostroměře sice užívali podobný erb, ale jejich štít byl stříbrno-modře dělený a dole měl tři (2, 1) stříbrné hvězdy. Viz například heraldická výzdoba kostela sv. Bartoloměje v Pardubicích, resp. na zámku tamtéž. Za danou informaci děkuji Stanislavu Kasíkovi.

43 Na správnou identifikaci tohoto znaku mě upozornili pracovníci Archivu hlavního města Prahy Jaroslav Jásek a Zlatuše Brátková, za což jim oběma děkuji.

44 Zde nejspíše došlo k barevné záměně při restaurování. Místo červené plochy štítů byla zvolena zlatá barva, která byla ještě viditelná v pomocném klenotu na zpodobnění erbu na vnější galerii.

45 „Benedic domine domum istam et omnes habitantes in ea. Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum! – Concupiscit et deficit anima mea in atria Domini. Beati, qui habitant in domo tua, Domine, in saecula saeculorum laudabunt te.“ (VOJTÍŠEK 1923, 110) Překlad části žalmu 83 (řazení podle Vulgáty, v překladech žalm 84) podle Bible kralické, první věta převzata z Vojtíška 1923, 147.

46 Jak již bylo řečeno výše, Kdulincové užívali odlišného erbu. Hvězdy měli pouze v dolním poli děleného štítu, a nikoli přes celý štít.

47 Vzhledem k mladšímu původu jejich identifikace již přesahuje rámec této studie.

48 Z důvodu pozdějších zásahů dnes už není možno s jistotou určit všechny znaky (VOJTÍŠEK 1923, 99). Fotografie některých štítů včetně popisu jsou uloženy v AMP Sběrka fotografií, sign. II 1717 – II 1739. Za tuto informaci děkuji Zlatuši Brátkové a Jiřímu Smržovi. Soubor obsahuje jak jednotlivé fotografie, tak kartičky s popisem, které k nim byly přiloženy (tyto kartičky jsou bez signatury). Fotografie byly pořízeny roku 1928 za účelem pojištění těchto štítů.

Deperditní znaková galerie pod ochozem radniční věže

Ještě dnes lze těsně pod ochozem radniční věže spatřit prázdné otesané kvádry patřící další znakové galerii, z nichž byly pouze odstraněny znaky, ale původní kamenné desky byly ve zdivu ponechány. Podle dochovaných mladších vyobrazení Staroměstské radnice se zdá, že byly umístěny vždy dva a dva znaky vedle sebe v nároží, tedy celkem 16 znaků (k jejich dokumentaci blíže BARTOŠ 2017; 2018). Budeme-li předpokládat, že znaková galerie odkazovala na konkrétní staroměstskou radu skládající se vždy z osmnácti konšelů, je záhadou, kde se mohly nacházet zbývající dva znaky. Vysvětlení lze shledávat ve skutečnosti, že až hluboko do novověku

Obr. 19. Praha 1-Staré Město, čp. 1/I, Staroměstská radnice, horní část věže. Erb neznámého pražského měšťana (podle Rostislava Nového Jana z Kladska) a pravděpodobně člena městské rady 1381. V pravém horním poli lze spatřit později odsekanou korunu. Erb se nachází na severní straně radnice, čemuž odpovídá také jeho velké poškození, a nejsou na něm dochovány žádné zbytky polychromie. Vpravo od něj byla usazena kamenná deska, která původně nesla další znak deperditní znakové galerie umístěné přímo pod ochozem staroměstské radniční věže. Podobných později otesaných kamenných kvádrů se pod ochozem nachází více, případně je patrná druhotná zazdívka po jejich odstranění (viz též BARTOŠ 2018, 134, obr. 6 v této publikaci; foto © Martin Frouz pro Magistrát hl. m. Prahy, 2018).

Obr. 20. Praha 1-Staré Město, čp. 603/I, dům U Bílého jednorožce. Erb pražské měšťanské rodiny Bavorů (*Bawar, Peyer*), který se nachází na svorníku klenby dochovaného gotického loubí domu na východní straně Staroměstského náměstí. Do okrouhlého svorníku byly vytesány tři gotické štíty stýkající se vždy pravým horním rohem, v jejichž poli je vyobrazeno břevno na hrany odsazené vpravo nahoru/vlevo dolů (foto P. Havlík, 2018).

v prostoru mezi znaky této galerie vrcholila velká hrotitá okna, jejichž ostění jsou dosud zčásti zachována pod omítkovým rámcem věžních hodin, jež byly původně umístěny na střeše. K jejich osazení pod věžním ochozem, a tím i k vyplnění této plochy došlo až později. Na některých vedutách je zřetelně čitelná datace 1786 v rozích štukového rámce hodin, která patrně udává důvěryhodné časové zařazení této úpravy. Starší vyobrazení před rokem 1786 ukazují velká lomená okna, mladší už hodiny. Dobová vyobrazení radnice zachycují podle směru pohledu vždy jen jednu nebo dvě stěny radniční věže. Není proto vyloučeno, že na jedné ze stěn bylo umístěno více znaků než čtyři, což ostatně dokládají i některé starší zprávy. Pět znaků se prý mělo nacházet pod ochozem na jižní straně, naopak na východní straně měly být již od počátku pouze čtyři (Nový 1989, 55, pozn. 41; takto situaci zachycuje například veduta z roku 1743, která zobrazuje korunovační průvod Marie Terezie,⁴⁹ nebo Ludvík Kohl na malbě Staroměstského náměstí se sloupem Panny Marie z roku 1808⁵⁰). Musíme si uvědomit, že právě jižní a východní strana směřovaly směrem do náměstí, a představovaly tak pohledově nejexponovanější plochu. Proč se však z tohoto deperditního souboru zachoval pouze jeden erb (navíc podle měření menší a také poněkud odlišně umístěný než ostatní měřitelné zbytky této galerie), nevíme.⁵¹ Není vyloučena ani možnost, že tento erb byl z různých důvodů k původnímu souboru, který snad pocházel z 2. poloviny 14. století, připojen až později a byl usazen tak, aby odpovídal stávajícím podmínkám, přičemž vyloučeny nejsou ani dodatečné úpravy erbu, nebo naopak tento erb může být pozůstatkem původní znakové galerie a další znaky k němu byly připojeny později, například při rozsáhlých stavebních úpravách radnice ve 2. polovině 15. století apod. (BARTOŠ 2017, 2, 7, 10).

Podle Nového interpretace tento dnes osamocený gotický štít situovaný pod ochozem severní strany věže patřil Janovi (Hanovi) z Kladska (obr. 19). Celé pole gotického štítu pod ochozem na severní straně věže je čtvrceno, v 1. a 4. poli se nachází koruna, ve 2. poli pravý bok a pata, ve 3. poli levý bok a hlava.⁵² Rostislav Nový se domníval, že se stejným znakem se setkáváme na

49 Vyobrazení korunovačního průvodu Marie Terezie podle předlohy Johanna Josepha Dietzlera bylo otištěno v albu zemského registrátora Johanna Heinricha RAMHOFFSKÉHO (1743; samostatný list uložen též v AMP Sběrka grafiky, sign G 3626).

50 Ludvík Kohl (1746–1821), asi poč. 19. století, Praha: *Pohled na Staroměstské náměstí se sloupem Panny Marie*. Kunstforum Ostdeutsche Galerie v Řezně. Dostupné na <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/35/Pohled_na_Staroměstské_náměstí_se_sloupem_Panny_Marie.jpg> [vid. 2018-07-30].

51 Podle výzkumu Ladislava Bartoše je šířka tohoto erbu pouze 71 cm místo obvyklých 79–81 cm. Také dosahuje menší výšky, což je dobře patrné při srovnání se sousedním odsekaným znakem, jehož plocha je dnes z větší části zakryta štukem. Bartoš si také povšiml, že dochovaný erb byl umístěn o jednu řadu cihel výše; horní hrana zbylých odsekaných znaků je přitom takřka ve stejné úrovni. Znatelně větší je také vzdálenost erbu od nároží věže, která činí 115 cm oproti jinde obvyklým cca 80 cm (BARTOŠ 2017, 7; 2018, 134).

52 Stanislav Kasík při ohledání erbu upozornil na to, že figury ve 2. a 3. poli jsou fakticky identické, ale s rozdílnou orientací a s rozdílným složením prvků, které je tvoří. Podle tohoto autora má česká heraldická terminologie s popsáním uvedeně

okrouhlé znakové pečeti notáře a registrátora královské kanceláře Jana (Hany) z Kladska, který po odchodu z královské kanceláře po roce 1358 žil v Praze jako měšťan. Na základě tohoto předpokladu hypoteticky usuzoval, že i zde byla umístěna znaková galerie, která snad měla mít jistý (rozhodně chronologický) vztah k heraldickému souboru v kapli (Nový 1989, 56).

Podle Rostislava Nového je pečeť Jana z Kladska s opisem + S. HANCONI . DE . KLADZ doložena k roku 1361 (RBM VII, 575–577, č. 964; 590–591, č. 986; 638–639, č. 1059). K těmto třem listinám, které ve své studii Rostislav Nový cituje, však Jan z Kladska svou pečeť nepřivěsil (cf. Nový 1989, 55, pozn. 42; k Janovi z Kladska viz TADRA 1892, 30, 70; cf. Tomek 1905, 49; roku

1354 se Jan z Kladska zmiňuje jako majitel vsi Přítočno v okrese Kladno, viz AČ 28, 173).⁵³ Na listině č. 1059 citované Novým totiž nešlo o měšťana a královského notáře Jana (Hanu) z Kladska, ale o Hayna Bavora z Kleyssu (*de Kleys, Kleichs, vom Kleyss*, Tomek 1905, 66), příslušníka známé a zámožné pražské měšťanské rodiny Bavorů (*Bawar, Peyer*), který v letech 1361–1362 zasedal v městské radě. Vše souvisí s Nového mylným čtením opisu na pečeti, která se dochovala ve třech exemplářích. Na všech se vyskytuje opis + S. HANAICI . DE . KLEYZ (nikoli podle Michala Fialy a Rostislava Nového omylem předpokládaného DE . KLADZ) a ve štítu je vyobrazeno břevno na hrany odsazené vpravo dolů (vlevo nahoru). Michal Fiala a Rostislav Nový ještě používali pro figuru ve štítu terminologického sousloví „odsazené břevno“, přičemž tento termín byl nepochybně inspirován Vojtěchem Králem z Dobré Vody, který ho použil v popisce ke kresbě znaku se shodnou figurou (KRÁL Z DOBRÉ VODY 1900, 58; FIALA 1989, 37; NOVÝ 1989, 55). Tento erb rodiny Bavorů nacházíme mimo jiné také na svorníku dochovaného gotického loubí domu U Bílého jednorožce čp. 603/I na východní straně Staroměstského náměstí (obr. 20). Správné určení Hany jako příslušníka rodiny Bavorů dokládá nejen Tomkova identifikace v *Dějepis města Prahy*, ale především zápisy v originálech tří dochovaných listin z roku 1361. Zde střídavě vystupuje pouze jako „Heyna Peyer“, „Hayne de Kleyssi“ nebo „Hayna Bawari“ (NA AZK, inv. č. 1239, RBM VII, 575–577, č. 964; NA AZK, inv. č. 1718, RBM VII, 592–593, č. 989; NA ŘKř, inv. č. 302, RBM VII, 638–639, č. 1059; obr. 21).

Příkláněl bych se k tomu, že v případě Haynova přídomku *de Kleys, Kleichs, vom Kleyss* se nutně nemuselo jednat o místo jeho původu někde v Bavorsku, ale mohlo jít také o venkovský statek, který vlastnil snad někde v okolí Prahy, nebo o jinou souvislost. Jistě však nešlo o místní jméno uvnitř pražského souměstí, protože jinak by jeho pojmenování zachytily známé písemné prameny a dané označení by zmínil spolehlivý Václav Vladivoj Tomek v topografických částech svého *Dějepis města Prahy*. Na tomto místě musíme upozornit na pomístní jméno Klíše – Kleische,

Obr. 21. Pečeť Hayna (Hany) Bavora z Kleyssu (*de Kleys, Kleichs, vom Kleyss*), příslušníka známé a zámožné pražské měšťanské rodiny Bavorů (*Bawar, Peyer*), který v letech 1361 až 1362 zasedal v městské radě (NA, AZK, inv. č. 1239, 1718; NA, ŘKř, inv. č. 302; foto R. Soukup, 2018).

figury jisté problémy. Naopak německá heraldická terminologie dokáže uvedenou situaci popsat hned dvojnásobně. Nejprve jako samostatnou figuru a následně jako dvě „kooperující“ figury. V prvním případě pro 2. pole onoho čtvrceného štítu má následující popis: „rechte Schildfußflanke“ (možnost českého termínu: „pravý bok a pata pole“); pro 3. pole „linke Schildhauptflanke“ („levý bok a hlava pole“). V druhém případě německá terminologie pracuje s tím, že jde o dvě šikmé krokve hroty k sobě. Protože ramena krokví nutně nemusejí být k sobě navzájem kolmá (svírat pravý úhel), tak německá terminologie precizuje „schräglinker Flanken-Gegensparren“. To se však obtížně překládá do češtiny (doslovný překlad „šikmé boční/bokové/protikrokve“ je v tomto směru nepoužitelný). Zvolit však lze i jiný opisný termín, například „šikmé lemující krokve hroty k sobě“ (opět zatím jen jako termín, pro který by se musel hledat širší konsenzus). Protože jde o štít čtvrcený, a nikoli o samostatnou figuru ve štítě, jako nejspříhodnější možná varianta se jeví popisovat zvlášť 2. pole („pravý bok a pata pole“) a zvlášť 3. pole („levý bok a hlava pole“).

⁵³ Na tomto místě pouze upozorňuji na to, že potomci královského notáře Jana z Kladska se v písemných pramenech uvádějí výhradně s přídomkem „z Kladska“ („*de Glacz*“, cf. AČ 28, 173).

nyní část krajského města Ústí nad Labem.⁵⁴ Zde se roku 1328 připomíná jistý „... *der genandten stadt zue Dusk* (to znamená „zu Aussig“, „pocházející z Ústí nad Labem“ – pozn. autora) ... *unser burger herr Hannus von Kleisch*“ (RBM III, 553–554, č. 1409). Tato zmínka je pro nás o to důležitější, že rychtář, purkmistr a přísežní města Ústí nad Labem tomuto Hanušovi z Kleischu a jeho potomkům dosvědčili dar ve prospěch kláštera křižovníků s červenou hvězdou na pražském Františku, takže máme doložen jeho kontakt s pražským prostředím. Z literatury je dostatečně známo, že příslušníci významných pražských měšťanských rodin často sídlili v jiných českých nebo moravských královských městech. Nejznámější je příklad mincmistra Eberharda, jehož synové byli usazeni v Kolíně nad Labem, Jihlavě a Brně, ale podobných příkladů lze dohledat velké množství (VOJTIŠEK 2012, 158–183; cf. MUSÍLEK 2015, 171–173; 2018, v *tisku*).

Není proto vyloučeno, že se pod tímto Hanušem z Kleischu ukrývá známý pražský měšťan Jan Bavorův, hospodář krále Jana Lucemburského v domě U Štupartů čp. 647/I, který vícekrát pronikl do staroměstské městské rady (TOMEK 1892b, 474–475). Na zmiňované listině totiž vystupuje Herman, řečený z Drážďan, coby ústecký rychtář („*Hermann geheissen von Drezden*“). Staroměstští Bavorové by tak nebyli jedinou rodinou, která by se snažila zajistit si zástupce či zprostředkovatele svých obchodních zájmů v tomto dynamicky se rozvíjícím královském městě (k velké migraci středověkých měšťanů cf. MUSÍLEK 2015, 115–175). V únoru roku 1335 se totiž v Ústí nad Labem připomíná rychtář Jan řečený z Kleischu („*judex Johannes dictus de Cleysch*“), bezpochyby totožný s Hanušem zmiňovaným v roce 1328 (HORČICKÁ 1896, 24–25, č. 37). Není proto vyloučeno, že Jan z Kleischu se po krátkém pobytu v Ústí nad Labem vrátil do Prahy, díky svému původu ze zámožné a vlivné pražské rodiny Bavorů vstoupil do panovnických služeb a na jeho syna Hayna (Hanu) Bavora pak mohl přejít v pražském prostředí neobvyklý přídomek z Kleischu. Tento krátký exkurz lze uzavřít tvrzením, že použitý znak na podle Nového a Fialy domnělé pečeti Jana (Hanuše) z Kladska prokazatelně patří rodině Bavorů a s erbem pod ochozem na staroměstské radniční věži nemá nic společného.

Existenci z velké části deperditní znakové galerie pod ochozem radniční věže dokládají také dobová vyobrazení Staroměstské radnice z let 1743, 1793 a další⁵⁵ (obr. 22). Podle mého soudu však tyto znaky nesouvisejí s nejstarší heraldickou galerií na arkýři kaple, ale jsou až mladší a spíše je lze vztáhnout k započetí nebo dokončení další fáze či konkrétní části přestavby, dostavby nebo jen rozsáhlejší opravy radniční věže, při níž byla věž obestavěna lešením. Bez lešení si lze jen velmi obtížně představit usazení velkých kamenných kvádrů, do nichž byly původně vytesány znaky tohoto heraldického souboru, do fasády radniční věže. To dokládá jak rovná protáhlá linie štítu jediného dochovaného erbu z tohoto znakového souboru, který by mohl hypoteticky naznačovat jeho vyhotovení před rokem 1400, spíše však již kolem roku 1380, tak provedené restaurátorské sondy. Ty nenalezly na domnělém erbu Jana (Hany) z Kladska stopy polychromie. Na některých místech jsou naopak viditelné fragmenty černé vrstvy (zřejmě mastné dehtové usazeniny po jednom z požárů radnice) na okrajích defektu kamene pod druhotnou vysprávkou. Prozatím však nelze rozhodnout, zda lze toto poškození vztáhnout k požáru z roku 1399 nebo až k tomu z května 1945. Na erbu došlo neznámo kdy k záměrnému odstranění koruny v pravém horním poli, protože jsou viditelné pravidelné záseky kamenického nástroje.⁵⁶

Pokud je naše domněnka správná a dokončení arkýřové kaple v letech 1365–1366 bylo doprovázeno vytesáním znakové galerie staroměstských konšelů, kteří v této době zasedali v městské radě, lze analogicky předpokládat, že stejně postupovala také městská rada roku 1381. Hypoteticky by tedy erb z deperditního souboru pod ochozem radniční věže bylo možné připsat některému ze členů městské rady 1381, během jejíhož působení došlo k vysvěcení kaple. Revizí Tomkových záznamů o působnosti staroměstských městských rad se již Jaroslavu Mezníkovi podařilo zpřesnit dobu funkčního působení rady 1381, která je doložena mezi 16. červnem 1380 a 12. zářím 1381 (TOMEK 1905, 70; cf. MEZNIK 1990, 258). Slavnostní znovuotevření radnice a vysvěcení tamní kaple si v neděli 4. srpna 1381 v roli staroměstského rychtáře jistě nenechal ujít ani Martin Rotlev (v úřadu 1378–1390), zámožný finančník a obchodník, mincmistr a královský dvořan, který z moci svého úřadu nejspíše také dohlížel na organizaci a zabezpečení slavnostní události (TOMEK 1892b, 472–474; 1905, 63).

54 Tato městská část se například ještě roku 1654 připomíná jako „Kleyssow“ (PROFOUS 1949, 246).

55 Viz k tomu například sbírka vedut Archivu hlavního města Prahy dostupná v archivním katalogu na <<http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=40EE8036038F11E0822900166F1163D4>> [vid. 2017-12-15]).

56 Za poskytnutí této informace děkuji Martině Fořtíkové.

poř. číslo	členové městské rady 1381	erb doložen jinde	erb doložen pro rok / osoba	pramen / literatura
1	Lev krejčí	ANO	1365/1366 1380	cf. erb na arkýři Staroměstské radnice LE II, 171, č. 307; 190–192, č. 334; Nový 1989, 51–52
2	Bernard Seidlinův z Písku	ANO	1385 Bernard Seidlinův z Písku	NA, AZK, sign. 284; NA, AZK, sign. 1776
3	Hana (Hanza) z Benešova (Beneschauer)	ANO	1371 Hana z Benešova 1390–1393 Jan Železný z Benešova (syn)	NA, AZK, sign. 1742, 1243 Bibliothek Stams, Cod. 12, fol. 1r; KRÁSA 1974, obr. 29
4	Pešl z Nymburka	ANO	1364 Pešl z Nymburka	APH Archiv pražské metropolitní kapituly, sign. 299–XIII/18
5	Volf Klementer kožešník	ANO	1362 Mikuláš Čotr, bratr Konráda Klementera (syn?, bratr?) 1364 Mikuláš Klementer (syn?, bratr?)	NA, AZK, sign. 54; APH Archiv pražské metropolitní kapituly, sign. 299–XIII/18
6	Václav Negel	ANO?	1350 Frana Negel ⁵⁷	LIBER VETUSTISSIMUS, fol. 181r; MEZNÍK 1990, 18, 22; MUSÍLEK 2013, 6
7	Václav Geunher	ANO? ⁵⁸	1380 Václav Geunher	LE II, 171, č. 307; LE II, 190–192, č. 334
8	Petr z Litoměřic (Leitmericzer)	ANO	1351, 1371 Václav z Litoměřic (bratr)	NA, ŘKř, sign. 268; NA, AZK, sign. 1243; cf. erb na arkýři Staroměstské radnice
9	Mikuláš z Jindřichova Hradce	ANO	konec 14. století Jiří z Jindřichova Hradce (syn?)	ANM A, sign. A 117; cf. MUSÍLEK 2016, 151–152
10	Martin Vavřincův	NE	x	x
11	Jan (Johánek, Johel) Slingel řezník	NE	x	x
12	Jakub Ortlův	ANO?	1362 Mikuláš Klementer 1357 Ortl Klementer	NA AZK, inv. č. 54; FIALA 1990, 24 APH Archiv pražské metropolitní kapituly, sign. 260–XII/8 (RBM VI/2, 318–320, č. 569)
13	Erhart Lobel (Löbel)	NE	x	x
14	Jindřich Vestfal kožešník	NE	x	x
15	Dětřich z Cách	ANO	1385 Dětřich z Cách	NA, AZK, sign. 284
16	Eberhard z Mühlhausen	ANO	1380 Oltář z Mühlhausenu	Oltář z Mühlhausenu (MUSÍLEK 2015, 232–236)
17	Kunc Glaser zlatník	NE	1330 Konrád řečený Glaser	FRA II/37, 77–78, Nr. 38 ⁵⁹
18	Fridlin Kussenphenig kramář	ANO	1379 1409 Fridlin Kussenphenig	NA, AZK, sign. 905; WStLA, inv. č. 1763

Tab. 2. Přehled členů městské rady 1381. Při sestavování této tabulky jsem vycházel z předpokladu, že příslušníci jednotlivých pražských měšťanských rodin užívali stejný erb, který se lišil pouze v barevném provedení nebo podobně jako u šlechtických rodů v modifikacích při vyhotovování pečetních typářů konkrétních osob. Údaje ve sloupci „erb doložen jinde“ se tak nevztahují pouze k vyjmenovaným konšelům, ale také k dokladům, které se vážou k jejich příbuzným. Kvůli rozsahu vždy uvádím pouze jeden či dva doklady, i když v mnoha případech lze dohledat více příkladů. Vzhledem k absenci komplexního katalogového zpracování erbů pražských měšťanských rodin prozatím ani jinak postupovat nelze (sestavil autor, 2018).

57 Jak již bylo uvedeno výše, roku 1350 proběhl před staroměstským soudem spor pražských měšťanských rodin Rostů a Lamperfulerů o podobu jejich erbu. Jaroslav Mezník se domníval, že označení Lamperfulerové lze vztáhnout na dva významné staroměstské rody Ruprechtů a Negelů, protože jako zástupci tohoto rodinného klanu se prezentují Enderl Ruprecht a Frana Negel. Pokud by byla tato Mezníkova domněnka správná, měli bychom v nejstarší staroměstské městské knize dochováno vyobrazení erbu rodiny Negelů (MEZNÍK 1990, 18, 22; cf. MUSÍLEK 2013, 6). Pečeť nebo jiný doklad erbu, který Negelové užívali, se mi prozatím dohledat nepodařilo.

58 Podobně jako někteří další pražští měšťané (Ondřej a Jan Rupertův, Velfi od Kamene, lazebník Albert Kny nebo soukeník Zdeněk) také Václav Geunher užíval v pečetním poli nikoli znak, ale pouze helm s klenotem. Popis obrazu jeho znakové pečeti, připojené k nadační listině z roku 1369, uvádí její vklad do erekcčních knih v roce 1380 a opět v roce 1382 ověřením pečeti původní listiny slovy: „... clypeus galeam cum alis desuper habens videbatur...“ (LE II, 171, č. 307; 190–192, č. 334; NOVÝ 1989, 51–52; cf. FIALA 1990, 26–27).

59 V databázi Monasterium je listina vedena jako NA AZK, inv. č. 1330 V 13, ale listina se v originále nedochovala, je znám pouze opis v Pangerlově edici (FRA II/37). Opis z edice byl v Monasteriu přímo vložen do fondu listin AZK, kde jsou tak uvedeny i ty listiny, které se dochovaly pouze v edici. Viz <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/AZK/1330_V_13/character> [vid. 2018-08-13].

Obr. 22a, b. František a Filip Hegerové, 1793: *Ansicht des Haupt-Platzes von der Altstadt Prag* (Pohled na Staroměstské náměstí od jihu).

Ve výřezu vpravo je na věži radnice pod ochozem dobře patrná dnes deperditní znaková galerie, z níž se dochoval pouze jediný erb. Grafický list č. 12 s vyobrazením náměstí je součástí knihy-alba, která zachycuje sérii třicet pohledů na Prahu od Františka a Filipa Hegerů. Kolorovaný lept, 385 × 611 mm (AMP Sběrka grafiky, sign. G 127a).

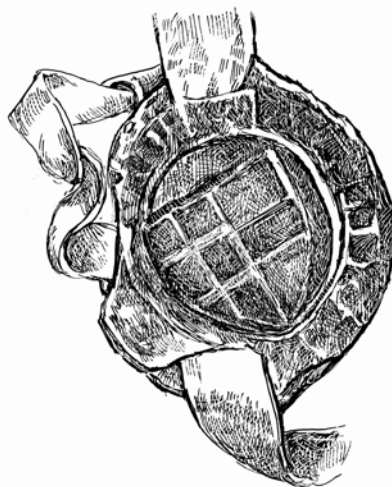
Ještě však zůstala nezodpovězená otázka, komu erb, který Rostislav Nový nesprávně připisal Janovi z Kladska, ve skutečnosti patřil. Na první pohled jde o doposud neznámý erb, který není možno dohledat v žádném známém heraldickém kompendiu, což ovšem v případě erbů pražských měšťanských rodin bývá poměrně běžné. Pokusíme-li se o negativní identifikaci, to znamená, že vypustíme měšťany/rody, u nichž jejich pečetní obraz/znak známe, pořád nám mezi členy městské rady 1381 zbývá mnoho neurčených osob. Jsou-li naše vývoody správné, erb pod ochozem staroměstské radniční věže tedy mohl patřit jednomu z následujících staroměstských měšťanů, jimiž jsou Martin Vavřincův, řezník Jan Slingel, Jakub Ortlův, Erhart Lobel (Löbel), Jindřich Vestfal kožešník nebo Kunc Glaser zlatník.

Podle některých autorů měli zlatou korunu v černém štítu kramáři (obchodníci). Vynecháme-li příslušníky tzv. starého patriciátu (Jakuba Ortlova, Václava Negela a Václava Geunhera),⁶⁰ u nichž si však nejsme

60 Jakub Ortlův stál po celý život ve stínu svého bratra Mikuláše a setkáváme se s ním pouze dvakrát v roce 1379. Poprvé, když zasedal v městské radě, a podruhé, když spolu se svým bratrem Mikulášem kupovali dům čp. 856b/II se zahradou na Novém Městě pražském (TOMEK 1870, 195; 1905, 70). Také Jakuba můžeme

zcela jisti užívaným erbem (viz tab. 2), a další řemeslníky (řezníka Jana Slingela, kožešníka Jindřicha Vestfala a zlatníka Kunce Glase-
ra), zbývají nám pouze dva měšťané: Martin Vavřincův⁶¹ a Erhart Lobel (Löbel).⁶² Na tomto místě ovšem musíme uvést dvě výhrady. Příslušníci rodin Ortlů, Negelů a Geunherů (Geunaherů) se věnovali obchodu, tedy vlastně kramářské-kupecké činnosti, a tedy nelze zcela vyloučit, že „kramářská“ koruna mohla patřit jednomu ze zmiňovaných měšťanů (a příslušníci významných kupeckých rodin ve městě se někdy jako kramář-*institor* skutečně nazývali). Nadto staroměstský jirchář Michal užíval ve svém erbu také korunu umístěnou nad písmenem „M“, a není proto vyloučeno, že tuto figuru podědil po svém otci, který mohl vykonávat jiné povolání než jeho syn.⁶³ Koruna se nemusí vztahovat k vykonávanému povolání majitele erbu, ale mohlo jít pouze o obecnou figuru, která se nositeli erbu zamlouvala nebo již – jak už bylo řečeno výše – podědil po předcích. Koruna ve spojení s uncíálou „M“ však může být vyložena také jako mariánský symbol, označující Pannu Marii jako Královnu nebes. Z tohoto pohledu by koruna nutně nemusela být „kramářská“ a ani děděná po předcích. Pokus o určení vlastníka erbu je tedy nutno vnímat pouze jako určení hypotetické, nikoli jako jediné možné.

Obr. 23. Pečeť kožešníka Orta Klementera, který měl ve znaku polcený štít, jenž byl vpravo šachovaný třemi řadami, vlevo se nacházelo břevno. V pečetním opisu je uvedeno + [S.] ORTLIN . CL[E?]MEN[TE?] RI (APH Archiv pražské metropolitní kapituly, sign. 260-XII/8; foto © Archiv Pražského hradu; kresba O. Šefců, 2018).

podobně jako rodinu Negelů a Geunherů považovat za příslušníka horní vrstvy městského obyvatelstva, který se patrně neživil řemeslem, ale obchodem. Není jisté, zda oba bratři Mikuláš a Jakub Ortlovi byli příbuzní s kožešníkem Ortem Klementerem nebo kraječem suken Ortem a Johánkem Ortlovým (TOMEK 1892b, 470; MEZNÍK 1990, 21, pozn. 44). Pokud se v budoucnu podaří prokázat jejich příbuznost se staroměstskou zámožnou rodinou Klementerů, Jakub nositelem tohoto znaku nebyl, protože Klementerové užívali jiný erb: kosmo dělený štít, z dělicí linie do obou částí štítu vyrůstá po jednom trojlístku opačných tinktur (FIALA 1990, 24). To platí i v případě příbuznosti Mikuláše a Jakuba s kožešníkem Ortem Klementerem, který měl naopak ve znaku polcený štít, který byl vpravo šachovaný třemi řadami, vlevo se nacházelo břevno. V pečetním opisu je uvedeno + [S.] ORTLIN . CL[E?]MEN[TE?]RI (obr. 23; APH Archiv pražské metropolitní kapituly, sign. 260-XII/8; regest listiny byl vydán v RBM VI/2, 318–320, č. 569; znění celého listu otiskl Josef Teige v AČ 26, 557–558).

61 Martin Vavřincův zasedal velice často v městské radě v letech 1359, 1372, 1380, 1383 I, 1385 (TOMEK 1905, 66, 68, 70–71; MEZNÍK 1990, 256–259; cf. TEIGE 1910a, 57). Roku 1364 se připomíná jako majitel domu neznámé polohy na Starém Městě pražském (TOMEK 1866, 251). Přestože muselo jít o zámožného a významného měšťana, více informací se mi o něm prozatím nepodařilo dohledat.

62 Erhart Lobel patřil na přelomu 14. a 15. století mezi nejvýznamnější pražské kupce a obchodníky, kteří ovlivňovali hospodářské směřování města (MEZNÍK 1990, 74). Podobně jako Martin Vavřincův ani Erhart se nezřídka správy věcí veřejných a často zasedal v městské radě v letech 1380, 1384, 1390 II, 1394 (TOMEK 1905, 70, 72; MEZNÍK 1990, 259; cf. TEIGE 1910a, 432). Roku 1381 přijal městské právo jistý Ondřej, přítel Loblinův („*Andreas amicus Loblini*“), kdy se za něj zaručil právě výše jmenovaný přítel měšťan Lobel (LIBER VETUSTISSIMUS, fol. 110v). Vzhledem k příjmu Lobel v pražském prostředí atypickému pravděpodobně šlo o našeho Erharta. Ve městě vlastnil výstavný kamenný dům čp. 596/I v Celetné ulici (TOMEK 1866, 143, 146). Právě v této edici Karel Dvořák předpokládal velké množství kupeckých domů s rozlehlými sklepy, které byly využívány jako skladiště (DVOŘÁK 2006, 77; cf. MUSÍLEK 2015, 97). Mezi lety 1383 až 1394 ještě vlastnil na Novém Městě pražském dům čp. 118a/II („*Erhardus Lewl*“, TOMEK 1870, 90). Bohatý rentiér Erhart prokazatelně udržoval od roku 1382 rozsáhlé peněžní i obchodní styky s městskou radou ve Zhořelci a také s řezenskými velkoobchodníky Runtinery (DVOŘÁK 2006, 71; BASTIAN 1944, 54, 108; CDSL III, 93, 142, 151, 155, 165, 206, 223). Erhart Lobel vlastnil renty na pěti různých staroměstských domech, jejichž roční výnos byl 21 kop pražských grošů (MEZNÍK 1972b, 54–55).

63 NA AZK, inv. č. 17A, datováno 1375.

Obr. 24. Praha 1-Staré Město, čp. 1/1, Staroměstská radnice. Konzoly s hlavami nestvůr z nároží staroměstské radniční věže, jejichž vyhotovení lze datovat do rozmezí let 1372 až 1381 (foto © Martin Frouz pro Magistrát hl. m. Prahy, 2018).

Čtveřice nárožních konzol nestvůrných hlav pod ochozem radniční věže

O tom, že stavba radniční budovy včetně arkýřové kaple a nyní již i věže byla dokončena už v srpnu roku 1381, svědčí také čtveřice konzol v podobě nestvůrných hlav, které se nacházejí pod ochozem v nárožích radniční věže (obr. 24). Rekonstrukce Staroměstské radnice probíhající v letech 2017 až 2018, při níž byla celá budova obestavěna lešením, umožnila jejich prvotní ohledání (BARTOŠ 2017, 5–7; 2018, 132). Podle Aleše Mudry se konzoly s hlavami nestvůr svým pojetím plně hlásí do kontextu sochařství svatovítské hutě z fáze pod vedením Petra Parláře.⁶⁴ Charakteristické jsou celkové proporce se značným rozvinutím do šířky a velké objemy vytvářející mocné kontrasty mezi vypouklými a probranými partiemi bez propracování detailu. Výchozí tvar (karikovaná lidská tvář) je výrazně stylizovaný. Silný výraz nestvůr je dán především naddimenzovanými nosy, širokými otevřenými ústy, zpracovanými ve výrazně plastických houbovitých tvarech, a kulovitými očima vystupujícími z hlubokých ocnic. Toto pojetí se objevuje na konzolách Korunní komory (60. léta 14. století, nejspíše před 1371) a obdobu má i v reliéfech nad průchody dolního svatovítského triforia (1379–1380). Blízké jsou zejména dva vyobrazené reliéfy (široké tlamy, hluboce vpadlé oči), i když mají více propracovaný detail díky použitému materiálu (opuka) a nejsou tak odvážné v odpoutání se od podoby lidské tváře (obr. 25).

Podoba a umístění čtyř konzol nestvůrných hlav na věži Staroměstské radnice je jednoznačně řadí ke klasickým apotropaickým figurám, které se hojně vyskytovaly na kostelích převážně v průběhu 12. až 14. století, ale i později. Nestvůry se zde vždy dívají na všechny strany, stráží a brání sakrální prostor před zlými vetřelci. V prostoru kolem radnice, který čtveřice nestvůr nepřetržitě sleduje, se tak ďábel nemůže oddávat svým nekalým rejdům. Tato ochranná funkce je zřetelná i z jejich dynamické formy a divých výrazů – koulí očima a ukazují zuby, jak se snaží ďábla zastrašit, nebo vyvalují oči, aby jim náhodou nic neuniklo.

⁶⁴ Sochařské výzdoby radnice se ve své studii věnované kamenické výzdobě staroměstského kostela sv. Michala okrajově dotkl také Jaroslav SOJKA (2010, 29–30, 35).

Obdobnou míru stylizace a abstrakce tvaru bez detailů jako na radnici najdeme na konzolách točitého schodiště při jihovýchodním nároží jižního ramene transeptu katedrály sv. Víta (1370–1372; obr. 26). Chybějící detail není nedostatkem, ale důsledkem jiného uměleckého přístupu. Rozdíly mezi radnicí a schodištěm jsou dány pouze odlišným formátem. Konzolky na schodišti, roku 1902 z velké části vyměněné za věrné kopie, jsou drobné a orientované spíše na výšku. Pozdější skulptura na katedrále (horní partie opěrného systému) už nenabízí tak přesné období. Jižní věž, realizovaná až po smrti Petra Parléře (1399), se od předchozího výrazně odlišuje. V 70. letech 14. století se dělaly hlavy obdobných proporcí a umístění pod římsou na Staroměstské mostecké věži, ale sochařské pojetí se podstatně liší. Podle Aleše

Mudry chybí mohutná plastická energie, a naopak navíc je zde drobnopis. Pražské souměstí ve 2. polovině 14. století představovalo jedno velké staveniště, práci zde nacházely stovky kameníků, proto přesné určení konkrétního kameníka není možné (cf. TOMEK 1892b, 381–385; cf. WINTER 1906, 165–169, 498; revizi Tomkových závěrů provedl MEZNÍK 1972a, 5–38, hlavně 18, 31–33). Můžeme pouze konstatovat, že po dokončení schodiště ve svatovítské katedrále přešli jeden nebo dva kameníci na radnici a v rozpětí let 1372 až 1381 vysekali čtveřici nárožních konzol v podobě nestvůrných hlav. Jak dokládá triforium (1379–1380) a další mladší kamenosochařské práce na katedrále, později už byly obdobné motivy vyhotovovány jinak (cf. BENEŠOVSKÁ ET AL. 1999, 62–72, 114–124, 130–133; SMAHA 2009, 31–50; FAJT/FRANZEN 2016, 140).⁶⁵ Uměnovědný rozbor tak dokládá to, co bylo řečeno výše. Radniční věž byla definitivně dokončena nejpozději 4. srpna roku 1381, kdy zde byla slavnostně vysvěcena radniční kaple.

Obr. 25. Konzola s hlavou nestvůry (karikované lidské tváře) s širokou tlamou a hluboce vpadlými očima nad průchodem dolního triforia chrámu sv. Víta (1378–1380; foto M. Ottová, 2017).

Obr. 26. Reliéf s hlavou nestvůry (hlavička XXI – skupina Q) na konzole jižního vřetenovitého schodiště katedrály sv. Víta. Zoomorní typ s rozšklebeným výrazem, ploché oči kruhového tvaru, výrazně předstupující a vlnovitě prohnutá křivka nadočnicových oblouků, které přecházejí do vztyčených zaoblených uší, široké nozdry a roztažená tlama připomíná psí obličejovou masku (vyobrazení a typologie převzata ze SMAHA 2009, obrazová příloha č. 1, bez paginace).

⁶⁵ Za konzultaci ohledně datace konzol s hlavami nestvůr a dohledání dalších analogií jsem díkem zavázán Aleši Mudrovi.

Závěr

Dosavadní literatura předpokládala, že k dostavbě Staroměstské radnice došlo až mezi 4. srpnem 1381, kdy zde byla vysvěcena radniční kaple, a rokem 1409, v němž se poprvé zmiňuje radniční zvon. Podle mého soudu však musíme při výstavbě radnice rozlišovat přinejmenším dvě hlavní stavební fáze. K dokončení spodní části radniční věže včetně arkýře kaple, jeho sochařské výzdoby a snad i hodinového stroje došlo v rozmezí let 1365–1366. Nejstarší znakovou galerii Staroměstské radnice lze totiž ztotožnit s měšťany-konšely, kteří v dané době zasedali v městské radě, a měli tedy hlavní podíl na dokončení stavby. Tomu nasvědčuje jak pozdější doklad o tom, že na zdech radnice se skutečně objevují erby členů městských rad, za nichž byla ta která přestavba ukončena, tak skutečnost, že znakové galerie neobsahují erby všech významných rodů sídlících ve městě. Značný počet hodinářů ve městě v polovině 14. století zároveň dává tušit, že do této doby lze pravděpodobně klást také vyhotovení mechanických hodin – předchůdců dnešního staroměstského orloje.

Obr. 27. Praha 1-Staré Město, čp. 1/I. Staroměstská radnice pod lešením během rekonstrukce v červnu 2017 (foto L. Bartoš, 2017).

Naznačuje to nejen porovnání s jinými evropskými městy, ale také fakt, že hodinový stroj pravděpodobně v této době existoval již v Kutné Hoře, jejíž měšťané udržovali s pražským souměstím úzké obchodní, rodinné a společenské kontakty.

Konzoly v podobě nestvůrných hlav pod ochozem staroměstské radniční věže, jejichž vyhotovení lze datovat do rozmezí let 1372 až 1381, naopak dokládají, že v srpnu roku 1381 byla dokončena celá budova radnice včetně radniční věže. Po mnoha desetiletích stavebních provizorií se tak Staré Město pražské konečně dočkalo reprezentativní radniční budovy. Pro město a jeho obyvatele bezpochyby šlo o mimořádně slavnostní událost, jejímž hlavním aktérem byl vladimírský světitel biskup Hynek. Stěžejní důvod, proč došlo k tomu- to zpoždění, je zřejmý. Vše jistě souviselo s nevalným

stavem městských financí, kvůli čemuž se stavba radnice podobně jako v jiných středověkých městech značně protáhla. Hříčky osudu jsou však nevyzpytatelné, což platí pro budovy stejně jako pro lidi. Necelých dvacet let po dokončení byla radniční budova poničena požárem.

Znakovou galerii umístěnou pod ochozem radniční věže, z níž se do dnešních dnů dochoval pouze jeden erb, lze podle mého soudu opatrně ztotožnit s městskou radou, během jejíhož působení došlo k definitivnímu dokončení radniční budovy v srpnu roku 1381.⁶⁶

V případě nejstarší heraldické památky Staroměstské radnice se nejedná o reprezentaci rodin domnělých tzv. patricijských rodin, ale jednotlivců-konšelů, kteří zasedali v městské radě a podíleli se na správě města. Přestože pronikání zámožných řemeslnických mistrů do horní vrstvy

⁶⁶ Za méně pravděpodobnou variantu lze považovat skutečnost, že se tato znaková galerie vztahovala k opravě radnice po velkém požáru roku 1399. Nevíme totiž, k jak velkému poškození radniční budovy došlo a zda byla požárem poškozena také věž.

Obr. 28. Praha 1-Staré Město, čp. 1/I. Staroměstská radnice po dokončené generální rekonstrukci v říjnu 2018 (foto M. Frouz, 2018).

staroměstského obyvatelstva lze datovat již do přelomu 13. a 14. století, jejich sebevědomou a honosnou reprezentaci můžeme zachytit až kolem poloviny 14. století. Právě v této době se setkáváme s rostoucím množstvím příkladů, kdy jednotlivé řemeslnické dynastie užívají vlastní pečeti. Osoby typu Lva krejčího, Frowina zlatníka nebo nožíře Jakuba Zweijahra a dalších se svým majetkem, postavením a rodinnými vazbami nejen vyrovnali rodinám tzv. starého patriciátu, ale v lecčems je již dokázaly i předstihnout. Na Starém Městě pražském tedy nemůžeme hovořit o uzavřeném patriciátu, ale součástí *universitas civium* byli již od počátku 14. století také zámožní reprezentanti staroměstských řemesel. Středověký člověk sice vnímal sociální topografii města, v němž žil, jako určitý stav, a to především v případě, když se do města přistěhoval, avšak postupem času si každý obyvatel začal uvědomovat také změny, k nimž neustále docházelo. Staroměstská radnice a její nejstarší znaková galerie tak může být vnímána jako jeden z dokladů překotného vývoje ve městě během vlády Karla IV., vývoje, o němž toho prozatím mnoho nevíme, nicméně jehož soustavným interdisciplinárním výzkumem lze odkrýt někdy až nečekané souvislosti či nové možnosti interpretace.⁶⁷

⁶⁷ Staroměstská radnice se dočkala v letech 2017–2018 generální rekonstrukce, během které bylo učiněno několik překvapivých objevů a provedeno mnoho stavebněhistorických průzkumů, od nichž lze očekávat nové závěry k historii a architektuře této památky (obr. 27, 28).

PRAMENY

- AMP Sbírka fotografií — Archiv hlavního města Prahy, Sbírka fotografií, sign. II 1717 – II 1739.
- AMP Sbírka grafiky — Archiv hlavního města Prahy, Sbírka grafiky, sign. G 3626, G 127a. Dostupné na <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=8E08D4B8B68611DF820F00166F1163D4> a <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=8E08D2FCB68611DF820F00166F1163D4> [vid. 2018-02-06].
- AMP Sbírka rukopisů 987 — Archiv hlavního města Prahy, Sbírka rukopisů, Kniha soudní s trhovými zápisy (1351–1367), sign. 987.
- AMP Sbírka rukopisů 2069 — Archiv hlavního města Prahy, Sbírka rukopisů, Kniha soudní zápisů trhovců a dlužníků (1377–1390), sign. 2069.
- AMP Sbírka rukopisů 997 — Archiv hlavního města Prahy, Sbírka rukopisů, Kniha soudní pro větší dluhy 1400–1483, sign. 997.
- ANM A — Archiv Národního muzea, Sbírka A – Pergamenové listiny (1142–1893), sign. A 117.
- ANM Sbírka pečetidel a razítek — Archiv Národního muzea v Praze, Sbírka pečetidel a razítek (1250–1918), inv. č. A 586.
- APH Archiv pražské metropolitní kapituly — Archiv Pražského hradu, fond Archiv pražské metropolitní kapituly (1101–1950), sign. 260-XII/8, 299-XIII/18. Dostupné na <http://monasterium.net/mom/CZ-APH/AMK/260-XII%7C8/charter>, <http://monasterium.net/mom/CZ-APH/AMK/299-XIII%7C18/charter> [vid. 2018-02-05].
- AUKP L-I — Archiv Univerzity Karlovy v Praze, fond Listiny I (1355–1960), sign. I/77, Dostupné na http://monasterium.net/mom/CZ-UKP/AUKP/sign_I%7C77/charter [vid. 2018-07-31].
- Bibliothek Stams Cod. 12 — Modlitební kniha litoměřického biskupa Jana Železného, Praha, kolem 1390 až 1393, Archiv/Musikarchiv des Zisterzienserstiftes Stams in Tirol, inv. č. Cod. 12. Dostupné na http://www.univie.ac.at/paecht-archiv-wien/ki/stams/cod_12/cod_12.htm [vid. 2018-08-04].
- JABLONSKÝ 1587 — Matouš Carchesius JABLONSKÝ: Zpráva o [orloji] Pražském. (Opis původní Táborského Zprávy provedené roku 1587 s dalšími příjisy z konce 16. a ze 17. století a s opisem listiny pro Mikuláše z Kadaně z roku 1410 učiněným roku 1628.) Archiv hlavního města Prahy, Praha, Sbírka rukopisů, rkp. sign. 7916. Dostupné na http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/VysledekBean.action?show=&sourcePage=3pX8p-eOn5JH2q4KettSgy7OaJ9xvzZLRIBSsx-att6KKRX1JMRg4c5ysJwFYInjRbd7pOfC_j9KO8ewLU3EyJ2C0YW8U889hM0acG9oZA%3D&rowPg=0 [vid. 2018-06-20].
- KK Wien — Kupferstichkabinett der Akademie der bildenden Künste Wien, inv. č. HZ 18994–19022, inv. č. HZ 19023–19036.
- NA AZK — Národní archiv, Praha, fond Archivy českých klášterů zrušených za Josefa II., inv. č. 54, 284, 905, 1239, 1243, 1718, 1741, 1742, 1776. Dostupné na <http://monasterium.net/mom/home> [vid. 2018-02-05].
- NA KVŠ — Národní archiv, Praha, fond Archiv kolegiální kapituly vyšehradské (1130–1523), inv. č. 238. Dostupné na <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/KVs/238/charter> [vid. 2018-02-05].
- NA ŘKř — Národní archiv, Praha, fond Křižovníci s červenou hvězdou – generalát a konvent, Praha, inv. č. 181, 302. Dostupné na <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/RKř/181/charter>, <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/RKř/302/charter> [vid. 2018-02-05].
- NA ŘM — Národní archiv, Praha, fond Maltézští rytíři – české velkopřevorství, Praha, inv. č. 2225. Dostupné na <http://monasterium.net/mom/CZ-NA/RM/2225/charter> [vid. 2018-02-05].
- TÁBORSKÝ 1570 — Jan TÁBORSKÝ z KLOKOTSKÉ HORY: Zpráva o orloji Pražském. Archiv hlavního města Prahy, Praha, Sbírka rukopisů, rkp. perg. sign. 1867. Dostupné na http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/VysledekBean.action?show=&sourcePage=jJpJLpNVHDG6Mqc9g7ipLMWEK_TV8CDCHaKKGWq-5gPvSKOmWw-Rj5Bf1FF5ibZebYIX3x2ro-vt6t9jlmVa-mYFQANQed7NHTScRj48z9g%3D&rowPg=0 [vid. 2018-06-20].
- WStLA — Wiener Stadt- und Landesarchiv, Wien, Hauptarchiv – Urkunden (1177–1526), inv. č. 1763. Dostupné na <http://monasterium.net/mom/AT-WStLA/HAUr/1763/charter> [vid. 2016-01-06].

EDICE PRAMENŮ

- AČ 26 — Archiv český 26. Josef Teige (ed.), Praha 1909.
- AČ 28 — Archiv český 28. Josef Teige (ed.), Praha 1912.
- CDSL III — Codex diplomaticus Lusatiae superioris III. Richard Jecht (ed.), Görlitz 1905–1910.
- CIM I — Codex iuris municipalis I. Privilegia měst pražských. Jaromír Čelakovský (ed.), Praha 1886.
- FRA II/37 — Urkundenbuch des ehemaligen Cisterzienserstiftes Goldenkron in Böhmen. In: Fontes rerum Austriacarum II/37. Mathias Pangerl (ed.), Wien 1872.
- HLAŤÁČEK/HLEDÍKOVÁ 1973 — Ivan HLAŤÁČEK / Zdeňka HLEDÍKOVÁ (eds): Visitační protokol pražského arcijáhnenství pražského arcijáhna Pavla z Janovic z let 1379–1382. Praha 1973.
- HORČIČKA 1896 — Adalbert HORČIČKA (ed.): Urkundenbuch der Stadt Aussig bis zum Jahre 1526. Prag 1896.

- LC I/1 — Libri confirmationum I/1 (1354–1362). František Antonín Tingl (ed.), Praha 1867.
- LE I — Libri erectionum Archidioecensis pragensis I (1358–1376). Kliment Borový (ed.), Praha 1873.
- LE II — Libri erectionum Archidioecensis pragensis II (1375–1388). Kliment Borový (ed.), Praha 1878.
- LIBER VETUSTISSIMUS — Liber Vetustissimus Antiquae Civitatis Pragensis 1310–1518. (= Documenta Pragensia Monographia 25). Hana Pátková / Věra Smolová / Aleš Pořízka / Filip Charvát (eds), Praha 2011.
- QUELLEN II/1 — Quellen zur Geschichte der Stadt Wien II/1. Verzeichnis der Originalurkunden des städtischen Archives 1239–1411. Karl Uhlirz (ed.), Wien 1898.
- RBM III — Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae III (1311–1333). Josef Emler (ed.), Praha 1890.
- RBM VI/2 — Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae VI/2 (1355–1363). Bedřich Mendl (ed.), Praha 1929.
- RBM VII — Regesta diplomatica necnon epistolaria Bohemiae et Moraviae VII (1358–1363). Bedřich Mendl / Milada Linhartová (eds), Praha 1954–1963.
- RBM VIII/1 — Regesta diplomatica nec non epistolaria regni Bohemiae VIII/1 (1364–1366). Lenka Blechová (ed.), Praha 2014.
- SA I — Soudní akta konsistoře pražské I (1373–1379). Ferdinand Tadra (ed.), Praha 1893.
- SEDLÁČEK 2001–2003 — August SEDLÁČEK: Atlasy erbů a pečeti české a moravské středověké šlechty 1–5. Vladimír Růžek (ed.), Praha 2001–2003.
- SCHUBERT 1901 — Anton SCHUBERT (ed.): Urkunden-Regesten aus den ehemaligen Archiven der von Kaiser Joseph II. aufgehobenen Klöster Böhmens. Innsbruck 1901.
- TEIGE 1910a — Josef TEIGE (ed.): Základy starého místopisu Pražského (1437–1620) I/1. Staré město pražské. Praha 1910.
- TEIGE 1910b — Josef TEIGE (ed.): Základy starého místopisu Pražského (1437–1620) I/3. Formulář Staroměstský ze XIV. století. Praha 1910.
- TOMEK 1866 — Václav Vladivoj TOMEK (ed.): Základy starého místopisu Pražského I. Staré město Pražské. Praha 1866.
- TOMEK 1870 — Václav Vladivoj TOMEK (ed.): Základy starého místopisu Pražského II. Nové město Pražské. Praha 1870.
- TOMEK 1872 — Václav Vladivoj TOMEK (ed.): Základy starého místopisu Pražského III., IV., V. Malá Strana, Hrad Pražský a Hradčany, Vyšehrad. Praha 1872.

LITERATURA

- ARNDT/SEEGER 1990 — Jürgen ARNDT / Werner SEEGER: Wappenbilderordnung II. Neustadt an der Aisch 1990.
- ARTOUNI/FOŘTÍKOVÁ 2018 — Karine ARTOUNI / Martina FOŘTÍKOVÁ: Rozšířený restaurátorský průzkum. Kamenné erby fasády radniční budovy – Staroměstská radnice. Praha 2018, rukopis. Uloženo: Archiv NPÚ GnŘ, oddělení dokumentačních fondů a knihovny.
- BARTOŠ 2017 — Ladislav BARTOŠ: Oprava fasád věže Staroměstské radnice. Nálezová zpráva operativního průzkumu a dokumentace č. 2017/05. Uloženo: dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR.
- BARTOŠ 2018 — Ladislav BARTOŠ: Obnova věže Staroměstské radnice v Praze. Zpráva z operativního průzkumu a dokumentace částí věžních fasád. Staletá Praha 34, 2018/1, 132–136.
- BASTIAN 1944 — Franz BASTIAN: Das Rüntingerbuch 1383–1407 und verwandtes Material zum Regensburger-südostdeutschen Handel und Münzwesen II. Regensburg 1944.
- BILÝ/KAŠPAR 2013 — Jiří Libor BILÝ / Zdeněk KAŠPAR: Novomoravští rodové I/1. Olomoučtí protestanté ve zmocňovací listině z roku 1610: právní archeologie, biografie, genealogie, sfragistika a heraldika olomouckých obyvatelů a měšťanů uvedených ve zmocňovací listině olomouckých protestantů císařů Rudolfa II. z roku 1610. Ostrava 2013.
- BENEŠOVSKÁ ET AL. 1999 — Klára BENEŠOVSKÁ ET AL.: Petr Parléř. Svatovítská katedrála 1356–1399. Praha 1999.
- ČAREK 1971 — Jiří ČAREK: Příspěvek ke stavebnímu vývoji Staroměstské radnice v 15. století. Pražský sborník historický 6, 1971, 106–113.
- ČERNÁ 2014 — Hana ČERNÁ: Regotizace pražské barokní gotiky. Proměny kostela Panny Marie a sv. Karla Velikého na Karlově po roce 1871. Umění 62, 2014/2, 165–178.
- DŘÍMAL/PEŠA 1969 — Jaroslav DŘÍMAL / Václav PEŠA (eds): Dějiny města Brna I/2. Brno 1969.
- DVOŘÁK 2006 — Miloš DVOŘÁK: Císař Karel IV. a pražský zahraniční obchod 1. Pražský sborník historický 34, 2006, 7–91.
- ESSČ online — Elektronický slovník staré češtiny. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka 2006–2018. Dostupné na <<http://vokabular.ujc.cas.cz>> [vid. 2018-06-26].
- FAJT 2004 — Jiří FAJT: Umělecká reprezentace panovníka a město – imitatio, nebo varietas? In: Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil. (= Documenta Pragensia 22). Olga Fejtová / Václav Ledvinka / Jiří Pešek (eds), Praha 2004, 211–224.

- FAJT/FRANZEN 2016 — Jiří FAJT / Wilfried FRANZEN: Nové dvorské umění – Od napodobování k císařskému stylu. In: Císař Karel IV. (1316–2016). První česko-bavorská zemská výstava. Jiří Fajt / Markus Hörsch (eds), Praha 2016, 139–147.
- FIALA 1989 — Michal FIALA: Heroltské figury ve znacích měšťanů Starého Města pražského v době předhusitské. In: Heraldická ročenka 1989. Praha 1989, 29–44.
- FIALA 1990 — Michal FIALA: Obecné figury ve znacích měšťanů Starého Města pražského v době předhusitské. In: Heraldická ročenka 1990. Praha 1990, 21–32.
- FOŘTÍKOVÁ 2017 — Martina FOŘTÍKOVÁ: Rozšířený restaurátorský průzkum. Kamenné erby fasády radniční budovy – Staroměstská radnice. Praha 2017, rukopis. Uloženo: Archiv NPÚ GnŘ, oddělení dokumentačních fondů a knihovny.
- GUREVIČ 1978 — Aron Jakovlevič GUREVIČ: Kategorie středověké kultury. Praha 1978.
- LE GOFF 1991 — Jacques LE GOFF: Kultura středověké Evropy. Praha 1991.
- HLAVÁČEK/KAŠPAR/NOVÝ 1997 — Ivan HLAVÁČEK / Jaroslav KAŠPAR / Rostislav NOVÝ: Vademecum pomocných věd historických. Praha 1997.
- HOFFMANN 2009 — František HOFFMANN: Středověké město v Čechách a na Moravě. Praha 2009.
- HOMOLKA 1999 — Jaromír HOMOLKA: Poznámky k vývoji českého a středoevropského řezbářství 14. století. In: Gotické sochařství a malířství v severozápadních Čechách. Sborník z kolokvia u příležitosti 70. výročí výstavy Josefa Opitze. Michaela Neudertová / Petr Hrubý (eds), Ústí nad Labem 1999, 51–75.
- HÖRSCH 2016a — Markus HÖRSCH: heslo Madona z kláštera dominikánek sv. Ludvíka v Poissy. In: Císař Karel IV. (1316–2016). První česko-bavorská zemská výstava. Jiří Fajt / Markus Hörsch (eds), Praha 2016, 426.
- HÖRSCH 2016b — Markus HÖRSCH: heslo Stojící Madona, pravděpodobně z kostela ve Würzburgu. In: Císař Karel IV. (1316–2016). První česko-bavorská zemská výstava. Jiří Fajt / Markus Hörsch (eds), Praha 2016, 427.
- HÖRSCH 2016c — Markus HÖRSCH: heslo Stojící madona ze Staroměstské radnice. In: Císař Karel IV. (1316–2016). První česko-bavorská zemská výstava. Jiří Fajt / Markus Hörsch (eds), Praha 2016, 428.
- HOŘEJŠÍ/HEŘMAN 1989 — Jiřina HOŘEJŠÍ / Petr HEŘMAN: Praga caput regni – glosy ke kulturní historii Staroměstské radnice. Staletá Praha 19. Praha 1989, 33–54.
- HORSKÝ 1988 — Zdeněk HORSKÝ: Pražský orloj. Praha 1988.
- HORSKÝ/PROCHÁZKA 1964 — Zdeněk HORSKÝ / Emanuel PROCHÁZKA: Pražský orloj. Sborník pro dějiny přírodních věd a techniky 9, Praha 1964, 83–146.
- KAŠE 1989 — Jiří KAŠE: Restaurování souboru erbů na orloji a kapli Staroměstské radnice v Praze. Pražský sborník historický 22, 1989, 64–68.
- KIBIC 1971 — Karel KIBIC: Staroměstská radnice v Praze. Staletá Praha 5, 1971, 33–63.
- KIBIC 1988 — Karel KIBIC: Historické radnice. Praha 1988.
- KIBIC 2015 — Karel KIBIC: Staroměstská radnice v Praze – prvořadá stavba z doby vlády Karla IV. Zprávy památkové péče 75, 2015/3, 201–210.
- KOCH 2002 — Bruno KOCH: Quare magnus artificus est: migrierende Berufsleute als Innovationsträger im späten Mittelalter. In: Neubürger im späten Mittelalter. Migration und Austausch in der Städtelandschaft des alten Reiches (1250–1550). (= Zeitschrift für Historische Forschung 30), Rainer Christoph Schwinges (ed.), Berlin 2002, 409–443.
- KOWALSKI 2008 — Krzysztof Maciej KOWALSKI: Renesansowe sygnety z metalowym typariuszem jako źródła do poznania nowożytniej mieszczańskiej biżuterii i sfragistyki. In: Dawna i nowsza biżuteria w Polsce. (= Rzemiosło artystyczne i wzornictwo w Polsce). Katarzyna Kluczwajd (ed.), Toruń 2008, 105–111.
- KRÁL Z DOBRÉ VODY 1900 — Vojtěch KRÁL Z DOBRÉ VODY: Heraldika. Praha 1900.
- KRÁSA 1974 — Josef KRÁSA: Rukopisy Václava IV. Praha 1974.
- KREJČÍK 1998 — Tomáš KREJČÍK: Pečeť v kultuře středověku. Ostrava 1998.
- KREJČÍKOVÁ/KREJČÍK 1989 — Jarmila KREJČÍKOVÁ / Tomáš KREJČÍK: Úvod do české sfragistiky. Ostrava 1989.
- KUBÍČEK/PETRAŇOVÁ/PETRAŇ 1961 — Alois KUBÍČEK / Alena PETRAŇOVÁ / Josef PETRAŇ: Karolinum a historické koleje University Karlovy v Praze. Praha 1961.
- LÍBAL/MUK 1996 — Dobroslav LÍBAL / Jan MUK: Staré Město pražské: architektonický a urbanistický vývoj. Praha 1996.
- LÍBAL/VILÍMKOVÁ 1958 — Dobroslav LÍBAL / Milada VILÍMKOVÁ: Praha: stavebně historický průzkum. Staré Město: blok Staroměstské radnice, čp. 1. Praha 1958, strojopis (= pasportizace SÚRPMO). Uloženo: dokumentační fondy NPÚ ÚOP PR, inv. č. 85/95.
- MACHÁČEK 1962 — Stanislav MACHÁČEK: Nález zprávy o vytvoření orloje Starého Města r. 1410. Zprávy komise pro dějiny přírodních, lékařských a technických věd Československé akademie věd, 1962/10, 21–25.
- MENDL 1947 — Bedřich MENDL: Vývoj řemesel a obchodu v městech pražských. Praha 1947.
- MENGEL 2003 — David Charles MENGEL: Bones, Stones, and Brothels: Religion and Topography in Prague under Emperor Charles IV. (1346–78). Nепublikovaná disertační práce, Notre Dame 2003. Uloženo: University of Notre Dame du Lac.
- MEZNÍK 1965 — Jaroslav MEZNÍK: Venkovské statky pražských měšťanů v době předhusitské a husitské. Rozpravy Československé akademie věd, Řada společenskovední 75/2. Praha 1965, 3–67.

- MEZNÍK 1972a — Jaroslav MEZNÍK: Pražská řemesla počátkem 15. století. Pražský sborník historický 7, 1972, 5–38.
- MEZNÍK 1972b — Jaroslav MEZNÍK: Vlastnictví rent na Starém Městě počátkem 15. století. Pražský sborník historický 7, 1972, 50–61.
- MEZNÍK 1990 — Jaroslav MEZNÍK: Praha před husitskou revolucí. Praha 1990.
- MUSÍLEK 2008 — Martin MUSÍLEK: Odraz dvorské kultury v městském prostředí ve 13. a 14. století. In: Dvory a rezidence ve středověku II. Skladba a kultura dvorské společnosti. (= Supplementum Mediaevalia Historica Bohemica 2), Dana Dvořáčková-Malá / Jan Zelenka (eds), Praha 2008, 475–505.
- MUSÍLEK 2013 — Martin MUSÍLEK: Příběh tří Mikulášů od Věže. Příspěvek k otázce jejich totožnosti. Staletá Praha 29, 2013/1, 2–15.
- MUSÍLEK 2015 — Martin MUSÍLEK: Patroni, klienti, příbuzní. Sociální svět Starého Města pražského ve 14. století. Praha 2015.
- MUSÍLEK 2016 — Martin MUSÍLEK: Zlomek knihy vydání, v níž jsou jména Židů. „Nově objevený“ rukopisný zlomek kupeckého rejstříku a jeho výpověď pro pražský obchod ve středověku. Pražský sborník historický 44, 2016, 139–164.
- MUSÍLEK 2017 — Martin MUSÍLEK: Petr Habartův a jeho svět. Historie, archeologie a stavební historie nad dějinami Starého Města pražského ve středověku. In: Archeologie ve městě. (= Forum urbes medii aevi X/2). Ivana Boháčová / Jaroslav Podliska (eds), Brno 2017, 219–231.
- MUSÍLEK 2018 — Martin MUSÍLEK: Hus a pražští konšelé v předvečer revoluce. Staroměstské soudní knihy pro dluhy a možnosti jejich výpovědi pro dějiny města. Český časopis historický 116, 2018, v tisku.
- NOVÝ 1989 — Rostislav NOVÝ: Nejstarší heraldické památky Staroměstské radnice v Praze. Pražský sborník historický 22, 1989, 33–64.
- PAVLÍK 1991 — Milan PAVLÍK: Obnova historické budovy Staroměstské radnice. Staletá Praha 21, 1991, 163–175.
- PEŠINA ET AL. 1959 — Jaroslav PEŠINA (ed.) ET AL.: Gotická nástěnná malba v zemích českých I. 1300–1350. Praha 1959.
- PETRÁŇ ET AL. 1985 — Josef PETRÁŇ ET AL.: Dějiny hmotné kultury I/2. Kultura každodenního života od 13. do 15. století. Praha 1985.
- PILNÁČEK 2009 — Josef PILNÁČEK: Občanské znaky. Brno 2009.
- POKORNÝ 2008 — Pavel R. POKORNÝ: Kapitoly z pražské heraldiky (Z erbovní galerie na Pražském hradě – O znakové galerii na jižní věži kostela P. Marie před Týnem). In: Heraldická ročenka 2008. Praha 2008, 95–103.
- PROFOUS 1949 — Antonín PROFOUS: Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny 2 (Ch–L). Praha 1949.
- RAMHOFFSKY 1743 — Johann Heinrich RAMHOFFSKY: Drey Beschreibungen, Erstens: Des Königlichen Einzugs, Welchen Ihre Königliche Majestät die Alldurchläuchtigste und Großmächtigste Fürstin und Frau, Frau Maria Theresia, zu Hungarn und Böhmen Königin, etc. ... In Dero Königliche Prager-Städte gehalten; Andertens: Der Erb-Huldigung, Welche Ihre Königlichen Majestät, als Königin zu Böhmen, die gesammte treu-gehorsamste Stände des Königreichs Böhmen, Praelaten, Herren, Ritters und Burger-Stand allerunterthänigst abgelegt; Drittens: Allerhöchst ernannt Ihre Königlichen Majestät Königlich-Böhmischen Crönung... Prag 1743.
- RUTH 1904 — František RUTH: Kronika královské Prahy a obcí sousedících III. Praha 1904.
- RŮŽEK 1994 — Vladimír RŮŽEK: Chebská radnice a její středověké fresky. Cheb 1994.
- SKÁLA 2015 — Petr SKÁLA: Alegorie ctností a neřestí na pražském orloji. Staletá Praha 31, 2015/1, 110–127.
- SKÁLA 2016 — Petr SKÁLA: Nový pohled na hypotézu o účasti Jana Šindela na stavbě pražského orloje. Staletá Praha 32, 2016/1, 24–45.
- SMAHA 2009 — Miroslav SMAHA: Typologie figurální plastiky Parléřovské huti na katedrále sv. Víta z let 1356–1399. Magisterská diplomová práce, Praha 2009. Uloženo: Ústav dějin křesťanského umění KTF UK.
- SOJKA 2010 — Jaroslav SOJKA: Jižní fasáda chrámu sv. Michala na Starém Městě pražském (příspěvek k poznání pražské parléřovské architektury). Staletá Praha 26, 2010/1, 23–39.
- SUCKALE 1993 — Robert SUCKALE: Die Hofkunst Kaiser Ludwigs des Bayern. München 1993.
- SVATOŠ 1974 — Michal SVATOŠ: Jan Reček a jeho písemná pozůstalost v archivu pražské university. Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis 14, 1974/1–2 [vyd. 1975], 121–160.
- ŠEBÁNEK/DUŠKOVÁ 1956 — Jindřich ŠEBÁNEK / Sáša DUŠKOVÁ: Česká listina doby přemyslovské III. Listina měst a jejich obyvatel. Sborník archivních prací 6, 1956/2, 99–160.
- ŠNAJDROVÁ 2014 — Evžen ŠNAJDROVÁ: Arma offensiva et defensiva. Historické zbraně a zbroj ze sbírky Národního muzea. Praha 2014.
- TADRA 1892 — Ferdinand TADRA: Kanceláře a písaři v zemích českých za králů z rodu Lucemburského. Praha 1892.
- TEIGE 1901 — Josef TEIGE: Jan Tábořský z Klokotské Hory a jeho zpráva o orloji Staroměstském. Časopis Společnosti přátel starožitností českých 9, 1901, 1–12, 65–90.
- TEIGE/HERAIN 1908 — Josef TEIGE / Jan HERAIN: Staroměstský rynek v Praze. Praha 1908.

- TOMAGOVÁ 2017 — Hana TOMAGOVÁ: Studijní cesty architektů ateliéru Friedricha von Schmidta a Viktora Luntze po českých zemích a Horních Uhrách v letech 1862–1896. Disertační práce, Olomouc 2017. Uloženo: Katedra dějin umění FF UP.
- TOMEK 1891 — Václav Vladivoj TOMEK: Dějepis města Prahy VIII. Praha 1891.
- TOMEK 1892a — Václav Vladivoj TOMEK: Dějepis města Prahy I. Praha 1892.
- TOMEK 1892b — Václav Vladivoj TOMEK: Dějepis města Prahy II. Praha 1892.
- TOMEK 1892c — Václav Vladivoj TOMEK: Dějepis města Prahy III. Praha 1892.
- TOMEK 1893 — Václav Vladivoj TOMEK: Dějepis města Prahy IX. Praha 1893.
- TOMEK 1905 — Václav Vladivoj TOMEK: Dějepis města Prahy V. Praha 1905.
- VLČEK 1996 — Pavel VLČEK ET AL.: Umělecké památky Prahy. Staré Město, Josefov. Praha 1996.
- VOJTÍŠEK 1923 — Václav VOJTÍŠEK: Radnice staroměstská v Praze. O jejím významu a památkách. Praha 1923.
- VOJTÍŠEK 1926 — Václav VOJTÍŠEK: Čtení o Staroměstské radnici v Praze. Praha 1926.
- VOJTÍŠEK 1938 — Václav VOJTÍŠEK (ed.): Katalog výstavy Staroměstská radnice a její památky 1338–1938. Praha 1938.
- VOJTÍŠEK 1948 — Václav VOJTÍŠEK: Staroměstská radnice. Praha 1948.
- VOJTÍŠEK 2012 — Jan VOJTÍŠEK: Mincmistr Eberhard a jeho potomci. Působení jedné gründerké rodiny ve středověkých Čechách. In: Martin Musílek a kol., Havelské Město pražské ve středověku. Historie – archeologie – stavební historie. Praha 2012, 158–183.
- VYŠOHLÍD 2014 — Martin VYŠOHLÍD: Dva středověké typáře z archeologického výzkumu na náměstí Republiky v Praze. Časopis Společnosti přátel starožitností 122, 2014/4, 211–217.
- WINTER 1906 — Zikmund WINTER: Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a XV. století. Praha 1906.
- WIRTH 1938 — Zdeněk WIRTH: Stavební vývoj staroměstské radnice. In: Staroměstská radnice a její památky: čtyři přednášky k oslavě 600 let staroměstské radnice. Praha 1938, 50–70.
- ZOUBEK 1870 — František ZOUBEK: Frenclín Jakubův z Prahy. Obrázek historický z doby Jana Lucemburského. Památky archeologické a místopisné 8, 1870, 241–250.
- ŽUREK 1992 — Karel ŽUREK: Merky olomouckých měšťanů ve 14.–18. století. Olomouc 1992.

ZUSAMMENFASSUNG

„UNSER STAT RATHAUS“. DAS ALTSTÄDTER RATHAUS IN PRAG UND SEINE ÄLTESTE WAPPENGALERIE

Die bisherige Literatur setzte die Vollendung des Altstädter Rathauses in der Periode zwischen dem 4. August 1381, als die Rathauskapelle geweiht worden war, und dem Jahr 1409, in dem man zum ersten Mal die Rathausglocke erwähnt hatte, voraus. Die vorliegende Studie belegt, dass im Zusammenhang mit dem Ausbau des Rathauses mindestens zwei Hauptbauphasen zu unterscheiden sind. Die Vollendung des unteren Teils des Rathaussturms samt dem Kapellenerker lässt sich in die Zeit zwischen 1365–1366 einordnen. Die älteste Wappengalerie kann man nämlich mit achtzehn Ratsmännern identifizieren, die in jener Zeit im Stadtrat saßen und den Anteil an Vollendung des Baus hatten. Das bezeugt sowohl der spätere Beleg davon, dass an den Rathauswänden tatsächlich die Wappen der Mitglieder des Rats der Stadt erscheinen, unter denen der genannte Umbau abgeschlossen war, als auch die Tatsache, dass die Wappengalerien nicht Wappen aller bedeutenden, in der Stadt sesshaften Geschlechter enthalten. Im Zusammenhang mit der überraschenden Zahl der Uhrmacher in der Stadt in der Mitte des 14. Jahrhunderts kann man zugleich ahnen, dass bereits in diese Zeit die Anfertigung der mechanischen Uhr als Vorgängers der heutigen astronomischen Uhr sich einordnen lässt. Das deutet nicht nur ein Vergleich mit anderen europäischen Städten an, sondern auch das Faktum, dass in Kutná Hora (Kuttenberg), der eng mit Prager Verhältnissen verbundenen Stadt, eine mechanische Uhr vor dem Jahr 1375 belegt ist.

Im Fall des ältesten heraldischen Denkmals vom Altstädter Rathaus handelt es sich nicht um die Repräsentation der vermutlichen sog. Patrizierfamilien laut Vorstellungen von Rostislav Nový, sondern um die Ratsmänner als Einzelpersonen, die bereits bei der Vollendung des Rathaussturmbaus im Stadtrat saßen und an der Verwaltung der Stadt Anteil hatten. Obwohl das Eindringen der vermögenden Handwerkmeister in die obere Schicht der Altstädter Bevölkerung schon um die Wende des 13. und 14. Jahrhunderts datierbar ist, ihre selbstbewusste und aufwändige Repräsentation lässt sich erst gegen Mitte des 14. Jahrhunderts registrieren. Bereits in dieser Zeit begegnet man einer anwachsenden Menge Beispiele, wie die einzelnen Handwerkerdynastien ihre eigenen Siegel verwenden. Die Persönlichkeiten vom Typ des Schneiders Lev, Goldschmieds Frowin oder Messerschmieds Jakub Zweijahr und der Weiteren glichen sich mit ihrem Vermögen, ihrer Stellung und den Familienbindungen nicht nur den Familien des sog. alten Patriziats, sie schafften es, in mancherlei Absichten die alten Patrizier zu überwinden. Es lässt sich somit in der Altstadt nicht vom geschlossenen Patriziat sprechen; einen Bestandteil der *universitas civium* stellten seit Anfang des 14. Jahrhunderts auch vermögende Repräsentanten der Altstädter Gewerbe dar.

Die Konsolen in Gestalt der monströsen Köpfe unter dem Umlauf des Altstädter Rathaussturms, deren Entstehung sich in die Jahre 1372–1381 datieren lässt, belegen demgegenüber, dass im August 1381 das ganze Rathausgebäude samt dem Turm endlich vollendet wurde. Nach manchen Jahrzehnten von Bauprovisorien erhielt die Altstadt ein repräsentatives Rathausgebäude. Es muss sich bestimmt für die Stadt und ihre Bewohner um eines der außerordentlich feierlichen Ereignisse gehandelt haben. Die Wappengalerie unter dem

Rathausturmumlauf, von deren sich bis heute lediglich eines der Wappen erhielt, lässt sich laut Ansicht des Autors zum Stadtrat des Jahres 1381 beziehen, während dessen Wirkens die Vollendung des Altstädter Rathauses erfolgt hat. Das einzige erhaltene Wappen lässt sich hypothetisch den Altstädter Bürgern Martin Vavřincův oder dem reichen Rentier und Kaufmann Erhart Löbel zuschreiben. Der Hauptgrund, warum der Rathausbau über mehrere Jahrzehnte dauerte, ist offenbar. Alles hing bestimmt mit dem unerfreulichen Zustand der Stadtfinanzen zusammen, infolge dessen sich der Rathausbau ähnlich wie in anderen mittelalterlichen Städten erheblich verzögert hat. Die Schicksalsspiele sind rätselhaft, und das gilt sowohl für die Bauten als auch für die Leute. Im Jahre 1399, weniger als zwanzig Jahre nach der Vollendung, wurde das Rathausgebäude von einem Brand beschädigt und musste wiederhergestellt werden. Eine weitere Nachricht, dass der Schultheiß und die Geschworenen im Rathaus wieder saßen, stammt erst aus dem Jahr 1404; das bedeutet aber nicht, dass das Rathaus nicht schon früher instandgesetzt und verwendet worden wäre. Der mittelalterliche Mensch empfand zwar die soziale Topografie der Stadt, in der er lebte, als einen bestimmten Zustand und zwar vor allem im Fall, als er in die Stadt eingezogen gewesen war. Aber im Laufe der Zeit jeder Bewohner begann sich auch der immer geschehenden Änderungen bewusst zu sein. Das Altstädter Rathaus und seine älteste Wappengalerie können somit als einer der Belege der umstürzenden Entwicklung in der Stadt während der Regierungszeit Karls IV. empfinden, der Entwicklung, von der man bislang wenig weiß, deren systematische Forschung immerhin auch bis unerwartete Zusammenhänge oder neue Deutungsmöglichkeiten herbeibringen kann.

Abb. 1a, b. Prag 1-Altstadt, Altstädter Rathaus Nr. Konskr. 1/I. Die obere (höchst liegende) Reihe der Wappengalerie (Foto © Martin Frouz für das Magistrat der Stadt Prag, 2018).

Abb. 2. Prag 1-Altstadt, Nr. Konskr. 1/I, Altstädter Rathaus. Die älteste Wappengalerie am Altstädter Rathausgebäude, deren Entstehung sich jüngst in die Jahre 1365–1366 datieren lässt, ist in drei Reihen verteilt. Die unbezweifelbaren oder allgemein bekannten Wappen und die Deutung des Autors sind ohne Bezeichnung angeführt, die Identifikation von Rostislav Nový ist mit Initialen RN bezeichnet. Die unsicheren Deutungen sind mit einem Fragezeichen (?) ergänzt. Die Fotos von allen 24 Wappen und drei leeren Plätzen nahm im August und September 2018 kurz nach Vollendung der Restaurierungsarbeiten Martin Frouz auf. Sie sind dank dem gefälligen Einverständnis des Magistrats der Hauptstadt Prag als Auftraggebers der Generalrenovierung des Altstädter Rathauses veröffentlicht worden. (Schematische Skizze der Wappengalerie, T. Rataj, 2015, Druckgestaltung S. Babušková, 2018.)

Erste REIHE

Abb. 2A. Die Prager Altstadt. Am Schild in Form eines Setzschildes ist die goldene Mauer mit Zinnen, mit der offenen Pforte und dem aufgezogenen Torgitter dargestellt. Hinter der Mauer stehen drei Türme, der mittlere ist höher, mit silbernem Zinnenkranz und gotischem Dach. Die Seitentürme haben Pyramidendächer, je mit Turmköpfen, der mittlere das Walmdach mit zwei Turmköpfen, alles auf Rot. Es ist klar, dass als Vorbild für den gehauenen Schild die tatsächlichen, mit Stadtwappen versehenen Setzschilder bildeten. Bis 1475 hatte die silberne Farbe des Prager Wappens gegolten, bzw. 1477, als sie zur goldenen erhöht wurde. Die ursprüngliche silberne Mauer des gehauenen Wappens wurde zur goldenen bei einer der späteren Restaurierungen in der Zeit verändert, als die Kenntnis von der ursprünglichen Farbigkeit des Altstädter Wappens erlosch war.

Abb. 2B. Wyschehrader Chorherrenstift. Am roten Schild befinden sich zwei goldene gotische Schlüssel mit den nach oben gerichteten Zähnen.

Abb. 2C. Markgrafschaft Mähren. Blauer Schild mit dem goldgekrönten silber-rot geschachten Adler mit goldener Bewehrung; der Adler ist heraldisch unkorrekt rechts blickend abgebildet.

Abb. 2D. Das Königreich Böhmen. Der links blickende aufgerichtete silberne, doppelschwänzige Löwe mit der goldenen Blätterkrone auf Rot, in Gold bewehrt und bezungt. Auf der Ecke des schräggeneigten Schildes steht der silberne Topfhelm mit der rotsilbernen Helmdecke und dem Kleinod in Gestalt von zwei schwarzen Adlerflügeln. Der Helm ist an der ehrbaren ersten Stelle links vom Wenzelsadler situiert, d. h. an der Südwand der Kapelle. Das Wappen mit dem böhmischen Löwen ist heraldisch nach links gewendet und courtoise zum Wenzelsadler gewendet und geneigt – ähnlich courtoise ist das Römische Kaiserwappen orientiert. Bereits der Wenzelsadler war das ursprüngliche Wappen des Herzogtums Böhmen. Schon im Laufe des 13. Jahrhunderts war der Flammenadler mehr mit der Persönlichkeit des hl. Wenzels verbunden zu sein begonnen, und für das Wappen des Königreichs begann die Verwendung des doppelschwänzigen Löwen.

Abb. 2E. Der Wenzelsadler. Der schwarze rotbewehrte Flammenadler auf Silber.

Abb. 2F. Das Römische Reich (der Reichsadler). Der rechts blickende schwarze, schwarzbewehrte Adler auf Gold. Auf der Ecke des schräggeneigten Schildes steht der silberne Topfhelm mit der schwarzgoldenen Helmdecke und dem Kleinod in Form von zwei schwarzen Adlerflügeln. Den Helm ergänzt die goldene Kaiserkrone. Ähnlich wie das Wappen des Königreichs Böhmen ist auch dieses an der heraldisch ehrbaren ersten Stelle rechts vom Wenzelsadler, d. h. an der Ostwand der Kapelle. Das Wappen verweist auf die Tatsache, dass in der Bauzeit der Wappengalerie Karl IV., König von Böhmen, auch gekrönter Kaiser des Heiligen Römischen Reichs war.

Abb. 2G. Herzogtum Luxemburg. Der rote, links blickende Löwe auf dem viermal blau-silber gestreiften Schild.

Abb. 2H. Das Prager Erzbistum. Im schwarzen Schild ein goldener Balken.

Abb. 2CH. Die Prager Altstadt, s. höher Abb. 2a.

ZWEITE REIHE

Abb. 2I. Prokop Ulmanův von Beneschau/Beneschauer (RN: Beneschauer). Schwarz-silber gespaltenes Schild mit blauem Balken.

Abb. 2J. Johannes von Leitmeritz (RN: von Leitmeritz). Nach rechts gedrehter schwarzer Flügel mit goldenem Fang auf Rot.

Abb. 2K. Frowin Goldschmied (RN: Familie Quek/Kwek). Gespaltenes Schild, rechts rotes Weinlaub auf Silber, links identische silberne Blätter auf Rot (von Nový fehlerhaft als Hopfenlaub gedeutet). Die Blätter sind

symmetrisch in vier Seiten mit verflochtenen Stielen auseinandergelegt. Rostislav Nový wendet das Augenmerk darauf, dass die ursprüngliche Farbigkeit uns nicht bekannt ist und das heutige Aussehen nur als wahrscheinliche Rekonstruktion aufgenommen werden muss. Des Autors Ansicht nach darf das Wappen dem Goldschmied Frowin zugeschrieben werden, denn sein Name wird mitunter auch als *Frühwein* transkribiert. Es möge sich also um ein „sprechendes Zeichen“ gehandelt haben. Die Nový's Identifizierung des Wappens mit der Familie Quek/Kwek zeigt sich als nicht genug überzeugend. Ein ähnliches Wappen benutzte zwar 1367 im runden Siegel der Kleinseitner Mälzer Oldřich Quek, die Figur unterscheidet sich in etlichen Charakteristiken wesentlich von dem am Altstädter Rathaus (NA, ŘM, Best.-Nr. 2225, Abb. 5). In diesem Fall sind wirklich die Hopfenblätter dargestellt, kein Weinlaub. Im Siegelfeld des Mälzers Oldřich Queks sind nämlich auch Hopfenzapfen dargestellt, die zur Profession Oldřichs zeigen. Die Hopfenblätter sind im Gegensatz zum Wappen am Rathaus viel kleiner und unterschiedlich angeordnet. Den dominierenden Teil des Wappens bilden hingegen verflochtene Stängel, Wurzel und Hopfenzapfen.

Abb. 2L. Jakub oder Jakeš Bolkův (RN: Meinlin v. Dubeč). Silberbalken mit plastischem Laubzweig im Rot. Die Sippe Velflovic hatte in der behandelten Periode eine hohe Zahl erwachsener Mitglieder, die dasselbe heraldische Zeichen verwendeten, daher unterschieden sich einzelne Personen – ähnlich wie in diesem Fall – durch die Wahl der heraldischen Varianten oder Tinkturen.

Abb. 2M. Matěj v. Turnov?, Pešl Bäcker von Vyšehrad? (RN: Familie Steklic?). Silberne schräg links gerichtete Eckspitze auf Schwarz. Rostislav Nový versuchte trotz der gegenseitigen Ähnlichkeit mit dem Wappen der Zápšský v. Zap dieses Wappen mit der Prager Bürgerfamilie Steklic zu verbinden. Diese Identifikation – trotz der Ähnlichkeit der verwendeten Figuren sowie des Besitzes der Mitglieder der Familie Steklic in Zápy – klingt nicht ganz überzeugend. Die Wahl der Farben ist mit der Analyse des Wappens begründet, die im Jahre 1987 im Zusammenhang mit der Restaurierung der Wappengalerie durchgeführt wurde. Die Kombination der silbernen und schwarzen Farbe war im bürgerlichen Milieu nicht so ungewöhnlich, wie es auf ersten Blick erscheinen könnte. Ähnlich z. B. die Lampenfuler verwendeten den schwarzen schräglinks mit silbernem Sägenschnitt geteilten Schild, dessen Abbildung im Liber vetustissimus erhalten ist.

Abb. 2N. Jan von Brünn Krämer? (RN: Vrbička). Goldene Figur in Gestalt des freischwebenden Göpels mit einem Winkel nach rechts und einem Arm oben nach links, mit einem goldenen sechszackigen Stern in der rechten Schildecke und dem zweiten sechszackigen Stern links unter dem Arm der Hauptfigur, alles auf Blau. Obwohl dieses Handwerkszeichen (Marke) dem sehr ähnlich ist, das die Mitglieder der Neustädter Familie Vrbička verwendeten, lassen sich Unterschiede zwischen ihnen nachsuchen. Mit Rücksicht zum Hauptsinn der Verwendung der Handwerkszeichen erscheint es als unwahrscheinlich, dass ihr Besitzer ihre richtige Verwendung nicht bewacht hätte. Das Wappen lässt sich somit nicht dem Jan Vrbička zuschreiben, wie es Rostislav Nový getan hat, sondern wohl dem Krämer Jan von Brünn, der 1355 das mit dem ursprünglichen Rathausgebäude benachbarte Haus Nr. Konskr. 1a/I kaufte.

Es ist ja nicht ausgeschlossen, dass die erwähnte Marke als Familienzeichen auch die Kürschner Svach oder Matěj Turnovský verwendet hätten.

Abb. 2O. Ula Silberceizer (RN: Ula Silberceizer). Silberner geflügelter Hund im Sprung auf Rot. Anhand eines erhaltenen Siegels von Ula kann ausgeschlossen werden, es hätte sich bei den Silberceizer um die Gemeinfigur des Greifs gehandelt, wie es auch in der Fachliteratur angeführt wird. Im Gegensatz ist es deutlich, dass es sich um die Figur des geflügelten Hunds handelt, laut Darstellung auf den Ula's Siegeln wohl des Windhunds.

Abb. 2P. František (Franz) Donat (RN: Michal Donat). Goldene Hirschstange mit goldenem Kopf, mit schrägem Schwert durchbohrt, auf Blau.

Abb. 2Q. Matěj od Věže (von Turm, RN: Matěj od Věže). Rundschild mit silbernem, aus einer goldenen Krone heraufwachsendem Turm, an dessen Seiten je ein roter Schild mit silbernem Balken ist (Wappen des Bürgergeschlechtes von Turm aus der Sippe Velflovic), auf Blau. Es ist möglich, dass der Zweig von Velflovic mit dem Beinamen von Turm nur das Zeichen des silbernen Balkens auf Rot verwendete und dass das erweiterte Wappen mit der Krone und dem Turm nur als Beizeichen des Matěj als Unterscheidung von den übrigen lebenden Geschlechtsmitgliedern galt. Um die Mitte des 14. Jahrhunderts die Sippe Velflovic stand am Höhepunkt ihrer Macht und in Prag waren die männlichen Mitglieder von mehreren Geschlechtszweigen sesshaft (die Kamaréř, Nachfolgen von Jakub Velflovic/*cognatio Jacobi*, von Turm/*de Turri*, die Dubec von Dubeč).

Abb. 2R. Svach Kürschner? (RN: Nachfolgen von Bartoš Tuchmacher). Gespaltenes Schild, rechts schwarzer halber Adler, links drei schwarze linksschräge Balken, beide Teile auf Gold. Die Balken sind zwar schwarz tingiert, aber nach einer Detailuntersuchung ist es deutlich, dass sie mit dem sog. Wolkenschnitt bedeckt sind. Nach Stanislav Kasík kann man davon deduzieren, dass der Steinmetze in Heraldik erfahren war und genau wusste, was er macht. Rostislav Nový nannte es ganz ungenau „schwarze Wolken“. Die schwarze Farbe wurde wahrscheinlich irrtümlich bei späteren Rekonstruktionen angewendet, denn diese Art vom Wolkenschnitt in der Heraldik immer als aus zwei Tinkturen verstanden war – gewöhnlich Blau und Silber. Auf diese Weise wurde in der mittelalterlichen Heraldik das Feh dargestellt.

Abb. 2S. Der Schneider Lev (RN: Lev krejč). Zwei goldene Eichenblätter in V-Stellung auf Blau.

Abb. 2T. Jindřich Habartův (RN: Frenclín Šrámek). Weiße Wildkatze auf Rot. Rostislav Nový kannte nicht das Siegel von Petr Habartův, das er an eine Urkunde 1409 beigehängt hatte, in dessen Siegelfeld das identische Wappen erscheint. Es ist ohne Zweifel, dass das Zeichen einer weißen Wildkatze die Nachfolgen des Bürgers Habart angewendet hatten.

DRITTE REIHE

Abb. 2U. Leeres Schild, Stelle Nr. 13.

Abb. 2V. Jakub Zweijahr Messerschmied (RN: Jakub Zweijahr). Unten silbernes halbes Rad, in das von oben drei silberne Dolche eingestochen sind (an Seiten in den Radkranz, in der Mitte in die Nabe), alles auf Rot.

Abb. 2W. Matěj Kitzinger (RN: Martin und Jakub Valdek v. Slaný/Schlan). Silberner Ziegenbock, bzw. nicht heraldische Ziege über silbernem Felsen auf Rot. Mit Rücksicht zum Beinamen des Matěj Kitzingers möge

dieses Zeichen wahrscheinlich bereits ihm zugeschrieben worden sein. Die neue Identifikation des Wappens mit Martin und Jakub Valdek v. Slaný erscheint als nicht überzeugend, denn sie waren immer als Bürger der Neustadt erwähnt. Es ist unwahrscheinlich, dass in der Zeit der großen, in neuer Scheidung 1377 gipfelnden Rivalität zwischen der Prager Alt- und Neustadt das Wappen einer Neustädter Familie einen Teil des Altstädter Rathauses bilden könnte.

Abb. 2X. Amelung v. Krakau, Fleischhacker (RN: řezník/Fleischhacker). Zwei gekreuzte Schlachtmesser auf Rot. Der Autor ist mit Rostislav Nový darin einverstanden, das Zeichen druckt ohne Zweifel das Handwerk seines Trägers, eines Fleischhackers aus.

Abb. 2Y. Leeres Schild, Stelle Nr. 17.

Abb. 2Z. Leeres Schild, Stelle Nr. 18 (Alle Fotos der Wappengalerie © Martin Frouz für das Magistrat der Hauptstadt Prag, 2018).

Abb. 3. Prag 1-Altstadt, Altstädter Rathaus Nr. 1/I. Wappengalerie, Teil der zweiten und dritten Reihe der Wappen (Foto O. Šefců, 2018).

Abb. 4. Setzschild mit Wappen der Prager Altstadt, Prag, Tschechien, nach 1475, Malerei an dem mit Schweinsleder bezogenen Holzschild, H. 101 cm (Nationalmuseum Prag, Best.-Nr. H2-29, Foto O. Tlapáková, 2018).

Abb. 5. Abbildung des Wappens der Prager Bürgerfamilie Beneschawer auf dem Titelblatt des Manuskripts des Bischofs Johannes des Eisernen in der Stiftsbibliothek Stams (Tirol), wohl aus den Jahren 1390–1393. Im Gegensatz zum Wappen am Altstädter Rathaus sind die Farben verwechselt – rechts schwarz, links Silber (Archiv/Musikarchiv des Zisterzienserstiftes Stams, Best.-Nr. Cod. 12, fol. 1r; s. KRÁSA 1974, Abb. 29).

Abb. 6. Siegel des Kleinseitner Mälzers Oldřich Quek, 1367 (NA ŘM, Best.-Nr. 2225, Foto R. Soukup, 2018; Zeichnung O. Šefců, 2018).

Abb. 7. Siegel von Johlin Jakubův, 1330. Im Siegelfeld Dreiblatt, darin schräges Schild mit Querbalken. Die Nachfolgen von Jakub Velflův verwendeten als Kleinod die Hörner, womit sie sich von übrigen Geschlechtszweigen der Prager bürgerlichen Sippe Velflovic unterschieden. Den Rest der Siegelfläche füllt das Rankenwerk aus. Das Zeichen ist mit der Umschrift + S. IOhANNIS . IACOBI . WOLVELINI umgeben (NA ŘKř, Best.-Nr. 181, Foto R. Soukup, 2018; Zeichnung O. Šefců, 2018).

Abb. 8. Siegel von Zdeněk, dem Tuchmacher, 1361 (NA AZK, Best.-Nr. 1718, Foto R. Soukup, 2018; Zeichnung O. Šefců, 2018).

Abb. 9. Siegelstock von Jan Vrbička aus dem 14. Jahrhundert, die Umschrift + S. IOhIS . VERBISCEN mittels Linie abgetrennt (ANM, Sammlung der Siegelstöcke und Stempel, Best.-Nr. A 586, scan Archiv des National-Museums; Zeichnung O. Šefců, 2018).

Abb. 10. Siegel von Ula Silberzeiger vom 6. September 1371, das er an das Testament des Prager Bürgers Mikuláš Čotr, Bruders von Konrad Klementer angehängt hat (NA KVš, Best.-Nr. 238, Foto R. Soukup, 2018; Zeichnung O. Šefců, 2018).

Abb. 11. Siegel von Petr Habartův, als das dritte zur Urkunde aus dem Jahr 1409 beige hängt (WStLA, Best.-Nr. 1763). Die Edition der Urkunde s. QUELLEN II/1, Nr. 1763. Ansicht der Urkunde samt den anhängenden Siegeln: <<http://monasterium.net/mom/AT-WStLA/HAUrk/1763/charter>> [vid. 2016-01-06]; Zeichnung O. Šefců, 2018).

Abb. 12. Siegel von Martin Kitzinger, am Testament Dětřich Plafus am 21. Juli 1361 anhängend. Die Umschrift des Siegels: [+ S.] MATHIE . KICZINGE[R] (NA AZK, Best.-Nr. 1239, Foto R. Soukup, 2018; Zeichnung O. Šefců, 2018).

Abb. 13. Siegel von Bernard Seidlinův von Písek, an der Urkunde aus dem Jahr 1385 anhängend (NA AZK, Best.-Nr. 284, Foto R. Soukup, 2018; Zeichnung O. Šefců, 2018).

Abb. 14. Siegel von Mikuláš Rotův, an der Urkunde aus dem Jahr 1330 anhängend, die die Entscheidung der Prager Geschworenen im Streit zwischen dem Steinmetzen Jakub und dem Prager Spital um den Steinbruch in Letná bestätigte (NA ŘKř, Best.-Nr. 181, Foto R. Soukup, 2018; Zeichnung O. Šefců, 2018).

Abb. 15. Prag 1-Altstadt Nr. 1/I, Altstädter Rathaus. Zunftwappen der Kürschner aus der 2. Hälfte des 14. Jahrhunderts. Es wurde bei den Bauarbeiten im Altstädter Rathaus vor dem zweiten Weltkrieg freigelegt. Es handelt sich um das älteste Wappen im Rathaus; es befindet sich im Giebel des gotischen Portals. Laut schriftlichen Quellen hatten die Kürschner spätestens 1362 da ihre Laden (Foto P. Havlík, 2018).

Abb. 16a–d. Prag 1-Altstadt Nr. 1/I, Altstädter Rathaus. Ursprüngliches Rathausgebäude, Südwand mit drei Wappen, die wohl aus der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts stammen. Neben dem schwarzen Reichsadler auf dem goldenen Schild (oben links) befinden sich da die Wappen des Königreichs Böhmen (oben rechts) und der Prager Altstadt (unten; Foto P. Havlík, 2018).

Abb. 17a, b. Prag 1-Altstadt Nr. 1/I, Altstädter Rathaus. Wappen der Prager Bürger am Zubau mit der astronomischen Uhr (Ansichten von Südwesten und Südosten). Diese Wappengalerie entstand nach Rostislav Nový im 16. oder anfangs des 17. Jahrhunderts (Foto A. Holasová, 2018).

Abb. 18a–t. Prag 1-Altstadt Nr. 1/I, Altstädter Rathaus. Rathauskapelle, Wappen im Inneren der Kapelle. Das Ensemble von Wappen kopierte zum Teil die älteste heraldische Galerie aus der Außenwand des Rathauses, nicht aber vollkommen. Teil von Wappen fehlt, andere sind hingegen zugefügt (Foto P. Havlík, 2018).

Abb. 19. Prag 1-Altstadt Nr. 1/I, Altstädter Rathaus, obere Turmpartie. Wappen eines unbekannten Prager Bürgers (nach Rostislav Nový Johanns v. Glatz) und wahrscheinlich eines Stadtratmitglieds im Jahr 1381. Geviertes Schild, rechts oben die später abgehauene Krone deutlich. Das Wappen befindet sich an der Rathausnordseite, dementsprechend ist es auch sehr beschädigt, mit keinen Spuren nach Polychromie. Rechts von ihm wurde die Steinplatte eingefasst, die ursprünglich ein weiteres Wappen der verschwundenen Wappengalerie bereits unter dem Rathaustrumlauf trug. Man findet noch weitere später abgehauene Werksteine, bzw. nachträgliche Vermauerung nach ihrem Entfernen (s. auch BARTOŠ 2018, 134, Abb. 6 in diesem Band, Foto © Martin Frouz für das Magistrat der Hauptstadt Prag, 2018).

Abb. 20. Prag 1-Altstadt, Nr. 603/I, Haus Zum weißen Einhorn. Wappen der Prager Bürgerfamilie Bavor (*Bawar, Peyer*), die sich am Schlussstein des Gewölbes im gotischen Laubengang des ehemaligen Hauses an der Ostseite des Altstädter Rings befinden. Am runden Schlussstein waren drei gotische Schilde gehauen, die sich je mit der rechten oberen Ecke berühren. Die gevierten Schilde tragen im ersten Platz den Fußbalken, im vierten Platz den Kopfbalken (Foto P. Havlík, 2018).

Abb. 21. Die Siegel von Hayn (Hana) Bavor von Kleyss (*de Kleys, Kleichs, vom Kleyss*), Mitglied der berühmten und behäbigen Prager Bürgerfamilie Bavor (*Bawar, Peyer*), der in den Jahren 1361–1362 im Stadtrat saß (NA AZK, Best.-Nr. 1239, 1718, NA ŘKř, Best.-Nr. 302, Foto R. Soukup, 2018).

Abb. 22a, b. Franz und Philipp Heger, 1793. Ansicht des Haupt-Platzes von der Altstadt Prag (Altstädter Ring, von Süden hin gesehen). Im Ausschnitt rechts am Rathaustrum ist die heute verschwundene Wappengalerie unter dem Umlauf gut deutlich, von deren bis heute lediglich das einzige Stück erhalten ist. Das grafische Blatt Nr. 12 mit der Abbildung des Platzes ist ein Teil vom Buch-Album mit der Serie von dreißig Ansichten Prags von Franz und Philipp Heger. Kolorierte Radierung, 385 × 611 mm (AMP, graphische Sammlung, Sign. G 127a).

Abb. 23. Siegel des Kürschners Ortli Klementer, dessen Wappen gespaltenes Schild mit der viermal geteilten und einmal gespaltenen rechten Hälfte und mit dem Balken in der linken Hälfte war. Die Umschrift heißt + [S.] ORTLIN . CL[E?]MEN[TE?]RI (APH Metropolitanankapitelarchiv, Sign. 260-XII/8; Foto © Archiv der Prager Burg, 2018; Zeichnung O. Šefců, 2018).

Abb. 24. Prag 1-Altstadt Nr. 1/I, Altstädter Rathaus. Eckkonsolen mit monströsen Köpfen aus den Rathaustrurmecken, deren Anfertigung sich in die Jahre 1372–1381 datieren lässt (Foto © Martin Frouz für das Magistrat der Stadt Prag, 2018).

Abb. 25. Prag-Hradschin, St. Veitsdom, Maskaron-Konsole über dem Durchgang im unteren Triforium in Gestalt von karikiertem Menschengesicht mit breitem Mund und tief eingefallenen Augen (1378–1380; Foto M. Ottová, 2017).

Abb. 26. Prag-Hradschin, St. Veitsdom. Relief mit dem Ungeheuerkopf (Kopf XXI – Gruppe Q) an der Konsole der südlichen Wendeltreppe. Tierförmiger Typ mit grinsendem Ausdruck, flache runde Augen mit massiven wellenförmig gebogenen Überaugenwulsten, die in aufrechte abgerundete Ohren übergehen, breite Nasenlöcher und gedehntes Maul ähneln sich einer Hundgesichtsmaske (Abbildung und Typologie übernommen aus: SMAHA 2009, Bildbeilage Nr. 1, ohne Pag.).

Abb. 27. Prag 1-Altstadt, Altstädter Rathaus Nr. 1/I. Rathausgebäude unter dem Gerüst während der Rekonstruktion, Zustand im Juni 2017 (Foto L. Bartoš, 2017).

Abb. 28. Prag 1-Altstadt, Altstädter Rathaus Nr. 1/I, Zustand nach der vollendeten Generalrekonstruktion, Oktober 2018 (Foto M. Frouz, 2018).

Tab. 1. Übersicht der Stadtratsmitglieder 1365 im Vergleich mit der Deutung von Rostislav Nový, mit Belegen der bürgerlichen Familienwappen in anderen Quellen und mit den Wappen der Wappengalerie des Altstädter Rathauses. Bei den Nummern 2M, 2N und 2R ist es nicht gelungen die Wappen mit konkreten Ratsmitgliedern 1365 zu identifizieren (vom Autor zusammengesetzt, 2018).

Die Kolonnen in der Tabelle 1: Bildnummer – Ratsmitglieder 1365–1366 – Identifikation laut R. Nový – das Wappen an anderer Stelle belegt – das Wappen als Teil der Rathaus-Wappengalerie; ANO = JA; neurčeno = nicht bestimmt; prázdný štít = leeres Schild.

Tab. 2. Übersicht der Stadtratsmitglieder 1381. Beim Zusammensetzen dieser Tabelle kam ich aus der Voraussetzung heraus, dass die Mitglieder einzelner Prager Bürgerfamilien selbe Wappen verwendeten, die sich nur in Tinkturen oder ähnlich wie bei den Adelsgeschlechtern in Modifikationen beim Erarbeiten der Siegelstempel konkreter Personen unterschieden. Die Angaben in der Kolonne „erb doložen jinde (das Wappen anderswo belegt)“ beziehen sich also nicht nur zu den genannten Ratsmitgliedern, sondern auch zu den Belegen, die ihre Verwandten betreffen. Um des Ausmaßes wegen führe ich nur einen oder zwei Belege, auch wenn in manchen Fällen mehrere Beispiele sich aussuchen lassen. Mit Rücksicht zur Absenz der komplexen Verarbeitung der Wappen der Prager Bürgerfamilien last es sich auch nicht auf andere Weise vorgehen (vom Autor zusammengesetzt, 2018).

Die Kolonnen in der Tabelle 2: Nr. – Ratsmitglieder 1381 – Wappen anderswo belegt – Wappen für Jahr/Person belegt – Quelle/Literatur.

Übersetzung Jindřich Noll

Příspěvek vznikl v rámci institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace (DKRVO), financované Ministerstvem kultury, jako výstup Národního památkového ústavu a jeho výzkumného cíle Tematické průzkumy památek.

Autor děkuje Magistrátu hlavního města Prahy, investorovi generální obnovy Staroměstské radnice, a Národnímu archivu, 1. oddělení, za nevšední vstřícnost a laskavost při poskytnutí rozsáhlého souboru obrazového materiálu.

PhDr. Martin MUSÍLEK, Ph.D.
historik
NPÚ, GnŘ v Praze
musilek.martin@npu.cz